

MƏMMƏD ƏHMƏDOV

**NAXÇIVAN
ŞİVƏLƏRİNİN
LÜĞƏTİ**

atalar sözləri

ATILLA - 2001

Rayçı və ön sözün müəllifi:

İSMAYIL MƏMMƏDOV
filologiya elmləri doktoru

Elmi redaktorlar:

ARİF ƏLİOĞLU
f.ə.n., dosent, Azərbaycan
Respublikasının əməkdar
müəllimi, Azərbaycan Dövlət
BTİA-nın kafedra müdiri

ZEMFİRA ƏHMƏDOVA
Naxçıvan Dövlət Universitetinin
dillər kafedrasının
baş müəllimi

Əhmədov M.
Naxçıvan qrupu şivələrinin lüğəti. Atalar sözləri.
Atilla, 2001, 170 səh.

Kitabda Azərbaycanın Naxçıvan regionunun dialekt və şivələrinin lüğəti, həmin regionda toplanmış atalar sözləri və zərbi-məsəllər verilmişdir.

"Görkəmli lüğətçi, biolog, həkim, tibb
matbuatımızın inkişafında unudulmaz
xidmətləri olmuş əmim Məmmədin və
atam Əsgər Yusif oğlu Əhmədovun
əziz xatirəsinə həsr edirəm."

Zemfira Əsgər qızı Əhmədova

1941-ci ildə Naxçıvan şəhərində ziyalı
ailəsində anadan olub. 1963-cü ildə Azərbaycan Dövlət Uni-
versitetinin filologiya fakultəsini bitirdikdən sonra 1967-ci
ilədək Naxçıvan şəhər 3 saylı orta məktəbdə müəllim və
Naxçıvan Dövlət Televiziya və Radio verilişləri komitəsində
böyük redaktor vəzifəsində işləyib. 1967-ci ildən bu günədək
Naxçıvan Dövlət Universitetində dillər kafedrasının baş
müəllimi vəzifəsində çalışır.

İstəkli oxucu!

Sizə təqdim olunan bu kitab mərhum əmim Məmməd
Əhmədovun uzun yuxusuz gecələrinin məhsuludur. Bakıda
təhsil illərində başlanıb, Şərurda, Naxçıvanda toplanıb,
sürgündə tamamlanıb. Amma təəssüf ki, əmimin sağlığında
çap olunmayıb.

1994-cü ildə əmimin zəngin arxivi nəzərdən keçirilərkən
xoş bir təsadüf olmasaydı, Sizə təqdim olunan bu əsərin də
aqibəti yoxa çıxan bir sıra qovluqların taleyinə bənzərdi.

On illərlə əlyazma şəklində mühafizə olunan bu əsəri Sizə
təqdim etmək imkanı tapdığım üçün özümü şanslı hesab edi-
rəm. Ümidvaram ki, H.Hüseynov, M.Topçubaşov, Y.Musabə-
yova, M.Şirəliyev, Ə. Orucov və digər görkəmli alimlərlə sıx
əməkdaşlıq edən əmim Məmməd Əhmədovun bu dəyərli təd-
qiqatı dilçilik elmimizə az-çox fayda verəcək və oxucular
tərəfindən maraqla qarşılanacaq.

Zemfira Əsgər qızı Əhmədova

ÖN SÖZ

Milli ictimai elmlərdən bəhs edilərkən onların hər birində birbaşa xalqla, onun mənəviyyəti ilə, mənəvi sərvətləri ilə bağlı olan (daha doğrusu, ona daxil olan), onu daha dərinləndirən öyrənən mühüm bir sahə göstərilir, fərqləndirilir. Tarix elmindən danışarkən etnoqrafiya, ədəbiyyatşünaslıqdan söhbət açarkən şifahi xalq ədəbiyyatı, dilçilikdən bəhs edərkən dialektologiya sahələrini nəzərdə tuturlar.

Azərbaycan dilinin dialekt və şivələri zəngin bir mənəvi xəzinədir. Məhz elə onun belə zənginliyi və tükənməzliyi səbəbindəndir ki, 70 ildən artıqdır bu sahədə çox qiymətli, orijinal tədqiqatlar aparılır. Bu mənada Məmməd Əhmədovun «Naxçıvan qrupu şivələrinin leksikasına aid materiallar» adlı əsəri xüsusi maraq doğurur. Uzun illər əlyazma şəklində mühafizə olunan bu əsərə Naxçıvan qrupu şivələrinin lüğəti, atalar sözləri və məsəllər daxildir.

Azərbaycan dilinin dialekt və şivələri bu günə qədər həm ümumi şəkildə, həm də ayrılıqda, konkret regionlar, mahal-lar üzrə də öyrənilmiş, hətta bəzən bir kəndin şivəsi də araşdırma obyektinə olmuşdur. Bu mənada Naxçıvan qrupu dialekt və şivələri həmişə böyük maraq doğurmuşdur, bu gün də həmin regionun dil materialları öyrənilməkdədir. Vaxtilə 1962-ci ildə Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitu-tunda hazırlanmış «Naxçıvan MSSR-in dialekt və şivələri» adlı monoqrafiya nəşr olunmuşdur. Naxçıvan qrupu dialekt və şivələri haqqında Azərbaycan dialektologiyasının banisi, mərhum akademik M.Ş. Şirəliyev, dünyalarını dəyişmiş f.e.d. K.T. Ramazanov, f.e.d. R.Ə. Rüstəmov, f.e.d. A.H. Vəliyev, f.e.n. B. M. İbrahimov, f.e.n. T. Həmzəyev qiymətli araşdırmalar aparmış, onun fonetikasi, leksikasi, morfolo-giyası və sintaksisi haqqında hissələri çap etdirmişlər. Habelə mətnlər də toplayıb nəşr etdirmişlər.

Naxçıvan Muxtar respublikası ərazisindəki dialekt və şivələrin materialları üzrə f.e.n. Ə. Zeynalovun, f.e.n. G. Qu-liyevin, f.e.n. K. İmanquliyevanın və b. alimlərin də dəyərli araşdırmaları vardır.

Bu göstərdiklərimizlə yanaşı, onu da deyək ki, Naxçıvan qrupu dialekt və şivələrinin tamamilə öyrənilib qurtarması haqqında yekun sözü söylənilməmişdir. Gələcəkdə belə tədqiqatlar şübhəsiz ki, davam etdiriləcəkdir. Bu mənada Məmməd Əhmədovun «Naxçıvan qrupu şivələrinin leksikasına aid materiallar» adlı əsəri də xüsusi maraq doğurur. Kitaba Naxçıvan qrupu şivələrinin lüğəti, atalar sözləri və məsəllər daxildir.

«LÜĞƏT» hissəsində Naxçıvan Respublikası ərazisindəki bütün yaşayış məntəqələrində bu regionun şivələrini səciyələndirən sözlər, habelə Azərbaycanın digər şivələrində işlənən, lakin Naxçıvan şivələrində fərqli mənalar kəsb edən sözlər verilir. Lüğət müxtəlif mətnlərlə izah olunur.

Məmməd Əhmədovun «Naxçıvan qrupu şivələrinin leksikasına aid materiallar» əsərinin Azərbaycan dilinin dialektologiyası, ədəbi dilimizin tarixi, lüğətçiliyimiz, şifahi söz sənətimiz, onomalogiya sahəsi üçün, bütünlükdə xalqımızın soykökü, etnoqrafiyası, tarixi coğrafiyası üçün xüsusilə faydalı olacağı şübhəsizdir.

İsmayıl Məmmədov

*Azərbaycan Elmlər Akademiyası
Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu lüğətçilik
və terminologiya şöbəsinin müdiri,
filologiya elmləri doktoru*

NAXÇIVAN QRUPU ŞİVƏLƏRİNİN LÜĞƏTİ

A

ABANBAR (farsca ab-su, anbar-anbar deməkdir), is. – hamamda su anbarı (водохранилище).

ABQORA, is. – yetişməmiş üzüm şirəsi; qora suyu.

ABDAL (K. Şah.), is. – bilikli, bilici (знающий)

ABDAL, is. – dəli, qanacaqsız.

ABRA //AVRA, is. – qabın çəkisi – *Yağı qaba doldurمامış əvvəlcə onun abrasını tutmaq lazımdır.*

AV //OV, is. – arğalı, dağ qoçu – *Nehrəm dağlarında iki av vurdum.*

AVAZAMAĞ, f. – rəngi qaçmaq.

AVAND //OVAND, is. – 1. parçanın üz tərəfi – *Parçanın avand üzü parlaq və hamar olur*; 2. uğur, müvəffəqiyyət – *Ay Əli! İşin avand olsun!*

AVARTDAXLANMAQ (Şah., Rem.), f. – sünbüllənmək – *Bişənək avartdaxlanıb.* (Rem.)

AVSAR, is. – dəvənin noxtası – *Dəvənin başına vırılan noxduya avsar deəllər.*

AVSARRAMAX, f. – dəvəni noxtalamaq (надевать верблюду недоуздок).

AVŞAR, is. – ovşar tiyəsi, bükülməyən iri bıçaq.

AĞA, is. – ata.

AĞALDƏRƏ, is. – üzüm növü.

AĞ DƏN (Cam.), is. – buğda, arpa – *Bu il ağ dən yaxşıdı.* (Cam.)

AĞZIİSTİ, sif. – qorxmaz, sözünü deyən, bir qüvvəyə arxalanan.

AĞIZGƏLMƏ, is. – süd yarası (молочница).

AĞIL//AĞUL, is. – 1. hər tərəfi hasarlanmış qoyun sürüsü saxlanan yer (загон для скота); 2. ağıl (разум, ум).

AĞILDANQUREN, sif. – ağılkəm, səfeh, sarsaq.

AĞNAĞAZ (ağnavaz), is. – (ehtiyacı ödəmək üçün) dəyirməndə növbədənənar üyüdüən azacıq taxıl, buğda.

AĞNAMAX, f. – dalı üstə uzanıb ayaqlarını yuxarı qaldıraraq, o üz-bu üzə çevrilmək, yerdə diğirlənmək (разваливаться) – *Eşşək küllükdə ağnadı*. 2. uçmaq, yixılmaq, dağılmaq, tökülmək (разваливаться) – *Birinin divarının kərpiçləri ağnayıb tökülmüşdür biz durduğumuz yerə tərəf* (**C.Məmmədquluzadə**).

AĞNAĞ, is. – 1. çala, çuxur, xəndək – *Arabanın təkəri ağnağa düşdü*; 2. heyvan (eşşək) ağnayan yer.

AĞURUX //AĞIRIL, is. – yaylağa gedərkən əvvəlcədən göndərilən ev avadanlığı (ağır şeylər) – *Böyün bizim ağıruxumuz getdi Ayıdəresi yaylağına.*

AĞUZ (K. Şah.), is. – qaramal və davar doğan kimi birinci 2–3 gün ərzində sağılan süd (молозиво) – *Doğuşdan sonra iki-üç gün müddətində sağılan südə ağuz deyilir.* (K. Şah.)

AĞUL, is. – yay mövsümündə mal saxlamaq üçün ətrafı hasarlanmış üstüaçıq yer (загон для скота).

AĞCAMAYA, is. – ağappaq, totux (kök) uşaq.

ADDAMA (Çəh.), is. – çaydan və ya arxdan keçmək üçün müəyyən yerlərə qoyulmuş daş – *Addama olmasa, sudan keçmək olmaz.* (Çəh)

ADI-BUDU (Bad - budı), is. – qovrulmuş qarğıdalı.

AYAMA (Sədərək) is. – ləqəb – *Bu kənddə hamının ayaması var. Naxçıvanda hər kəsin bir ayaması vardır, məsələn: mırıx Hüseyn, çər Əhbər. Ayama sözünü bədii ədəbiyyata ilk dəfə C.Məmmədquluzadə gətirmişdir: «Bizim kənddə şəxs yoxdur ki, onun bir ayaması olmasın».*

AYANAT (Ə), is. – kömək (помощь) – *Onnar hökmən mənə ayanat eylər.* (Ə)

AYOX (Qd.), z. – uzaq, kənar – *Dedim: «Naxçıvan Mərkəzdən ayaxdı»*. (Qd.)

AYBAŞI (Ə z.), is. – 1. ayda bir dəfə ova, gəzməyə və s. getmə; 2. qadın orqanizmində gedən fizioloji proses; 3. ayın axırında verilən məvacib. (Ə z.)

AYQAX (Qd.), is. – təlxək – *Keçmiş vaxtda şahların yanında ayqax olardı*. (Qd.); *Bı ayqax nə qədər söz deyir, Şah Abbas gülmür*. (Nax.)

AYIBURNU, is. – üzüm növü.

AYIDÖŞƏYİ, is. – yabanı dərman bitkisi (папоротник).

AYTAZ, is. – gecələr dükənlərin gözetçisi.

ALABAXTA, is. – iri göyərçin, meşə göyərçini – *Bu quş haqqında qoşma:*

Alabaxtayam alabaxta,

Qanadlarım taxta-taxta.

Məni vuran bəy oğlu

Qan qussun laxta-laxta.

ALA, is. – dəri xəstəliyi (песь).

ALAQARĞA, is. – хоса-хоса (совка) – *Bu yerdə ala-qarğa bala çıxarmaz (Atalar sözü)*.

ALAĞLAMA, is. – qarmalama.

ALAKEŞ, is. – alaqvuran (kağ edən), kərki, kətmən.

ALANA (Ordubad), is. – içərisi qoz və şəkərlə doldurulmuş şaftalı və ya armud. (Ord.)

ALAT (Ord.), is. – pəncərə şüşəsi salınan çərçivə (оконная рама) – *Əbxalix, pəncərənin alatun möhkəm bağla*.

ALACANKƏNƏFƏS (Şah.), z. – tengənəfəs – *Onnar dəryadan alacangənəfəs çıxdılar*.

ALI (Sir.), is. – albuxara, gavalının bir növü (сушёная бухарская слива) – *Biraz ali getmişdim*. (Sir.)

ALIŞQAN (C ə h.), is. – kibrit – *Get əvdən bir alışqan götür*. (Cəh.)

ALMIXARA (albuxara), is. – Buxara alısı, iri gavalı.

AMANAT (Şah.), is. – başqa yerdən gələn, gəlme adam – *Bı kəndə genə əmanət gəlib*. (K. Şah.)

ANDIZ, is. – xalq təbabətində işlənən dərman bitkisi (девасил).

ANDIR (Yen.), sif. – yiyəsiz, sahibsiz (оставаться без хозяина) – *Andır bilmirəm hardan gəldi*. (Yen.)

ANNAX, is. – qanacaq, mərifət – *Bu uşaq çox annaxlıdı*.

ANIX, is. – duyuyq düşən adam.

ANNALMA, is. – arvadların alın tükünü alması.

ARAĞAŞ, z. – vaxtından qabaq (tez), erkən, ertə – *Bı il qoyunlarımız arağaş doğdu*.

ARAKƏSMƏ (K.), is. – ağac çəpər – *Yoncanın yanına arakəsmə vırmışx*.

ARANBASAR (Ordubad), is. – aran, düzənlik – *Aran-basar yerlərində çeşməni külünglə çıxardılar*.

ARAÇAR (Ordubad), is. – taxtaya bəzək vurmaq üçün dülgərlikdə işlədilən kiçik rəndə – *Ussa qapının bəzəyini araçarınan düzəldir*.

ARAŞQIN (Şah.), is. – araxçın, baş geyimi, parçadan (çit, məxmər və s.) toxunan üzü rəngli sapla işlənən, bəzən sadəcə tikilən və isti vaxtlarda başa qoyulan geyim – *Araşqını qoyuruk başımıza*. (Şah.)

ARQAÇ, is. – xalça toxunan zaman salınan ara ipi.

ARĞALI, is. – dağ qoçu (тур, дикий баран).

ARI, is. – uçan həşərat.

ARI, sif. – təmiz – *Aydan arıyam, sudan-günnən duruyam*. (Kol., Ə., K.)

ARI BEÇƏSİ, is. – yeni yetişmiş arı yığını.

ARILIX, (Kol.), is. – arı səbətləri qoyulan yer, (пасека) – *Səbəti apar qoygunan arılığa*.

ARXAŞ, is. – arxac; qoyunları gecə saxlamaq üçün ayrılmış yer, ağıl – *Qoyunu arxaca çatdım*. (Ş.)

ARTIM (Dəm.), is. – gəlir.

ARXAŞ, is. – arxas; qoyunları gecə saxlamaq üçün ayrılmış yer, ağıl – *Qoyunu arxaca çatdım.* (Ş.)

AS (Bad.), is. – səs (звук, голос) – *Uzaxdan asın al-lam.* (Bad.)

ASIRQAL, is. – yabanı dərman bitkisi (чемерица).

ASMA, is. – əl-üz dəsmalı asılan yer – *Asmada məh-raba olar.* (Ş.)

ASMALI (B., K.), is. – piti – *Bu gün yaxşı asmalımız var.* A kişi, əti asmalıq al!

ASTAMAT (Ordubad), is. – tütün növü (сорт табака) – *Astamat yaxşı çəkməli tütündü.*

ATMA (Səl.), is. – tövlənin üstünə qoyulan ağac – *Tavların üsdünə qoyulan ağaca atma deyirik.* (Səl.)

AFTAFA //AVTOBA, is. – metaldan qayırılan lüləyin (кувшин для подмывания).

AXBUR (Bad.), is. – çeşmə, bulaq – *Bizdə bulağa ax-bur deyəllər.* (Bad.)

AXI (Ordubad), is. – kirvə – *Uşax sünnət olunanda oni tutan adama axi deyərix.*

AXTUX (Naxçıvan), is. – qəm, qüssə, kədər (грусть, печаль) – *Axtux çəhməxdən ürəyimin başı dağılır.*

ACICA (Çb), is. – tezəter ot, yazdan təzə göyərən yem otları.

AĞRA (Q.), is., – xəmirə vurulan maya – *Biz ağra da diyərix, maya da diyərix, əmə ağra çox diyərix.* (Q)

AĞIŞMA, is. – göynəmə (зуд).

AŞIRMA, is. – şalvar üçün çiyindən keçirilmiş qayış.

B

BAB, is. – tay-bərabər – *O mənim babım deyil.*

BABALINI YUFAQ, f. – böhtan atmaq.

BABİN, is. – çobanyastığı (ромашка).

BAVAR ELƏMƏK (Sir.), f. – davam eləmək, davam gətirmək – *Qələm ağacı birdə bavar eləməz.; Sən bi issiya bavar eliyəməssən.* (Sif.)

BAĞARA (Ordubad), is. – sap sarılmış çarx (катушка с нитками) – *Dünən dükannan üç dənə bağara tel aldım.*

BAĞIRTLAQ, is. – xırda ördək (чирак).

BAĞLAŞMA (Culfa, Ə.), is. – xalq ədəbiyyatında müəmma, təkid, deyişmə, qılıbənd, aşıqların deyişməsi – *Aşıqlarda bağlaşma olar.* (Ə.)

BAĞRIQARA //QARABAĞIR, is. – göyərçin fəsiləsinin bir nümayəndəsi (рябок).

BADAMI ƏRİK, is. – ərik növü.

BADBUDU, HADI-BUDU, is. – qovrulmuş qarğıdalı dənələri.

BADKEŞ (farsca bad – külək, yel; kəşidan-çəkmək – hərfi mənası «yelçəkən» deməkdir) (K. Şah.), is. – qan sormağ üçün buynuzdan qayırılmış alət, həcəmət – *Badkeş qanı zəli kimi sümürür.* (K. Şah.)

BADRİNC, is. – pəncər növü (мелисса, лимонная трава).

BAZAROĞLU – avara gəzən, veyillənən.

BAZBURUTLU (farsca baz – Qızıl quş, burdan – aparmaq), sif. – lovğa, dikbaş, qabağından yeməyən.

BAZZAS (Ordubad), is. – düşmən – *Canavar qoyun qövminə bazzasdır.*

BAZI (Ordubad), is. – ləkləri bir-birindən ayıran torpaq yığım (градиль, дышло) – *Bazını ayaxlama, xarab olar – Bazı heşdən goyunduruğa kimi olar.*

BALAX, is. – xötek, 6–7 aylıq camış balası.

BALAXANA (farsca bala – hündür, xanə – ev) (Neh.), is. – yuxarı mərtəbədə olan otaq, mətbəx. – *Gülnaz xala balaxanadan çıxmır.* (Neh.)

BALIN ŞƏHDİ, is. – balın qatı hissəsi.

BAMBILI (Nax.ş.), sif. – yüngül, urvatsız, təlxək – Bizlərdə yüngül adama bambılı deyirlər.

BANALAMAX (Ordubad), f. – hazırlamaq – *Sən bi saat çörək banala, mən də gəlirəm.*

BANBAL //BANBAN (Ordubad, Sab.), is. – baramanın bir növü, yumru barama – *Bambalları ayrı bir yere topla. Bizim kolxozda banban barama çox olar.* (Sab.)

BARATA (Neh.), is. – divar hörmək üçün ustaya atılan palçıq layı (слой грязи) – *Barata kəssim, vırdım dufara.*

BARMAXÇILIQ //BARMAXÇIQ (Şah., N.), is. – 1. barmaqları müdafiə üçün dəridən hazırlanmış şey – *Biçində barmaxçılıq taxıllar, o da onnan ötrüdü ki, küləş barmağı yeməsin, dağıtmasın.* (N.) *Barmaxçılıx palan tikəndə barmağı müdafiə edir. Barmaxçılığı barmağa geyirik il əli incitmir.* (Kol.); 2. qaşsız üzük, nişan üzüyü.

BASĞI (Yen.) is. – yastıq.

BASDIRMA (Yen.), is. – kabab üçün axşamdan sirkə və soğana yatırılmış ət.

BASDIX (Un.), is. – halva, sucuq (чучхели) – *Nənəm mənə bir az basdix vermişdi, əlimnən palçığa tüşdü.*

BASMƏMMƏDİ, z. – başdansovma, keyfiyyətsiz – *Usda, diyəsən basməmmədi eliyirsən.*

BATMAN – 1. çəki ölçüsü (təxminən 3 kq-dan 8 kq-dək); 2. ağır xasiyyətli, – «Ağır otur, batman gəl» (*Atalar sözü*).

BAŞIBAĞLICA (Ordubad), is. – kərtənkələ.

BAŞQU (B., Nor.), is. – suyun baş hissəsi.

BAŞIDÜLÜK – başı qarışıq.

BAŞŞAX (Başax) (N.), is. – biçindən sonra yerə tökülən sünbül – *Biçin qurtarıb, gəlin başşaxa gedək.*

BEDAMAR, sif. – qeyrətsiz, qorxaq.

BEDANA (Naxçıvan), is. – toxumsuz meyvə (tut, üzüm) – *Şirinlikdə bedananın yerin heş nə verməz.*

BEDAR, is. – başını saxlamaq mümkün olmayan at.

BEDAR, is. – ayıqqalma, yuxlamama.

BEZAR OLMA – tənə gəlmə – *Bu uşağın əlindən bezar olmuşam.*

BEYTAŞ (Naxçıvan, Sir.), sif. – sahibsiz, yiyəsiz – *Bizim kətdə beytaş ev yoxdu.* (Sir.)

BEYTİN, sif. – mənasız, dəyərsiz – *Sənin bu işin beytin işdi.*

BEYŞÖLƏT (Ordubad), sif. – 1. aciz – Siz nə beyşölət adamsız.; 2. yaraşıqsız, çirkin.

BEKDANƏ (Ordubad), is. – heyva toxumu – Boğazım ağrıyır, bekdanə sui içəcəm.

BEÇƏRƏ (Ordubad), is. – kal, yetişməmiş armud – Yetişməmiş armuda biz beçərə deyərik.

BECA (Naxçıvan), sif. – nahaq, haqsız – Beca yerə ələşmə, düzəlmə iş deyil. (Naxçıvan)

BECİD (Ordubad), z. – tez, yeyin, təcili, tələsik – *Bir az becid gəlir.*

BAĞDATİ (Ordubad), is. – üstü qarğı və ya qamışla örtülmüş ev – *Qabaxda evlərimizin çoxü bağdati olardı.*

BƏDƏL – sifət surəti, əsil olmayan.

BƏDYAN //BADYAN, is. – yabanı bitki, ot (болиголов).

BƏYYALLIXSIZ (Ordubad), is. – oyun havasının adı, toyun axırında bəyin iştirakı ilə oynanılan yallı.

BƏYSUMAT (Gül), is. – 1. kürəxanada bişirilən qara çörək; 2. iri qalaq – *Biz bəysumat allux.* (Gül).

BƏGGAH (Ordubad), is. – tumanda bağa keçirilən yer – *Atam həmişə şarvarı bəggah tikerdi.*

BƏLKƏ, is. – 1. ağacla vuruşan zaman özünü müdafiə etmək üçün qola dolanan çuxa; yelən; 2. adaxlanmış oğlan evindən qız evinə göndərilən ilk nişan şeyləri.

BƏLLƏ (Şah.), is. – xırda qulaqlı qoyun – *Bir gün sürüdə bəllə qoç yox oldu.* (Gül.)

BƏLƏBAN (Naxçıvan), is. – kiçik uşaqları qorxutmaq üçün işlədilən xəyalı adam – *Ağlasan, bələban gələr.*

BƏMBLİN OYUNU, is. – başına oyun açma.

BƏND, is. – 1. bağlama (связь); 2. oynaq (сустав); 3. barmaq buğumu (фаланга); 4. dəhnə (шлюз); 5. düyün (узел).

BƏNDƏMLƏMAX (Ordubad), f. – taxılı bəndəm ilə bağlamaq – *Taxılı bəndəmləmax lazımdı.*

BƏNDƏM, is. – 1. dərzı bağlamaq üçün küləş dəstəsi, 2. meyvə saplağı.

BƏNƏMİYƏ (Şah.), is. – bazar ertəsi – *Sabah bənəmiyədi.*

BƏRƏ, is. – 1. çıxış yolu, keçid; 2. qanqır; 3. qoyunları sağmaq üçün hasarlanmış yer.

BƏRƏMÜM, is. – arı peteyində qalan mum töküntüsü.

BƏRZƏBƏND (Ordubad), sif. – igid (adam) – *Əli bərzəbənd adamdı.*

BƏRNİ (Q.), is. – kiçik şirli saxsı küpə, qab. (глиняная посуда, кувшин, банка, горшок, покрытая глазурью) – *Dünən bərni əlimnən düşdi, sındı.*

BƏYƏT (Ordubad), is. – on dərz, pence – Birdən on dərzə biz bəyet deyirix.

BƏSDİ, is. – bardax, kiçik küpə.

BƏSLƏMƏ (Neh.), is. – kökəltmə, xüsusi bəslənmiş qoyun, at – *Bəsləmə minməhdən ötrün xama bağla-max, çöçələməx.* (Neh.)

BƏTTƏMƏK, f. – 1. aldadıb atmaq; 2. tikmək, yama-maq.

BƏXİCİ (Un), is. – astronom, münəccim – *Zöhrə ulduzun bizzər annamarix, onu bəxici bilər.* (Un., Q.)

BƏZN, sif. – pis, çirkli (uşaq tələffüzü).

BƏHRƏ //BƏHİRƏ (Bk.), is. – keçmişdə məhsul vergisi – *Bəhrədə otuz pıtdan dörd pıt xannarındı.* (Bk.); *Bəhrə deyiləni xannar tuturdu.* (Bk.)

BƏHRƏDAR (Rem.), is. – bəhrəni yığıb bəylərə, xanlara verən adam – *Bı kətdə bəhrədar olub.*

BİDAMAR, sif. – qeyrətsiz, qorxaq, hiyləger.

BİLƏN (rusca plan sözünün təhrif olunmuş formasıdır), is. – düz küçə – *Naxçıvanda, indiki M.Ə.Rəsulzadə küçəsinə Bilən deyirdilər. Gəlin gedək bilənə gəzməyə.*

BİLƏNDƏR (Q.) – bilən, bilici – *Məmmədin oğlu ya-man biləndərdi.* (Q.)

BİR DƏHƏ, z. – bir dəfə.

BİR DƏHƏMƏ, z. – bir dəfəyə.

BİR DİLİMƏ, z. – birbaşa, tez, tələsik.

BİR YOL, z. – bir dəfə.

BİRƏTİ, z. – birlikdə, bir yerdə, tamam, bütünlüklə – *Qasım kişi buradan birəti köçüb getmişdir.*

BİRÜN, is. – bayır tərəfdə yerləşən otaq.

BİRHAVURDAN, z. – bir azdan sonra.

BİSDƏ (Ordubad), is. – bir kiloqram – *Bisdə bir kiloya deyər ix.*

BİÇƏNƏX, is. – biçilmək üçün saxlanılan yer, otlaq – *Bira onnan ötrün biçənəx dellər ki, çiməni çoxdu, yaxçı yerdı, otu biçilir.* (Biç.)

BİSDƏN //BİSDƏHLİ (Ordubad), is. – yetişib tağdan düşmüş yemiş – *Qavın bosdanda yetişib, bisdəhli olub.*

BİŞBİŞƏ//PİŞPİŞƏ, is. – yabanı dərman bitkisi (верба).

BİŞİRT ELƏMƏK (Şah., Kol.), f. – becərmək – *Xəşəni bişirt eləyirix.*

BİŞMƏCƏ, is. – istidən səpmiş dəri, istidən əmələ gəlmiş yara (опрелость).

BIDIXANA – budu.

BOĞAZALTI, is. – qızıldan qayrılmış qadın ziynəti.

BOĞAZGƏLMƏ, is. – angina.

BOĞMA İSTƏKAN (Sir.), is. – armudu stəkan – *Boğma istəkan qonaxçındı.* (Sir.)

BOZAY, is. – qışın son ayı (22 fevraldan 21 marta qədər) – *Bozayı keçirsəx, dərdimiz olmaz.*

BOYAOTU – yabanı bitki (вайда).

BOYAQ, is. – 1. kökündən qırmızı boyaq hasil olan bitki (марена); 2. rəng, boya.

BOYGÖRMƏ (Naxçıvan), is. – gəlinin görüşünə getmə (смотрины невесты) – *Anam boygörməyə gedib.*

BOYLAMAX (Culfa, Ordubad), f. – görmək – *Bılar istədilər boyluyalar.* (Culfa)

BOYL //BOYLUM //BİYOLUM //BİYALMASI (Naxçıvan, Ordubad), z. – sonra, deməli, beləliklə – *Getdim Qaracura boylum gələne qərıp əziyyət çəkdim.* (Naxçıvan); *Yoxsul kişi, boyl, ata minib gəzə-gəzə gəlib öz vətəninə çıxıbdır.* (Sif.); *Mirzə Nəsir boylum getdi İrevana.* (Cəh.)

BAMBU (Ordubad), is. – kömbə (çörək) (калач) – *Bambu ağ unnan bişəndə yaxşı olar.*

BORAZANKAMAX (Cəh.), f. – yersiz, çox danışmaq – *Əliqulu əla borazandır.* (Cəh.)

BOŞBÖYÜR, iş. – qarın aşağısının sol tərəfi (подвздох, подвздошник) – *Boşböyrümə at bir təkik vurup, nəfəsimi alammıram.*

BÖYLƏK, is. – mözalan (овод).

BÖYÜK ÇİLLƏ, is. – qışın ilk 40 günü (dekabrın 10-dan fevralın 2-dək).

BÖŞK ELƏMƏK (K.), f. – yalan danışmaq, gopa basmaq – *Özünən deyən adama deyirik: – Böşk eləmə.*

BUBBU, is. – bax: bubub.

BUBUB, is. – hop-hop, şanapipik (удод).

BUĞAYA SÜRDÜRMƏ, is. – inəyi buğa ilə cütləşdirmə.

BUZOVBURNU, is. – bax: danadışi.

BULAMAC, is. – bişməmiş un horrası (похлебка).

BULUT //BULUD, is. – 1. iri çini qab, sini – *Dünən toyda bir bulut plov yeyib durdum ayağa*; 2. hamam lifi.

BURQU (Vən.), is. – lampa piltəsini hərəkət etdirən hissə, lampanın işığını artırıb-əksildən hissə (винтиль).

BURU, is. – ağrı (hehburu – ishal), sancı.

BURUM – dəfə, kərə – *Bozbaşı bir burum da qaynatmaq lazımdır.*

BURUNQANA ÇÖPLƏMƏ, is. – dərman bitkisi (чеперица).

BURUNAQ //BURUNTOV – qızgın heyvanı sakitləşdirmək üçün onun burnuna vurulan ip, kəndir (намордник).

BU HEYNDƏ, z. – həmin dəqiqədə, bu dəmdə – *Bu heyndə mən özümü yetirdim.*

BURCUDU, is. – qadın rəqsi.

BURCUTMA, is. – rəqs edən zaman sındırma.

BÜLÖV, is. – bıçaq itiləyən daş.

BÜRLƏNMƏK (Naxçıvan, Sir.), f. – bürünmək – *Burdan durdum yorğana bürələndim, getdim.* (Sir.)

BÜRÜŞMƏ (Ordubad), is. – yundan toxunan kişi palta – *Bürüşmə, kişilər qəbax geyərdi.*

V

VEYRAN // **VƏYRAN** // **VƏRYAN** (Ordubad), is. – kiçik su arxının böyük (ana) arxdan ayrıldığı yer – *Veyranı kəmrirx ərxə.*

VƏZİRALI, is. – iri gavalı.

VƏZM // **VƏZMƏ** (Şah., Lz.) is. – nəbz – *Doxtur gəldi, xəstənin vəznini aldı əlinə.*

VƏZNƏ, is. – geymənin (çuxanın) döşündəki gözlərə taxılan sümük və ya gümüş qapaqlı taxta çubuqlar.

VƏLƏDÜZNA, is. – bic, ata və ananı tanımayan (незаконнорожденный).

VƏLƏMİR, is. – bax: yulaf.

VƏLƏS (mələz sözünün təhrif olunmuş formasıdır), is. – 1. hibrid meyvə; 2. meşə ağacı (граб).

VƏLİVƏS (Sir.), is. – vəsiyyət – *Atam öləndə vəlivəsi etmişdir.; Padşah oğlanlarını yanına çağırıdır onnara vəlivəs eləyib, canını tapşırdı.*

VƏLMEX (Şah., Əz.), is. – vələ qoşulan cavan öküz, dana – *Xırmanda vəlmehə bax. (Əz.)*

VƏR (Culfa), is. – 1. biçində beş-altı adamın bir dərədə biçdiyi yer; 2. çevrilmiş torpaq şırımı (xətti); 3. pambıq cərgələrinin arası – *Onu boyp təhlisən, vər qoyduqca bir dənə saxlıyarsan.*

VƏRBƏVƏR, z. – 1. tədriclə, get-gedə – *Arı vərbəvər mumu yeyir;* 2. izincə getmə. (Rem.)

VƏRDƏNƏ (Ordubad), is. – oxlav, yoğun oxlov – *Xəmiri kündəmirix, vərdənəynən yayırx. (Ordubad)*

VƏRƏVURD ETMƏK (Əslində farsca bəravurd olub, bər – yanına, avərdən – götürmək deməkdir), f. – diq-qətlə baxmaq, nəzər yetirmək.

VƏRƏZƏN (B., Nor.), is. – üzüm qurutmaq üçün sarı-lən yer – *Mevin sarıldığı yerə vərəzən deyirx. (B. Nor.)*

VƏRYAN, is. – zəmidə moradan (bax) açılan bənd.

VƏRYANA VERMƏK, f. – güdaza vermək, satmaq.

VİRDİVİŞEL (Ordubad), sif. – çox səliqəsiz, səliqəsiz geyinən – *Səkinəni deyirsən, yaman virdivışeldi. (Ordubad)*

VƏRGAR (əslində var-gəl), is. – gəzişmə.

VİZVIZA, is. – qızıl böcek (бронзовка).

VİZQAN (Şərur), is. – kamança.

Q

QABQIRAN, is. – alaq otu (одуванчик).

• **QABLAMA** (Ordubad), is. – ağzı qapalı mis qab, qazança – *Böyün anam evimizdəki qablamaları qeyleyldib.* (Ordubad)

• **QAVARA** (Ordubad), is. – balta, dəhrə və s. ağzı itiləyən daş, bülöv (напильник) – *Qavareynən balta da itiləyirx, dəhrə də itiləyirx.*

• **QAVZAMAX** (Naxçıvan, Şah.), f. – qaldırmaq.

• **QADAQAYTARAN**, is. – boymadərən (деревей).

• **QAZALAX //QAZALAQ**, is. – kəkilli turağay (хохлатый жаворонок).

QAZMA //GƏZMƏ (Ordubad), is. – 1. külüng; 2. yerdən ağac kökü çıxarmaq üçün işlədilən külüngə oxşar alət; 3. toxum səpmək üçün işlədilən alət – *Toxumi biz qazmaynan səpərix.* (Ordubad)

QALTAQ, is. – kiçik uşaqlarda dilaltı ilə ağız dibi arasında əmələ gələn bitişmə (спайка).

QAMQALAX (Ordubad), is. – odun yararkən ondan (və ya taxtadan) qopan xırda parçalar, qırıntılar – *Qamqalax ocağı tez alışdırır.*

QAMÇAX (Q.), is. – taxta yonqusu, talaş, ağaç qırıntısı.

QANATƏLA (Naxçıvan), is. – qara saqqız – *Qanatəla dağlarda bitir, qara irəngində saqqızdır.*

QAPAN-QAPIŞ ETMƏK, f. – talan etmək, dağıtmaq (нарасхват).

• **QAPI** (Ordubad), is. – üstüaçıq eyvan – *Nərgiz, qapıya palaz sal, oturax.*

• **QARABATTAX**, is. – 1. bataqlıq quşu (баклан); 2. qızıldan qayrılmış qara muncuq düzülmüş qadın ziynəti (boyunbağı).

• **QARAQINIX**, is. – çoxillik ətirli bitki (душица).

• **QARAYER**, is. – məzar, gor, qəbir.

• **QARQARA** (Ordubad), is. – qışda suyun üzündə olan nazik buz qatı – *Qarqara qışda olar.*

• **QARAYAĞIŞ**, is. – uzun müddət yağan yağış.

• **QARAXƏT**, is. – həyətlərdə bitən iriyarpaqlı alaq otu.

• **QARZAX //QƏRZƏQ**, is. – qozun (cəvizin) yaşıl kasa-sı (зелёная кожура ореха).

• **QƏRƏV** (K. Şah.), is. – hisdən qaralan və içərisində tendir olan ev, mətbəx.

• **QARNAX** (Q.), is. – qırmaq – *Arazdan qarnaxnan balıq tutardık.* (Q.)

• **QARNIYARIQ**, is. – bağayarpağı (подорожник).

• **QARSI** (Q.), is. – üstüörtülü cərgəvi dükan.

• **QARSIMAX**, f. – çörəyin həddən artıq qızarması.

• **QART** (Ordubad), sif. – lovğa, özünü çəkən – *Əli yaman qart adamdı.*

• **QARÇIN** (Ordubad), is. – çarpayının yanına (divara) vurmaq üçün ipək və ya iplikdən toxunan parça – *Qarçını çarpayı yana vurallar.*

• **QARXANA** (Ordubad), is. – dəhliz – *Qarxananın işığı otağa görə azdır.*

• **QATIX** (Kot), is. – qovurma, payızdan qovrulub saxlanılan ət – *Ağız, xörəyin qatığın sal.* (Kot.)

• **QATIQAŞI**, is. – dovğa.

• **QATMA** (Ordubad), is. – 1. ip, kəndir – Qatma keçinin qezilinnən olur; 2. sap.

• **QATTAMA //QATLAMA** (Ordubad), is. – xəmiri qat-qat yağlayıb hazırlanan yağlı qoğal.

• **QAFXANA** (Ordubad), is. – dəhliz – *Qarxananın işığı otağa yaxşı düşür.*

• **QAÇARĞA** (K. Şah.), is. – qaçqın – *Seynin qardaşı mə-m atamı bı kətdən qaçarğa saldı.* (K. Şah.)

QAŞ, is. – 1. parça, tikə – *Bir qaş pənir ver.* 2. yəhərin əl tutan yeri. 3. üfük – *Qaş qaraldı.*

QAŞBƏND, is. – başa bağlanan parça, ləçək (косынка).

QACAX (Q.), is. – qarğıdalının yeyilməyən gövdəsi.

QEYMƏ (Ordubad), is. – tunel – *Qeymənin altından adam gedən yeri var.*

QƏVƏRƏ (Kol.), is. – bıçağı, baltanı itiləyən alət – *Qəvrəynən balta itilədirix.* (Kal.)

QƏDDƏRƏ (Naxçıvan), is. – xırda, balaca xəncər – *Qəddərəynən gəlmisən mənim üstümə.*

QƏDƏMLİ (Naxçıvan), sif. – xoşqədəm, xeyirli – *Məhəmməd çox qədəmli adamdır, o gələndə mənim işim düzəlir.*

QƏDİRRİ (Naxçıvan), sif. – etibarlı, hörmətli – *Sənin atan çox qədirlə kişiydi.*

QƏZƏL OXUMA, is. – boş danışma, çərənnəmə.

QƏZİL (T., Məz., Mil.), is. – 1. keçi tükü – *Qəzil keçi tüküdü.* (Məz.); 2. keçi yunundan hörülmüş ip – *Erkəcin qəzili qırılmaz.* (Məz.)

QƏZİLLƏMƏK (Ş., Qd.), f. – aldatmaq.

QƏLƏMƏ (Ser.), is. – 1. şitil, cavan ağac, calaq olunmuş ağac; 2. Çinar – *Qələmə bavar eləməz.* (Ser.); *Qələmə ağacını dama döşürürük.* (Kol.).

QƏLƏMKAR, is. – yorğan üzünə çəkilən parça.

QƏLƏNNİN, is. – xırda səhəng.

QƏLYAN, is. – nargilə, xor-xor.

QƏMƏLTİ, is. – qatlanmayan iri bıçaq.

QƏNARƏ, is. – qəssabxanada ət asmaq üçün qarmaq.

QƏNDNAZI (Q.), is. – qənd çuğunduru – *Bizim qalxoz qəndnazi əkir.* (Q.)

QƏNƏH OLMAQ (Qd.), f. – rəziləşmək, qanə olmaq.

QƏRƏM (K. Şah., Al., Tey.), z. – həmişə, daima – *Mən qərəm avçılığınan məşğul oluram.* (K. Şah.)

QƏTƏR (Ordubad), is. – patrondaş – *Bizdə ava gələndə qətəri belimizə bılarix.*

QƏTLƏ (Ordubad), is. – Qapının yan tərəflərinə vurulan ağacları möhkəm saxlamaq üçün onların üstündən vurulan taxta – *Qətlə qapının başın möhkəm saxlır.*

QƏFƏ (Qd.), is. – çayxana – *Keçmişdə qəfə deyərdix, indi çayxanadı.* (Qd.)

QƏFXANA //QƏHVƏXANA, is. – 1. çay içilən və xörək yeyilən otaq. 2. kiçik dəhliz.

QƏHVƏGÜLÜ, is. – sarı itburnu (шиповник жёлтый).

QƏĞƏLƏ (Cul., Ordubad), is. – sağsağan – *Oğul, qırıma yaman çıxıy, götür tufəyi, bir qəğələ vir, amanı bir günüdü.* (Cul.); *Qəğələ xeyir xəbər gətirdi.* (Ordubad)

QƏZƏMƏDAŞ (Ordubad), is. – uşaq oyunu – *Mikayıl yaman qəzəmədəş oynayırdı.*

QƏZİR, is. – qaraquş – *Qəzir bizdən bir toyux aparıb.*

QIYAĞOTU (Ayrıq), is. – çoxillik alaq otu (каспер).

QƏŞBƏND (Şad.), is. – başa bağlanan çit ləçək – *Qəşbəndi başımıza bağlayırdıq.* (Şad.)

QIDIX (Ordubad), is. – keçi balası, çepiş – *Çoban qıdıxları çöldə otarır.*

QIJQIJ, is. – böcək (шпекун).

QIZILALA, is. – dağ çaylaqlarında və göllərində yaşayan balıq (форель).

QILBAQIL, sif. – dəqiq.

QILBU (Qd.), is. – bıçağı itiləyən zaman tiyənin ağzında hər iki tərəfə əyilən dəmir qalığı – *Bıçaq qılbudan düşüb.* (Qd.)

QILQUYRUQ, is. – çöl ördəyi (утка дикая).

QIMIZ (Qb.), is. – mürəkkəb – *Qaba qımız tök.* (Tb.)

QIMIS (Şab.), is. – südlə hazırlanan dərman, məlhəm – *Göz ağrısına qımis salardıx, qız qımisı deyərdilər, gözünü yaxşı elərdi.* (Şab.)

QINT (Ordubad), is. – künc – *Bi əvin qıntı çökübdi.*
QIPIX (Ordubad), sif. – qorxaq – *Uşaq qıpxıq olub qalıb, gözzerini açma bülmir.*
QIR İLANI, is. – bozqır ilanı.
QIRA, is. – yetişməmiş qovun.
QIRA (Cəhri), is. – yemiş tağının üstündə olan kiçik behrə, xıra – *Bostanda qıra çoxdi.* (Cəh.)
QIRAZ (Ordubad), is. – ağacda olan xüsusi yapışqan – *Ağacdan qırazı qopart.*
QIRIŞMAL, sif. – dəcəl, şuluqçu (каналъя).
QIRMA KƏBABI, is. – tikə kabab.
QIRKƏŞ (Qiv.), is. – qoca kişidən olan uşaq – *Əhmədin bir qirkəş oğlu var.* (Qiv.)
QIRNA, is. – su kranı (rusca кран sözünün təhrif olunmuş formasıdır).
QIRTMIXLAMAQ (Cəh.), f. – torlanmaq – *Qavın qırtmixlanır, sora yetişir, sora pisdən düşür.* (Cəh.)
QIRXBUĞUM, is. – 1. qat-qat qoyun mədəsinin bir hissəsi; 2. dağlarda bitən bitki (горец).
QIRXLIX (Səd.), is. – böyük qayçı.
QIRXPİLLƏKAN, is. – ovdan.
QITMİR, is. – pir, ağac (köhnə mənada).
QITMIX – bir tikə dişləmək (uşaq nitqində).
QITRAX (Keç.), is. – qıt, qıtlıq, azlıq.
QICI ELƏMƏK, f. – dişləmək (uşaq nitqində).
QODEM, is. – cəhənnəm pencəri, meydanus, acı tərə, vəzəri (крес-салат).
QODUXƏYAĞI (Cəh.), is. – çox güclü suyun qarşısını kəsmək üçün ağacdan qayrılmış alət – *Suyun qabağına qoduxəyağı qoyarx.* (Cəh.)
QOZA (Ordubad), is. – 1. pambıq qozası; 2. pambıq zəmis; 3. lampanın şüşə keçirilən hissəsi – *Lampanın qozası xərab olub.*

QOYUNBOĞAN, is. – alaqotu (вербейник).
QOYUNITİ, is. – qurdbasar iri it (овчарка Кавказская).
QOYUNHƏNGİ (Tey.), is. – qoyun nəğməsi – *Qoyun həngi çalanda sürü yavaşdır.* (Tey.)
QOYNUMA BASDIM – qucağıma aldım.
QOLAY (K. Şah., Neh.) – 1. pis – *İncinərleri qoyullar körpünün altına, maşın keşsə, körpü qolay olsa, uşsun başdarına.* (Neh.); 2. rahat, münasib, babat – *Halım qolaydır.; İşim bir qədər qolay oldu.;* Bu yeri qolay su varmışan.; Sağ tərəf mənə qolaydı (K. Şah.)
QOLBAX (Şah.), is. – qola taxılan qadın ziynəti, muncuq, bilərzik – *Qolbax muncıxdan olardı, qolumuza bağlayırdıx.* (Şah.)
QOLÇAX (Ş.), is. – çörəyi təndirə yaparkən və ya taxıl bişərkən qola, biləyə dolanan parça. – *Qolçağı əppək bişirəndə qolumuza dolayırıx.* (Şad.)
QOLÇƏ (Ordubad), is. – odun parçası – *Ay bala, get o qolçədən yığ gəti, ocağə qoyax.*
QONAQÇI (Max.), is. – qonaq aparən, qonaq sevən şəxs.
QOPARA (Ordubad), is. – ayrı-ayrı əkin sahələri arasında torpaqdan qoyulan işarə, təcik – *Biz sahədə qopara qoyarx.* (Ordubad)
QONDARA (Ordubad), is. – hündürdaban, dikdaban ayaqqabı. – *Qışda qadınlar qondara geyməzdər.* (Ordubad)
QORMAQODUQ, is. – oğul-uşaq (детвора).
QOŞA (N.), is. – düz çəkilmiş kanal, uzun arx – *Zəmi-də var qoşa. Su salınır qoşalara.* (N.)
QOŞULUQ, is. – qoşqu aləti, yəhər – əsbab.
QUBA (K.), is. – çöl ördəyinin balası – *Qanlı göldə quba çox olur.* (K.)
QUVAX, is. – başda əmələ gələn qabıq (перхоть).
QULAĞAGİRƏN, is. – cücü növü.

QURSAX, is. – et yeyən heyvanlarda mədənin IV şöbəsi, şirdan (sıçuq) (крапивница, крапивная лихорадка).

QURUDAMAR, is. – orqanizmdə əzələləri sümük çıxıntıları ilə birləşdirən bağ (сухожилие).

QURULEYLƏK, is. – arıqapan qızlar quşu (сурка).

QURUT (Əz, Dır., Cul.), is. – qurudulmuş süzmə, qatıq – *Yumurlanıb qurudulmuş süzməyə qurut deyilir.* (Əz.); *Ayran torbada süzülür, suyu gedir, olur cırtan, cırtanı da cündə qurudub qurut əmələ gətirillər.* (Dır.); *Qurutu töküllər əngənəyə, üstünə isti su töküb əzillər, genə olur ayran, ya da kaluçi.* (Əz.)

QURUX, is. – altı aylıq at balası (жеребёнок).

QUCU, is. – qucaq.

QUŞ BORANI, is. – quşlar cənubdan gələn zaman baş verən boran.

QUŞQOMMAZ (Ordubad), is. – tikanlı bitki (лабазник вязалистый) – *Quşqommazda çox tikan olar.*

QUŞQUYRUĞU (Rem.), is. – yem otu.

QÜLLƏ (Naxçıvan), is. – bölgü zamanı düşən pay – *Gə qülləni apar.*

QÜREH, sif. – boş, yüngül; Ağıldan qüreh – ağılsız.

QÜRƏBƏ (Naxçıvan), is. – şəkərçörəyi – *Xalam ma qürəbə verdi.*

QÜRRƏ ATMAQ, f. – püşk atmaq.

QÜRS, sif. – ağır.

D

DABANA (K.), is. – qapının çərçivəyə birləşən yeri, qapının astanası – *Dabana qapını saxlıyır.* (Culfa); *Qapı dabanadan çıxıb.* (K.)

DABANÇƏKƏN, is. – ayaqqabını geymək üçün işlənən ləvazimat (рожок).

DAVGƏLMƏ, is. – basma, qalib gəlmə, zor gəlmə.

DAĞAL (Ordubad), is. – gözə düşən çöp – *Gözümə dağal düşüb.*

DAĞAR //DAĞARCIQ, is. – yunu təmizlənmiş qoyun dərisindən tikilən kışe (котомка).

DAĞDAĞAN, (Ordubad), is. – gilənar dənəsi böyüklüyündə şirin, dadlı meyvə.

DAĞ NANƏSİ, is. – yabanı bitən dərman bitkisi (зизифера).

DAĞ SAQQIZI, is. – tərkibində təbii kauçuk olan dağ bitkisi (tau-saqqız).

DADAŞ (Naxçıvan, Neh.), is. – 1. böyük qardaş; 2. ata, dedə.

DADİBİDAD, is. – dadına yetmə (köməyə gəlmə)

DADIXMAX (Ordubad), f. – pis dad vermək, xarab olmaq – *Qatix dadıxırdı.*

DAZALAX (Ordubad), is. – fıfıra – *Mən dazalağıma qırmızı rəxt çəxmışəm.*

DAINTDAMAX (Ordubad), f. – pusquda durub öyrənmək, ovun yerini tanıyıb bilmək – *Ə, səs salma, sən yavaş-yavaş daintda, mən bu yolnan gəleyram.*

DAYANACAX (Şah.), is. – əl ağacı, əsa.

DALVA (Ordubad), is. – ovçuların kəkliyi aldatmaq üçün işlətdikləri rəngbərəng böyük dəsmal.

DAM (Nus.), is. – tavan – *Əvin damı qurtarmayıb.*

DAMBİL, is. – kiçik oğlan uşağının cinsiyyət üzvü.

DAMDAŞI (Ordubad), is. – yağışdan sonra damda dolandırılan bərkidici uzun daş, dam döşəyən daş – *Damdaşı dolandırırım, bərk olsun.*

DANATUT, is. – dənəli tut.

DANBALAN (Ordubad), is. – qoyunun tənəsül vəziləri – *Qoyunda danbalanın çıxaranda, kökələr.*

DANQA (Naxçıvan), sif. – sözə baxmayan, söz qaytaran, sital – *İsanın oğlu Navrız çox danqadı.*

DANQAZ (Ordubad), sif. – lovğa, dikbaş, sözə qulaq asmayan – *Bizim Məhərrəm o qər danqazdı ki, söz dersən, eşitmir.* (Ordubad)

DANQALAX, sif. – kobud, qaba, tərbiyəsiz.

DANQUŞU, is. – səhərlər səslənən quş (выпь).

DAN-DAN DEMƏX (Ordubad), f. – meydan oxumaq, meydan sulamaq – *Göreysən necə dan-dan dey, heş kasdan qorxmaz.* (Ordubad)

DARABAX (Ordubad), is. – taxıl saxlamaq üçün böyük yeşik – *Darabani təmizdə, indi buğda gətirəcəklər.*

DARABIZON (Ordubad), is. – iri, qalın sarı çuval – *Darabizonda yun var.*

DARAYI, is. – 1. nazik ipək parça; 2. gəlin duvağı (фата)

DARALMAX (Ordubad), f. – xəsisləşmək – *Əhməd pul xərcləməyə daralır.*

DARAMAX, f. – ağacın budaqlarını kəsmək.

DARI (Ordubad), is. – gözə tökülən tozşəkilli dərman – *Həsənin gözüne danı saldılar.*

DARKEŞ (Cul.), sif. – dar (yer) – *Arazdan adamlar su gətirən yer darkeşdi.*

DASDANA (Ordubad), is. – təndir çörəyi – *Anam mənim üçün dasdana bişirmişdi.*

DASTAR (Ordubad), is. – əl dəyirmanı, kirkirə – *Dastarnan buğdanı yarma eləllər.*

DAŞIXÇI, is. – yük daşıyan.

DAŞIX (Səd.), is. – daşınma, daşıma – *Daşix bizdə yaxşıdı.; Qalxozda taxıl daşığı başdandı, özüm də daşixdan gərəm.*

DAŞ KƏLƏM, is. – baş kələm.

DAŞKİR (Şah.), is. – döyülmüş taxılı təmizləyən kiçik xəlbir – *Taxılı daşkirdən keçirix.* (Şah.)

DEYİKLİ, is. – nişanlı – *Bizim qızımız deyiklidi.*

DAŞLAMAX (Ordubad), f. – dəni zir-zibildən təmizləmək – *Başa dönüm, gal buğdanı daşdeyib qurtarax.*

DAŞALDI (Naxçıvan), is. – keçmişdə seçkidə səsvermə üsulu – *Keçmişdə daşsaldıya varlılar gedərdilər.*

DEYİNÇİLİK (Keç.), is. – şikayətlənmə, dalınca danışma – *Məsələn, mən Həmiddən deyinçilik elirəm.* (Keç.)

DEYRƏ (Cul.), is. – dar qadın tumanı – *Deyrəm cavan arvatdar geyər.*

DEMİ (Sir.), is. – susuz yer – *Bıra demi yerdı, su yoxdı.*

DƏBƏ //DƏBƏLİK, is. – yırtıq (грыжа).

DƏBBƏLİK (Çul.), is. – biclik, hiyləgərlik.

DƏBRƏ (Şərur), is. – ot bağlaması (вязка сена) – *Biz-zərdə beş malı qışdan min dəbrə otnan ancaq çıxar-max olur.*

DƏBƏXAYA (Şərur), is. – qasıq, xəyalıq dəbəliyi (паточно-мошоночная грыжа)

DƏVƏDİŞİ (Qd.), is. – toxumluq buğda – *Bi il qalxoz-zar bütün dəvədişi əkilər.* (Qd.)

DƏVƏTİKANI, is. – alaq otu (верблюжья колючка)

DƏVÜKMƏX (Cəh.), f. – mat qalmaq, təəccüblənmək – *Mən dəvükdüm kin, bı nə deməkdir.* (Cəhri)

DƏYİRDƏX (Q.), is. – toxum, tut – *Bi var kilas dəyirdəyi, biri var şaftalı dəyirdəyi.* (Q.)

DƏYİŞ-DÜYÜŞ – qarma-qarışıqlıq.

DƏYYUS, is. – öz arvadına xəyanət edən adam.

DƏLƏ (Şərur), sif. – pis – *Dələ adam cinni olar.*

DƏM – 1. yetişmə, hazırlama – *Çay dəm alıb; plov dəm alır*; 2. qan, düdümə, ikiqanlı; 3. nəfəs; 4. an, zaman – *Elə bu dəmdə əri girdi içəri*; 5. boş danışmaq, gəpə basmaq – *Balam, nədən dəm vurursan?*; 6. Hallı – *İsa dəmdi*.

DƏMBƏLƏMDÜZ (Q.), sif. – dümdüz – *Yerimiz dəmbələmdüzdü*. (Q)

DƏMDƏKİ (Şərur), sif. – 1. hərdəmxəyal (adam) 2. yelbəyin, səfəh, fırıldaqçı; hər sözə bir əmma qoyan (adam) – *Dəmdəməki adamın hövsələsi olmaz*. (Şərur)

DƏMƏK, is. – tülkü yuvası.

DƏMƏYƏ – bax: demi.

DƏMÇİ (K.Şah.), is. – toyda çalğıcıya dəm tutan – *Dəmçi laf yorulur*.

DƏND (Ordubad), is. – cütün (xışın) gəvahinə geydirilən, ağaç hissəsi, kötük hissəsi – *Gedirəm kəşənə, dəndik kəsım, gətirim, hiş qeyirməxdən ötrü*.

DƏNB (Ordubad), is. – taxıl, dən bağlayan zaman verilən su.

DƏNDƏ, is. – təkərin çənberini topla birləşdirən mil.

DƏNƏ – 1. meyvə çəyirdəyi; 2. say, ədəd.

DƏNƏV – bax: dənab.

DƏRBƏÇƏ (farsca dər-qapı, bəçə-xırda, kiçik), is. – iki həyət arasındakı hasarda açılan xırda qapı.

DƏRYAZ, is. – kərənti (kaca)

DƏSGİRƏ (Ordubad), is. – səbət, zənbil – *Gilası dəsgirəyə yığdım*.

DƏSTANA – bax: dasdana.

DƏSTƏK, is. – 1. köhnə saatlarda gündüz saat on ikini göstərən ibrə – *Dəstəkdən oni beş dəqiqə keçmişdir*; 2. bir şeyin qolu.

DƏSTƏRƏ, is. – 1. əl dəyirmanı; 2. əl bıçqısı.

DƏSTƏRXAN, is. – xırda süfrə.

DƏSTUR, is. – imalə.

DƏXİL // **DAXİL**, is. – pul doldurulan qutu.

DƏXİLDAR, is. – sandıqdar (кассир).

DƏXİL DÜŞMƏK, f. – asılı qalmaq; 3. yalvarmaq.

DƏHDİR // **DƏHTİR** (farsca dəh-on, tir-ox, güllə deməkdir), is. – onaçılan tapanca.

DƏHNƏ, is. – göldən suyun buraxılan yeri; 2. bənd (запруда, водоспуск).

DƏHNƏÇİLOV, is. – atın ağzına salınıb damağı sıxan qarmaqlı çilov (узда).

DƏŞDİVAN (Ordubad), is. – sahə gözçüsü – *Bizim bu yerdə bağ qaroulçusuna dəşdivan diyərix*.

DƏŞNƏ (Ordubad), is. – balaca xəncər – *Mən bı dəş-nəni əsgərrıxdan gətirmişəm*.

DİBAX, is. – bostanın sonunda yığılan qovun.

DİBƏX (K.Şah.), is. – içi ovulmuş çay daşı – *Dibəxdə doyulyüllər, itə içində yal verirlər*.

DİBƏX, is. – daş duzu döyüb narınlatmaq üçün daşdan yonulmuş həvəng.

DİQQ, is. – vərəm.

DİDİŞMƏ, is. – 1. gəmirişmə (İtlərdə), dalaşma; süpürüşmə; 2. yola getməmə – *Onlar bir-birilə didişirlər*.

DİDMƏLƏMƏK (Ordubad), f. – qıdıqlamaq – *Həsən, didmələmə, özündən gedir*.

DİƏKMİR (Ordubad), sif. – nadinc, şuluq (uşaq) – *Ya-man diəkmir uşaxdı*.

DİZDAYAĞI, is. – gəlin gətiriləndən sonra onun qohum-əqrəbasının verdiyi hədiyyə.

DİZLİK, is. – kişi tumanı.

DİZMARI, is. – toxumlu iri mövüz.

DİYİRCƏK, is. – 1. uşağı yeritməyə öyrətmək üçün uyğunlaşdırılmış araba; 2. ağır şeyi bir yerdən başqa yere apararkən onun altına qoyulan dəmir boru.

DİKDABAN ÇƏKMƏ, is. – qadın tuflişi.
DİLƏB //DİLOU (K.), is. – divarın içərisində şkaflı əvəz edən yer – *Çamadan diləbdadı. Diləb divarda ensiz, uzun olur.* (K.)
DİNC, is. – çəltiyi döymək üçün ayaq dəyirmanı.
DİNCƏ (Un.), is. – başlıq, qadınların başlarına qoyduqları bəzək – *Bu gəlinin dincəsi də olur.* (Un.)
DİNCƏLƏNXƏK, is. – taxta və ya ağacın ortasını hündürlüyə qoyaraq, hər iki ucunda oturub ləngər düzəltməklə yellənmək (uşaq oyunu).
DİŞDAN, is. – yekədiş adam.
DİŞİMƏK //DİŞƏMƏK, f. – 1. uşaq süd dişlərinin daimi dişlərlə əvəz olunması; 2. dəyirman daşının və mişarın dişlərini itiləmək.
DİŞLİ //DİŞLƏ, is. – arabanın qabaq oxuna taxılan ağac (дышло).
DİBİR //DÜBÜR, is. – erkək keçi (козел).
DİBİR //DİŞLƏ, is. – arabanın qabaq oxuna taxılan ağac (дышло).
DIQQILIQ (Ordubad), say – balaca, bir qədər, bir az, bir parça – *Mən əvdən biy diqqili qıra gətiydim.*
DİZIX, sif. – 1. yekə, kobud, yaraşıqsız, yöndəmsiz; 2. yekəqarın (пузатый).
DİLQIR, sif. – 1. ariq, sısqə, tükü tökülmüş at; 2. səfeh, sarsaq (голыш, оборванец).
DİMİX //DİMİQ, is. – quyuğuyarıq Qarabağ qoyunu.
DİNQİLİ (Q.), sif. – balaca, xırda, kiçik – *Dinqili qardaşın adı Baxtı Camal idi.* (Q.)
DİNİTDAMAX (Cul.), f. – gözlerini bir nöqtəyə zilləmək – *Gör necə də gözəlin dınitdayıb, şovul-şovul baxır.*
DOZANQURDU, is. – böcek (бомбардир, чернотелка, карапузик)
DOVŞANDODAQ, sif. – mırıx.

DOVŞANGÖZ, sif. – çəpköz (косоглазый).
DOQQUZDƏN, is. – yabanı bitki (жимолость).
DOĞAR (Səd), is. – doğan, balagətirən heyvan.
DOMBA, sif. – çıxıq, qabarıq (выпуклый).
DOMBAGÖZ, sif. – dəvərəgöz (пучеглазый).
DONBALAN, is. – yer alması (трюфель).
DOMBALAX AŞMAQ, f. – dığırılanmaq.
DOMBALANIS, is. – yumaqcıq (клубочек).
DONQİLİ (Nax. ş.), sif. – keyfiyyətsiz, zay.
DONUXMAQ, f. – donub qalmaq (остолбенеть).
DORBA (Ordubad), is. – camışın ikiillik balası – *Camışın ikiillik balasına dorba deyərək.*
DOVRAN YİĞMAQ, f. – toyda pul yığmaq.
DƏLÇƏK, (Q.), is. – kənddə qoyunlardan döl götürülən yer.
DÖNƏK (Q.), is. – tin, dalan – *Bizim öymüz dönəkdədi.*
DÖR (Ordubad), is. – otağın yuxarı başı – *Gəlinin dörni hazırlayın.* (Ordubad)
DÖŞBAĞI (Naxçıvan), is. – atın döşündən keçirilən yəhər bağı.
DUVAX – 1. gəlinin üzünə çekilən pərdə; 2. çölməyin ağzına qoyulan palçıqdan hazırlanmış qapaq – *Çölməkin duvaxı yoxdu.* (Un.)
DUZLAX //DUZLAQ, is. – duz çıxarılan yer.
DURUXMAQ, f. – quruyub qalmaq, özünü itirmək.
DÜB (Naxçıvan), sif. – tərs, inadkar, qanmaz – *Ay qardaş, bizim bı qonşu çox düb adamdı.*
DÜBƏNDİ (farsca dü – iki, bənd – bağlama), is. – iki tərəfdən qaytanla bağlanan çust.
DÜBÜLÜŞ (Naxçıvan), sif. – tərbiyəsiz, əxlaqsız, pozğun (adam)
DUVAX (Ordubad), is. – piti bişirilən saxsı qabın ağzına qoyulan qapaq – *Çölməkin duvaxı yoxdu.*

DÜVƏLƏX (Cəhri), is. – əyri xiyar – *Ey fələk, başımıza gətdik kələx! Xalxa verdin qavın-qarpız, bizə verdin düvələx.* (Cəhri)

DÜDƏMƏ, sif. – axmaq, sarsaq, səfeh.

DÜDÜKÇÜ (Naxçıvan), sif. – yalan danışan, kələk gələn (adam) – *Həsən kimi düdükçü adam olmaz.*

DÜYƏLƏK, sif. – eybəcər, formasını dəyişmiş.

DÜYÜLMƏK, f. – sürətlə fırlanmaq – *Qulağının dibinə qoydum hol kimi düyüldü.* (Naxçıvan)

DÜYƏLƏX (Naxçıvan), is. – dəyməmiş, yetişməmiş, kal, xırda yemiş və ya qarpız. – *O düyələxləri niyə almısan?*

DÜYMƏK // **DUYMAK** (Naxçıvan), f. – bağlamaq, düyünləmək – *Yer palçıqdır, atın quyuğunu düy, özün bulamasın.*

DÜYÜD (Ordubad), is. – tor kimi üzəri nöqtəli çarqat – *Şəmil Fatmaya bir düyüd aldı.*

DÜMBƏK, is. – 1. nağara, təbil; 2. köpmüş qarın.

– *Yemişik daş kələmi,*

Dümbəyi saz eyləmişik.

Məşədi,

biz nə günah eyləmişik?

DUMBƏLƏK, sif. – düyələk.

DÜMBÜL // **DƏMBUL** // **DÜMBÜLİBİDOV**, is. – musiqi aləti – *Aşıq oxuyanda qoşa dümbül çalarlar.*

DUMBRİDƏ (ərəbcə düm – quyuq, farsca – büridə – kəsilmiş deməkdir), sif. – 1. yaramaz, vecə gəlməz (кыргызый); 2. gödək, eybəcər.

DÜMÜY (eləmək) (Naxçıvan), f. – başını qarışdırmaq, məşğul etmək – *Uşağın başı dümüxdü, sən öz işində ol.*

DÜMSÜK, is. – dürtmək (тычок, пинок).

DÜRİYƏ (Naxçıvan), is. – naxışlı kişi papağı, gecə papağı, iki üzlü papaq.

DÜRYƏ (Un.), is. – baş örtüyü – *Bizzə başa örtülən şeyə düryə deyillər.* (Un.)

DÜRMƏK (Naxçıvan), is. – içərisinə pendir və s. yığılıb bükülmüş yuxa, çörək – *Mənə bir pənir dürməyi ver.*

DÜRMƏXLƏMƏX (Naxçıvan), f. – dürmək qayıрмаq.

DÜHƏZƏNGİ, is. – güləşən zaman oyun havası.

DÜŞGÜN (Naxçıvan), sif. – zəif, cansız – *Dadaşım çox düşgündü.*

DÜŞGÜNNƏMƏK (Naxçıvan), f. – 1. zəifləmək, qocalmaq – *Yatalax yazığı yaman düşgünnətdi.* 2. yoxsullaşmaq, kasıblaşmaq – *O cürə fərasətsiz oğul ki sənə var, onnan da bətər düşgünnər.*

DÜŞÜH (Naxçıvan), is. – 1. vaxtı tamamlanmamış, yarımçıq salınan uşaq (недоносок); 2. salınmış uşaq (выкидыш).

E

- EYZƏN**, z. – tamamilə – *Burda eyzən zibildir.*
- EYNƏMƏK**, f. – böyüyüb artmaq.
- EYMƏ** (Cam.), is. – qatıq yığılan tükü təmizlənmiş qoyun dərisi – *Eyməni duzla, qatıq xarab olmasın.*
- EMALÇI** (Mil.), is. – ağartı məhsulu hazırlayan şəxs.
- ERKƏK** (Cam.), is. – bir yaşı tamam olmuş toğlu.
- ERKƏC** (Cam.), is. – sürünün qabağında gedən yaşlı keçi.
- EŞƏK //EŞŞƏK** (Ordubad), is. – bir neçə adam otura biləcək kürsü – *Eşşəkdə bir neçə adam oturur.*
- EŞŞƏK YONCASI**, is. – yonca növü (люцерна).

Ə

- ƏBƏNGƏŞ** (Ordubad), sif. – namussuz, biqeyrət, həyasız – *Ədə, sən nə əbəngəş adamsan, umud oldum.*
- ƏVƏRƏ**, is. – kələ kələni camış.
- ƏQƏLLƏN** (Cul.) – heç olmasa, bəri – *Kəvsənə getmişdim işdəməyə əqəllən bir çöp qıraydın, qoyaydın ocağa.*
- ƏQRƏMƏN** (Ordubad), is. – tumanın ətəyində olan haşiyə – *Qız, tuman ətəyinə əqrəməni tik!*
- ƏYƏ** (Ordubad), is. – yiyə, sahib – *Kələmin əyəsi gedib.* (Ord.)
- ƏYLƏMƏX** (D), f. – ləngitmək, saxlamaq – *Avtonu əylə, mən gəlirəm çatım.* (D.)
- ƏLBƏHƏL //ƏLBƏHƏM** (K.), z. – dərhal, o saat, həmin dəqiqə – *Əlbəhəm qəddimi əydi.* (K.)
- ƏLQICIGİ** (Neh.), is. – qol gücü – *Mənə əlqıcığı göstərməy olar?* (Neh.)
- ƏLƏYƏZ //ƏLƏZ //ƏLƏZİ** (Ş.), is. – yeyilən yabani bitgi, göyerti (гречница).
- ƏLİQILLI** (Nax.), is. – uyuq, balaca uşaqları qorxutmaq üçün işlədilən xəyali adam.
- ƏLİFCİN //ƏLFƏCİN**, is. – dini kitabda bir-birinin dalınca oxumaq üçün quş şəklində qayrılmış kağız.
- ƏLCƏX** (Cəh., Ded.), is. – dəstək, əl tutulan yer – *Əlcəx qapıya olar tutmağa.* (Cəh.)
- ƏMBƏRCƏ** (Ə.), is. – saç bağı, saç bağlamaq üçün lent – *O vaxt əmbərcə dərdilər.* (Ə.)
- ƏMBİZ //ƏNBİZ** (Nax.), is. – piramida şəklində yığılmış məhsul topası.
- ƏMƏNKƏMƏNCİ** (Sir.), is. – ot, dərman bitkisi (мальва, просвирняк).

ƏMMƏ – bibi, dayıdostu.
ƏNBİR, is. – küpədən bal çıxarmağa məxsus dəmir qaşıq.
ƏNDİRYANI ARMUD, is. – armud növü.
ƏNGƏLƏVZA, is. – qırıqlıq.
ƏNGƏNƏK //ƏNGƏNƏS (Cəh.), is. – böyük saxsı qab, paltar yumaq üçün və ya xamır yoğurmaq üçün böyük saxsı ləyən – *Əngənəkdə xəmir qayırıllar*.
ƏNBƏXDAŞI (Q.), is. – yuxa yayan – *Qız ənbəxdaşın sındırıb*. (Q.)
ƏPPƏHYAPAN, is. – bax: irəfat.
ƏPPƏHYAPMA, is. – çörək-bişirmə.
ƏRDƏMLİ (Neh.), sif. – qüvvətli, hünerli.
ƏRDƏMSİZ (Neh.), sif. – tənbel, zəif, qüvvəsiz – *Bizim briqadirin atı ərdəmoizdi*. (Neh.)
ƏRƏZƏN DÜŞMƏK (K. Şah.), f. – həmişəki vaxtından gec yetişmək – *Bu zəmi ərəzən düşüb. Bı il tut ərəzən düşdü*.
ƏRİMƏK, f. – utanmaq – *Ayıb deyil, heç ərimirsən?*
ƏRKİNAZ, is. – yabanı bitki (гречина птичья).
ƏRSİYƏ GƏLMƏX (Nax.), f. – yetişmək, dəymək, hasil olmaq – *Pambix doxsan üç gündə ərsiyə gəlir*.
ƏSGƏRİ, is. – üzüm növü.
ƏSPƏRƏK, is. – yabanı bitən dərman bitkisi (резеда).
ƏTDAŞI, is. – et döyməyə məxsus yastı qara daş.
ƏFSƏTMƏ //HÖVSƏMƏ, is. – dəni havaya sovurmaqla zibildən təmizləmə.
ƏHDAZ, is. – gecələr dükənləri gözetləyən.
ƏCAZ, sif. – eybəcər, qərribə, məzəli (чудак) – *Sən çox əcaz adamsan*.
ƏCİ – gizlənmə (uşaq nitqində).
ƏCİR, ƏCİR VERMƏ, is. – əziyyət vermə.
ƏCRAN (Ord.), is. – damın üst kənarları – *Əvdəminin əcrənnarını düzəltdim*. (Ord.)

Z

ZAGƏ, is. – mağara.
ZƏRİNC, is. – ədviyyat (барбарис).
ZİYİLLİ QURBAĞA, is. – quru qurbağası.
ZİNƏ (Sir.), is. – damcı – *Sirab zənə suyudu*. (Sir.)
ZİNƏ-ZİNƏ (Sir.), z. – damcı-damcı – *Arxa su zinə-zinə gəlir*. (Sir.)
ZİR, is. – nəlbəki.
ZİLİF, is. – suluf.
ZİNDİX, sif. – pota, xırda, cırtıdan.
ZİR, sif. – qaba, kobud, qanmaz.
ZİRAN (Q.), is. – oyunda axıra qalan adam, axırıncı adam – *Bu dəfə Seyin zirandı*. (Q.)
ZİRİ, is. – erkək eşşək.
ZİRİMPANI BAŞLAMAQ – uşağın uzun müddət ağlaması.
ZİRTDAN //ZİRAN, is. – oyunda axıra qalan nəfər.
ZİRTDANA QALMA, is. – axıra qalma.
ZİXNAŞMA, sif. – ağzına qədər dolu.
ZOL, ZOLAX, is. – qamçı yeri.
ZUVANƏ //SAVAND, is. – iri qavara.
ZUVAN, is. – qaraca covdar mahmızı (taxılda) (спорынья, маточные рожки).
ZÜY – 1. demirçi; 2. züy tutmaq; 3. buz üstündə gəzmək.
ZÜYMƏK (Cəh.), f. – sürüşmək.
ZÜLÜ GETMƏK (K. Şah.), f. – əldən düşmək, arı-arası kəsilmədən gülüb yorulmaq – *Bı gecə itdər hürməxdən zülü gediblər*. (K. Şah.)
ZÜRCƏK (Q.), sif. – sürüşkən – *Ora sü gəlib, zürcək olub*. (Q.)

İDARAÇI (K. Şah.) – idarə işçisi – *A oğul, idaraçılar gəlməyiblər?* (K. Şah.)

İDDƏ, is. – qadının boşanan vaxtından bir neçə ay keçən dövr – *Zəhra iddəsi qurtarmamış ərə getdi.*

İLAXIR ÇƏRŞƏNBƏSİ, is. – Novruz bayramına yaxın olan son çərşənbə.

İNCƏVARA (Q.), m. – yaxşı ki – *Uşaq az qala ölmüşdü, incəvara özümü tez yetirdim.; Maşınnar toqqaşib, incəvara adam ölməyib.* (Q.)

İRABƏTİN //İRABƏTLİ, z. – əməlli-başlı, yaxşıca.

İRAQ OLMAX (Az.), f. – uzaq olmaq – *İraq olsun, yaxında olsaydım, daş mənə dəymişdi.* (Az.)

İRASIX //RASIX, is. – qaşa sürülən qara boya.

İRƏVZƏ (Keç.), is. – cəftə – *Qapının irəvzəsini vır.*

İRƏFƏTƏ, is. – əppək yapan; lavaşın xəmirini təndirin divanına vurmaq üçün döşəkcə.

İRƏŞMƏ (Keç.), is. – keçi tükündən toxunmuş kəndir – *Keçinin yunundan toxunmuş ipə irəşmə deyilir.* (Keç.)

İRİŞBABA (Q.), is. (farsca riş saqqal deməkdir) – üzüm növü (hərfi mənası baba saqqalı).

İRİŞMƏK (Ord., Cul.), f. – çatmaq, yetişmək – *Sən atun mənə atıma irişməz.* (Cul.)

İSTİBULAMA, is. – təzə sağılmış süd.

İFTƏ (Q.), is. – çörək yapan alət – *İftəynən çörək yapılır təndirdə.* (Q.)

İCRƏT, is. – əvəz, qarşılıq.

İŞDAR (Ser.), is. – işləyən, işə gedən heyvan (qoşqu heyvanı) – *Bizim işdarramız xarapdı.* (Ser.)

İŞDƏX (Bən.), is. – əkin yerinin ortasında çəkilən arx.

İSİKƏNBƏ, is. – qarın, kövşəyən heyvanların mürək-kəb mədəsinin bir hissəsi (рубца).

İŞGƏNƏ, is. – qovurmaliq ətə bişirdikdən sonra qalan ət suyu (бульон).

İŞGİL (Ser.), is. – 1. hiylə, fırıldaq, əngəl, kələk – *Mən işgilə düşdüm.;* 2. qapı və ya pəncərəni daldan bağlamaq üçün xüsusi taxta – *Pəncərələri açmamaq üçün işgil olur.*

İŞGİLLƏMƏX (Ş.), f. – bağlamaq – *Yatanda qapını işgilləyərək.* (Ş.)

İŞŞƏK, is. – iki aylıq qoyun.

Y

YABI, is. – axta at, yabı at.

YAVA (K. Şah.), sif. – pis – Ə, *bi nə yava itdi. Xəsyəti yavadi.* (K. Şah.)

YAXALAMAQ (K. Şah.), f. – sü ilə təmizləmək, təmiz yumaq – *Şulam, get pənir boşqasını təmiz suynan yaxala, gəl.*

YAVANNIX, is. – yavanlıq.

YAĞDAN (Q.), is. – lampanın neft tökülan hissəsi – *Lampanın yağdanı xarabdi.*

YAĞIR, is. – sürtünmə nəticəsində əmələ gələn yara.

YAĞLIQARA, is. – cındır, yağ və baldan hazırlanan məlhem.

YAĞI (Kol., K. Şah.), is. – çöl, düzənlik – *Yağda qoyun da otduyur, mal da otduyur.* (Kol.); *Yağının düzündə qoyun otduyur.* (K. Şah.)

YAĞMA, is. – doğrama.

YALAX, sif. – nəfsini saxlaya bilməyən, həyasız, qabsivirən (блюдолиз).

YAMANLAMAQ, f. – söymək.

YANDAMI (Sir.), is. – anbar vəzifəsini daşıyan ev, anbar yerinə istifadə edilən ev – *Uşaxlar yandamınnan çıxır.* (Sir.)

YANYAXA, is. – yaxası yandan düymələnən köynək (сорочка).

YANPERTİ //YANPÖRTÜ, sif. – əyri – *Çöp Əlinin keyfi yuxarıdır, papağını yanpörtü qoyub gəzir.*

YAN-CİDAR, is. – atın ayağını buxovlama.

YAPPA, is. – divara yapışdırılmış təzə peyin, təzək.

YARGAN, is – dəre, qobu (обрыв).

YARDARLIX //YARDAXLIQ, is. – ortaqlıq, məhsulun iki nəfər arasında tən bölünməsi – *Bostanı yardarlığa götürmüşəm.*

YARPIZ, is. – arxların kənarlarında bitən, yeyilən ot. (былица, мята).

YATAQ, is. – çöldə davar saxlanan yer, heyvan yatağı (длиннолистая).

YAXINKEŞ, is. – dərin boşqab.

YAŞMAX VURMAX, f. – üz gizlətmək, bir şeylə örtmək – *Arvatdar yaşmax vıradı, qarqatın çəkərdi ağzına.*

YEDDİ QARDAŞ, is. – ilan növü.

YEDDİLÖVÜN (Ord. T.), is. – xonça, şirni; Novruz bayramı münasibətilə tabağa qoyulmuş cürbəcür quru meyve; Bu söz yeddi cür şirni mənasını verir. Oğlan evi qız evinə şirni apararkən orada şirninin müxtəlif növlərindən olur. Buna görə də şirni növünün çoxluğunu göstərmək məqsədilə ona yeddilövün adı vermişlər – *Qız, dur ayağa xalagilə yeddilövün qoyum, apar.* (T.).

YƏYİLTMƏ //YƏYİLMƏ, is. – dəri vərəmi (волчанка).

YEG //YHEY (Ord.), sif. – yaxşı – Sənnən yeg olmasun, yaxşıdı. (Bül.)

YELAN //YELƏN (Q.), is. – tut çırpmaq üçün ağac altına tutulan parçadan hazırlanmış pərdə – *Biz tuti yelana silkirik.* (Qd.); *A bala, yelani o yana tut.* (Q.)

YELİN, is. – 1. heyvan əmcəyi; 2. savaşan zaman müdafiə üçün istifadə edilən ağac – *Yelini götür, çıx meydana.*

YELMİK //YEMLİK, is. – yeyilən yabanı bitki (козлобродник).

YEMLİX (Q.), is. – yem üçün yararlı olan – *Taxılın yemlik vaxtı, baş tutmamış vaxtıdı.*

YONQAR //QAMQAX //QAMQALAX, is. – 1. rəndə ağzından çıxan nazik taxta təbəqəsi, talaşa; 2. mişar ağzından çıxan taxta ovuntusu.

YÜK YERİ, is. – yorğan-döşək yığmaq üçün divarda açılmış yer.

K

- KAVI//KOV** – hesabdan deyil. – Bu, kav deyil.
- KAVRAN** (Çb.), is. – kolanın dəstəyindən tutan adam – *Kavran kotana tutandı ki, o, o yan-bı yan getməsin.*
- KAVRANQIRAN** (Ş.), is. – yabanı bitki – Karvanqıranın evin üstünə qoyurlar ki, torpaq tökülmesin.; Kavranqıranın üstünən palçıx tökür. (Ş.)
- KAĞ** (Biç., Bad.), is. – alaq otu – Qızlar bostana kağ eləməyə gediblər.; *Əkinin kağın çəkirk ki, təmis olsun.* (Biç.); *Bostanın kağını elərik.* (Bad.)
- KAL** (Nax. ş.), is. – ağacın yeni şivi, cavan çubuğu – *Ağacdən bir kal kəsdim.* (Nax. ş.)
- KALA** (Y.), is. – pambığın açılmış qozası – *Sora o, kala verir.* (Y.)
- KALAF** (X.), is. – quyu, uçub tökülmüş bina – *Birdən arxa kimi kalafalar var.* (X.)
- KALVADAR**, is. – davar alıb-satan.
- KAMAŞ** (Ə.), is. – tənbəkinin bir növü – *Kamaşı qəzet-nən çəkir.* (Ə.)
- KARVANQIRAN**, is. – 1. yabanı bitki (гречишник, курчавка); 2. ulduz adı.
- KARDIVAR** (Y.), is. – torpaq yığan alət – *Kardivar bel kimi bir dənə demirdi, onun qabaxda kəndiri olur, ağacı saplayıllar demirə, iki adam onu çəkir.* (Y.)
- KARSI** (Nax. ş.), is. – üstü örtülü, kerpiclə hörülmüş bazar – *Qabaxlar Naxçıvanda demirçi karsısı vardı.*
- KASAMAS**, is. – xırda saxsı qabda çalınan qatıq.
- KAFUR YAĞI**, is. – ürək yağı (масло камфорное).
- KAHA** (Kol.), is. – 1. qoyun saxlanan yer; 2. dağda və ya yerdə olan təbii boşluq (пещера) – *Kahada qışda heyvan saxlarıx.* (Kol.)

- KAHIL**, sif. – işə laqeyd baxan, diqqətsiz.
- KEŞƏLƏMƏK**, f. – şitilin ətrafındakı torpağı yumşaltmaq.
- KEŞTƏ**, is. – qoyunların günorta sağını.
- KƏVŞƏN** (Q.), is. – çöl, əkin əkilən və ya mal otarılan yer – *Mallarımız kəvşəndədi.* (Y.)
- KƏZƏNƏK**, is. – sucaq, otlu yer.
- KƏLƏ**, is. – 1. qulaqsız heyvan; 2. bir illik erkək qaramal
- KƏLƏYİ KƏSMƏK**, f. – bərk təsir etmək – *Soyuq kələyimi kəsdi.*
- KƏLƏZ**, is. – qaya kərtənkələsi (arəmə).
- KƏLƏK** (Ş., Səl.), is. – yanı daşla düzəldilmiş ağıl, heyvan salınan yer – *Kələyə mal qatıllar.* (Səl.)
- KƏLƏMBİR** (Sür.), is. – ağacın bir növü, ağcaqovaq. – *Birdə kələmbir çox bitir.* (Sür.)
- KƏLLƏPAÇA**, is. – xaş, baş-ayaq.
- KƏLLƏPƏS** (Z.), is. – kələpaça bışirən.
- KƏLPEYSƏR**, s. – boynü yoğun.
- KƏMƏRBƏSDƏ** (Ord., Sab.), is. – baramanın bir növü (əla növü) – *Bizdə kəmərbəsdə çox olur.* (Sab.)
- KƏNARƏ**, is. – 1. qonaq otağında yanlara salınan ensiz uzun xalı; 2. gön zolağı.
- KƏNKAN**, is. – kəhriz və quyuqazan (колодезник).
- KƏNKİR**, is. – dağlarda yabanı bitən bitki.
- KƏPİR** (Q.), is. – 1. xilt, qabın dibindəki çöküntü; 2. əhəng daşı olan yer; 3. boş, tez ovulan biləndaş – *Kəpir daşın üstündən gedəndə təpəyir* (təpənir). (Q.)
- KƏPİR DAŞI**, is. – lay-lay qopub ovulan daş.
- KƏRDİ** (Y.), is. – lək (грядка) – *Bossana kərdi salıllar.* (Y., Ş.); *Bossan bitkiləri hazırlanan ləkə kərdi deyillər. Soğan kərdilərini su basıb.* (Y.)
- KƏRDUVAR** (Cam.), is. – əkin yerlərini suvarmaq üçün yerin səthində çəkilmiş tirə, torpaq xətt – *Kərdüvarın zəmiyə mərə sallıx.* (Cam.)

- KƏRƏ** – 1. buynuzsuz xırdaqulaq qoyun; 2. ərilməmiş (şit) yağ; 3. dəfə.
- KƏRƏCAN** (G.), is. – qurutəzən alət – *Qurudu kərəcannan əzirik*. (K.)
- KƏRƏKƏ**, is. – 1. ruhani məktəbində oxunan ilk dərslilik; 2. təsbeh.
- KƏRKİ**, is. – xırda toxa (теало).
- KƏRMƏ**, is. – tapdanıb qurudulduqdan sonra bel vəsitəsilə kəsilən təzək – *Böyün kərmə kəsəciyix*.
- KƏRTƏÇİ**, is. – başmaqçılarda gönü döyüb yastılaşıdırən alət.
- KƏRT**, is. – malın buynuzundakı qırış.
- KƏSALƏT**, is. – yorğunluq, süstlük.
- KƏSAT** (D.), sif. – 1. az tapılan; 2. azlıq, yoxsulluq – *Bazar kəsətdi*.
- KƏSƏ** (Neh.), sif. – kəsmə, yaxın (yol) – *Kəndə bu kəsə yolla get*. (Neh.)
- KƏSƏRTİ**, is. – soyuq silah.
- KƏSƏX** (K. Şah.), is. – bıçaq – *Cibindən kəsəyi çıxarıb kəsərdi*. (K. Şah)
- KƏSSƏK**, is. – bərkimiş torpaq.
- KƏTİL**, is. – yayda ağcaqanaddan qorunmaq üçün qayrılmış hündür taxt, kürsü.
- KƏTTA**, is. – koxa, yüzbaşı.
- KƏF**, is. – 1. ovuc (ладонь); 2. xörək bişirən zaman suyun üzərində toplanan köpük; 3. çaydanda əmələ gələn çöküntü; 4. hiylə, kələk – *Əhməd mənə kəf gəldi*.
- KƏF GƏLMƏK**, f. – kələk gəlmək.
- KƏFƏ** (Kol.), is. – 1. qıyıqı palana keçirərkən əlin ortasına qoyulan alət (bu alət əl üçün işlədilir); 2. əlin ortası – *Kəfəni əlin kəfəsində tuturux, qıyıqı palana işlədirix*.
- KƏFGİR**, is. – sulu xörək bişirdikdə onun üzərində əmələ gəlmiş kəfi yığmaq üçün vəsait.

- KƏFLƏMƏ**, is. – ovuca dərman qoyub atma.
- KƏHİLDƏMƏK**, f. – töyşümək (кряхтеть) – *At kəhildəyə-kəhildəyə gəlib çatdı*.
- KİYƏR**, is. – əkilməmiş və ya şumlanmamış xam yer – *Yer kiyərdi, heç əkilməyib*. (N.)
- KİRDAR**, is. – qüvvə, güc, təqət – *Yorulmuşam, yeriməyə belə kirdarım yoxdur*.
- KİRİŞ**, is. – qoyun və keçi bağırsaqlarından hazırlanan bağ, ip (тетива).
- KİR-KİRƏ**, is. – əl dəyirmanı.
- KİRGİD** (K.), is. – palaz toxuyarkən işlənən dəmir alət.
- KİRMİT // KİRBİT**, is. – kibrit (спичка).
- KİRS** – bərk, şiş.
- KİTRƏ**, is. – ağac yapışıqanı.
- KİFSİMƏK** (Cəh.), f. – kif atmaq – *Meyvə çox qalsa, kifsiyər*. (Cəh.)
- KİLİF** (K.), is. – hasarda su keçmək üçün qoyulan yol – *Otlar kılıfın gözün tutub, su keçmir*.
- KOĞUŞ**, is. – ağac kötüyündə əmələ gəlmiş boşluq (дупло).
- KOZAR // KÖZƏR** (Gül.), is. – vəlin altında qalan döyülmemiş sünbül – *Xırmanda kozar çoxdı*. (Gül.)
- KOLA**, is. – 1. mıx; 2. buynuzsuz davar.
- KOPBAN** (Ə., Səl.), is. – iri çəkic (кувалда) – *Kopban çox böyük və ağır olur*. (Ə.)
- KORA**, is. – küt mıx.
- KORAZEHİN**, sif. – huşsuz, qabiliyyətsiz.
- KORT** (Biç.), sif. – küt – *Derik kin, balta kortdur, kəsmir ağacı*. (Biç.)
- KORTUZ**, is. – alaq etməyə məxsus alət.
- KOSAGƏLİN**, is. – 1. gəlincik (кукла); 2. əyləncə üçün paltar geyib oynayan adam.
- KOŞLAMAX** (Q.), f. – çıxarmaq.
- KÖZ**, is. – yaranın üstündəki qartmaq.

KÖZƏMƏ, is. – tikmə (ушивание).

KÖZƏMƏK (K.), is. – sacaq, bir az sulu olan yer – *Biz gözəməxdən yarpız yığdık.* (K.)

KÖKƏ, is. – yağlı qoğal.

KÖKLƏMƏK, f. – 1. sırımaq (dərzilikdə); 2. musiqi aləti sazlamaq.

KÖLGƏLİK, is. – 1. çətir, şemsiyə; 2. günəşdən qorunmaq üçün düzəldilən yer.

KÖLMƏK, is. – xörək (bozbaş) bişirmək üçün saxsı qab.

KÖLUX //KÖLÜX (Mob.), is. – köçerilərin yaylaqda və ya qışlaqda tikdikləri kiçik dam, evcik, ev – *Kölüxdə özümüz yatırıx.* (Mob.)

KÖMBƏ, is. – qalaq.

KÖNDƏM, is. – yöndəm – *Dama qoyulan dirəyin köndəmi düz deyil.*

KÖRƏMƏZ, is. – südlə qarışdırılmış qatıq.

KÖRÜK, is. – ocağa hava vurmaq üçün tulux.

KÖSÖV, is. – 1. ucu yanmış ağac; 2. təndiri və ya ocağı eşələmək üçün dəmir şış.

KÖHLƏM, is. – axtalanmış ayqır.

KÖÇƏRGİ (N.), is. – köçəri – *Köçərgi yaylağa gedib-gələn adama deyirix.* (N.)

KÖŞƏ (Ə.), is. – çarıq tikmək üçün ip kimi nazik kəsilən gön – *Köşə çarıxdan olur.* (Ə.)

KÖŞƏLƏMƏ, is. – göndən zolaq çıxarma.

KÖŞŞƏK, is. – 1. meyvə özəyi; 2. dənəri çıxarıldıqdan sonra qarğıdalının qalan hissəsi (початок).

KÜZƏ, is. – bardaq (su qabı).

KÜLƏFRƏNGİ, is. – yanlardan açıq çardaq.

KURUX, is. – altı aylıq at balası.

KUF //KUFLAN (Qd.), is. – yelləncək.

KUFUL, is. – yer altında olan boş yer.

KÜVNƏ, is. – hürçük (dəvənin bel donqarı).

KÜZ (G., Cul., Sol.), is. – 1. quzu salınan yer; 2. göy ot, göy otlu yer, çəmənlik. – *Quzunu küzə qatırıx* (G.).

KÜLƏCƏ (Şer., Mil.), is. – büzməli qadın paltarı – *Küləcəni ahıl arvatdar geyər.* (Ə.); *Küləcəni qədimdə keçmiş illərdə geyəllərdi.* (Mil.)

KÜLLÜK, is. – kül, zibil tökülən yer.

KÜLFƏT, is. – ailə.

KÜMBƏZ, is. – qübbə.

KÜNDƏGİR (Nax. ş.), is. – çörəkxanada xəmiri kündələyən işçi – *Səknə köhnə kündəgirdi.* (Nax. ş.)

KÜNƏ, is. – yumurtanın yastı tərəfi.

KURDƏŞT, is. – üzüm növü.

KÜRƏ, is. – 1. dəmirçi ocağı; 2. çörək bişirilən yer; 3. balaca qulaqlı qoyun.

KURƏXANA, is. – kərpic bişirilən yer.

KÜRNƏŞ, is. – yayda qoyun-quzuların bir yerə yığılan yeri.

KURSƏYƏ GƏLMƏ, is. – pövrə gəlmə (течка); *itin cütləşmə dövrü.*

KÜRSÜ, is. – 1. kətillik; 2. qışda evin ortasında qızıışmaq üçün qurulmuş təndir.

KÜRÜŞNƏ, is. – 1. toyuq kürüsü; 2. böçəklərin bir yerə çoxlu yumurta tökməsi.

KÜTAH, sif. – qısa – *Söhbətini kütah elə!*

KÜFƏN (Neh.), is. – bel, fəqərə sütunu və kürək sümüklərinin görünməsi – *Kərəmin küfəni çıxır.*

KÜFLƏ //KÜLBƏ (K. Şah.), is. – hava çəkən yol (təndir) – *Küflə olmasa, təndir yanmaz, altdan elə bil körükdü, yel verir.* (K. Şah.)

KÜŞTÜ, is. – şaftalı növü.

G

- GAVAHİN**, is. – kətanın və xışın torpağı qazıyan iti ucu.
GAY, sif. – key, qanmaz, maymaq – *Nə gay adamsan!*
GALA, – ala (gəl və al sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlib).
GAHGİR, sif. – tərs – *Nə gahgir öküz kimi yeri yirsən.*
GEYMƏ, is. – çuxa.
GAL (Nax. ş), sif. – maymaq, bacarıqsız (adam), *Əhməd, sən çox gal adamsan ha.* (Nax. ş.)
GEDƏRGİ (Rem.), sif. – başqa yerə gedəcək (adam) – *Siz gedərgisiniz. Bırdə gəldi-gedərgi adam yoxdu.*
GEÇƏ ÇİRAĞI (Kır.), is. – gecələr parıldaayan balaca böcək – *Gecəçırağı gecələr işıx verir.*
GEŞSİN (Neh.), z. – gec – *Olar geşsin kətte olullar.*
GƏV (Şah.), is. – yeznə – *Bı bizim gəvimizdi.* (Şah.)
GƏDİK (Ord., Culfa), is. – aşırım, hündür dağarası yol (перевал) – *Bu gün biz dağın gədiyindən aşırıdık.*
GƏZDƏN, is. – dağın tiri (хребет, седловина).
GƏZƏN, is. – göndən zolaq ayırmaq üçün işlədilən alət.
GƏZƏNƏ, is. – gicitkan (крапива).
GƏLİNBACI, is. – qardaş arvadı.
GƏLLƏDAR (Neh.), is. – maldar, malqara saxlayan adam – *Bı yerin adamları gəllədar olublar.* (Neh.)
GƏM (Sir.), is. – vəl, vəlin bir növü – *Küleşi gəmnən döyürük.*
GƏNGİZ, is. – kökü və gövdəsi yanacaq üçün işlədilən dağ bitkisi (горная солянка).
GİVƏ, is. – iplikdən hazırlanan ayaqqabı.
GİYƏV, is. – kürəkən.

- GİLAY //GÜZAR ETMƏK**, f. – narazılıq etmək, şikayətlənmək
GİLİF, is. – hasar altından keçən su yolu.
GİR, is. – güc, qüvvə – *Mən lap girdən düşmüşəm.*
GİRRƏMƏK //GİRƏLƏMƏK, f. – 1. cana getirmək, tənəcə getirmək – *Məni nə girrəmisən, ay balam!*; 2. dolandırmaq – *Yaza qədər məni girrə görə axırı nə olur*; 3. gözəndən qoymamaq.
GİRRİ, sif. – qüvvətli, güclü.
GOD, is. – iri çəllək.
GORDA, is. – yatacaq, əyri qılinc.
GÖVŞƏNNİK (Neh.), is. – çəmənlik.
GÖDƏN, is. – quşlarda sidiklə nəcisin birgə çıxdığı dəlik (клоака).
GÖDƏN BAĞIRSAQ, is. – düz bağırsaq.
GÖZƏ, is. – təbii bulaq.
GÖY ZANBAX, is. – yabani halda bitən zanbaq (ирис).
GÖYƏRƏMTİLİX (Neh.), is. – göylük, yaşıllıq, – *Bı yerlər həmişə göyərəmtilix olur.* (Neh.)
GÖYCƏ, is. – şirin alça, təbərz alça.
GÖYCƏQARĞA, is. – qonur lələkli quş (сизоворонка).
GÖLMƏŞ, is. – gölməçə (лужа).
GÖTATAN BÜLBÜL, is. – çay daşları üzərində oturan quş (трясогузка)
GUVARA, is. – yaxşı nəticə verən, uğur.
GÜDAZA VERMƏK, f. – girə vermək, satmaq – *Teymura bax, öz canını qurtardı, mənim oğlumu güdaza verdi.*
GÜDÜL, is. – 1. saxsı parçası; 2. sınıq səhəng.
GUZ, is. – 1. payız; 2. quzu sürüsü saxlanılan yer, dam (зачок).
GUZDƏX, is. – 1. qırılmış quzu (Nüs.); 2. payız yoncası otu (Kot.); 3. yazda göyərən ot (Bul.) – *Güzdəx yaz yoncasına deyirix.* (Bul.)

GÜZƏM (G., Bul., Sir., A.) is. – payızda qırılan yun, quzunun birinci qırımı.

GÜZDÜK, is. – payız səpini.

GÜZDÜK BUĞDA, is. – payızlıq buğda.

GÜLAB (K.), is. – əkinə verilən ikinci su – *Taxıla gülab vırmağın vaxtıdır.* (G.)

GÜLABİ, is. – üzüm növü.

GÜLBACI, is. – qardaş arvadı.

GÜLBƏSƏR, is. – xiyar.

GÜLQƏND (Cəh.), is. – qızılgül mürəbbəsi, qızılgül ləçəklərini şəkərlə susuz qarışdırıb hazırlanan şirniyyat – *Gülqəndi çaynan yeyəllər.* (Cəh.)

GÜLƏBRİŞİN, is. – gümüşü öməl gülü, akasiya.

GÜLƏFŞAN, is. – gülab qabı.

GÜLƏŞƏNGİ, is. – güləşmə rəqsi.

GÜLLÜL (Nüs.), is. – 1. dolu şəklinde yağan yağış – *Göydən güllül yağır.* 2. xoruz gülü (dərman bitkisi) (адонис).

GÜLSABAH, is. – gül növü (ногочвет).

GÜLÜSAR //GÜLÜSOR (Məv.), is. – ağ buğda – *Gülüsoru payızda əkirik.* (Məz.)

GÜM (Nax. ş.), is. – böyük mis səhəng, saxsı su qabı – *Güm çox su tutur.*

GÜNƏVƏR //GÜNEY, is. – gün düşən yer.

GÜNNÜX (Sir., N.), is. – günlük – *Sənin şapqoun günnüyü qısadı.* (Sir.)

GÜRZƏ, is. – 1. zəhərli ilan; 2. xörək növü.

GÜRŞAD, is. – şiddətli yağan yağış.

L

LAQQA BALIQ, is. – naqqa balıq (com).

LAĞARƏX (Sir.), is. – aralıq, kotan tutmayan, xam qalan əkin yeri – *Göra qaldı lağarəx.* (Sir.)

LAĞAR, is. – şırım.

LAĞIM (Çb.), is. – yer altı yol (şaxta) – *Duvarın altından keçidə lağım deyirix.* (Çb.)

LALA (Dir.), is. – lampanın üst hissəsi, odluğu – *Lala ləmpənin məşınıdır.*

LALADİBİ (Ord), is. – tənəklərin dibində bitən yeməli ot – *Laladibi dərirəm, qaduv alım.* (Ord.)

LALALANMAQ (K.), f. – çiçəklənmək, gül açmaq – *Ağacdar lalalanıb.* (K.)

LAYXORUMÇU (Ded.), is. – otu bir yere yığan (adam) – *Bizdə Mir Həşim, Qaybalı, Şirin layxorumçu işdiyəllər.*

LAM – suyun yavaş axan yeri – *Araz lam axır.*

Suyun lam axanı

Adamın yerə baxanı.

LAMAHALA – heç olmazsa, bari (по крайней мере).

LAPDAN, z. – birdən, qəfildən.

LAPÇIN (Biç.), is. – uşaq çustu, evdə geyilən yüngül ayaqqabı – *Uşaxlar lapçın geyirdi.* (Biç.)

LARI (Keç.), is. – iri (döyüşən) xoruz, xoruz növü – *Ları xoruz döyüşkən olur.*

LAT, s. – lüt, tamamilə lüt.

LAX ÇIXMA, is. – toyuğun altına qoyulan yumurtanın (falının) xarab olması.

LEY (S.), is. – düzənlilik – *Leydə sən, düzdə mən.* (S.)

LEF //LEFİRİM //LEFTİRİM (Ord.), sif. – gic, səfeh – *Ə, o leftirime qoşulma.* (Ord.)

LEŞİM, is. – düz bağırsağın bayıra çıxan hissəsi.
LƏBLƏBİ (Vəl.), is. – 1. adi (bişirilmiş) çuğundur – *Ləbləbini adam yaxşı yeyər* (Vəl.); 2. qovurulmuş noxud.
LƏVƏND, sif. – axmaq, sarsaq, səfeh.
LƏVİNBƏLƏVİN (T., Ər.), sif. – cürbəcür – *Süfrədə ləvinbələvin xörək var idi; Bizim həyətdə yaxşı ləvinbələvin yemiş var.* (Ər.)
LƏLEYİN, is. – hər tərəfi açıq, yalnız pəncəsi örtülü ayaqqabı.
LƏLƏ, is. – nöker, dayə.
LƏLƏŞ, is. – sadıq nöker.
LƏLİK OLMAQ (Mah.), f. – yorulub əldən düşmək – *Səni axtarmaqdan ləlik olmuşam.*
LƏMBƏ, is. – 1. çəltik küleşi; 2. keçilməz cəngəllik.
LƏMƏ, is. – rəf, tərəcə (полка).
LƏMPƏ (İ.), is. – seqf, tavan.
LƏMPƏLƏTMƏK (İ.), f. – tavan (seqf) salmaq – *Otağımı ləmpələtdim.* (İ.)
LƏMS OLMAĞ, f. – süst olmaq.
LƏNDƏHUR, sif. – iri, nəhəng, yöndəmsiz.
LƏNGOV (Kir., Cam.), is. – zəmiyə üçüncü dəfə verilən su – *Bir də onnan sora suvarardıx, ləngov, yəni orta su.* (Kir.)
LƏNPƏR // LƏMPƏR (Qç., Y., N.), is. – saman yığmaq üçün ağacdən qayrılmış böyük şana və ya kürek – *Samanın canı ləmpərdi.* (N.)
LƏT, is. – meyvənin ətli hissəsi.
LƏTDİ (Y.), is. – xəstəlik: Bu xəstəliyə tutulmuş adam zəif, saralmış və cansız vəziyyət alır.
LİVAN (Şer.), sif. – lilli, bulanıq (su).
LİLƏ, is. – paltar yuduqdan sonra göy rəng verən boya (синька).

LİLƏMAR (N.), sif. – ilıq – *Liləmar sunan əl-üz yumaq olar.* (N.)
LİLİVAN OLMAQ (İ.), f. – ilıq olmaq – *Yayda bizim çayın suyu lilivan olur.* (İ.)
LİF, is. – hamam kisəsi.
LİCİM, is. – 1. paltar; 2. təhər-töhür, sir-sifət, xarici görünüş – *Ədə, bir bunun liciminə bax!*
LİCİNİ TÖKMƏK, f. – şitini çıxarmaq, ləzzətini qaçıрмаq, zəhlə tökmək.
LİCİRS (Ded.) – yaxşı bişməmiş (çörək) – *Böyük uşax bazardan lıcars aldı.* (Ded.)
LİPİRCİLİX (İ.) – köpükləmək.
LİRT, sif. – əldən düşmüş, boş, zəif (дряблый).
LOĞAZ ELƏMƏK (N.), f. – istehza etmək, lağa qoymaq – *Noldu, balam, ona-bına loğaz eləməydən yorulmadın?* (N.)
LOMBA, is. – parça, koma.
LOPA – parça – *Pambıq lopası, qar lopası* (хлопья).
LOR (S., Dir., Çb.), is. – şor, pendir suyu, çürümüş süd – *Lorun təmi ləzzətdi olur.* (Dir.); *Şorun yox, lorun yox, bə nəyin var sənin?* (S.); *Lor südün çürümüşünə deyilir.* (Çb.)
LÖHMƏ // LEHƏ, is. – duru palçıq.
LUMBUTMAX, f. – çəynəməmiş udmaq.
LUMDUMQAÇ (Ord.), is. – uşaq oyunu.
LÜĞAB, is. – 1. tüpürcək; 2. selik.
LÜL (Ax.), s. – tamamilə – *Orda beş-altı adam vardı, hamısı da lül kefli idilər.* (Ax.)
LÜLUK, is. – borucuq – *Çayniyin lülüyü.*
LÜLÜŞ, sif. – bərk kefli, məst.

M

- MAVAL**, is. – ayaq yolu.
- MAVRI** (Ə., N.), is. – pişik balası – *Mavri əvdə sıçan tutur.* (Ə.); *Quduz dəymiş it mavrıların ikisin də boğub öldürüb.* (N.)
- MAĞİL** (Dəm.) – heç olmasa, yaxşı ki – *Mağil sən cavab verdin.* (Dəm.); *Mağil qapıda dirrix var.*
- MAĞMIN** (Dəm.), sif. – yazıq, fağır.
- MAZI**, is. – 1. kürecik, yumru şey; 2. mürekkəb mazısı (чернильные орешки).
- MAZIBAŞ**, sif. – yumrubaş.
- MAYA**, is. – 1. dırnağın dibi; 2. xəmirə vurulan acı xəmrə; 3. yeni doğmuş inəyin ilk südü; 4. qatıq hazırlamaq üçün ilıq südə vurulan qatıq.
- MAYABAŞI**, is. – qazancsız və zərərsiz alver.
- MAYAXOŞ** (Çb.), sif. – meyxos – *Mayaxoş nan yeyilər.* (Çb.)
- MAIF** (Qaz., Kır.), sif. – şikəst, kor.
- MALAVAN //MALVAN** (Mob., K.Şah.), is. – 1. mal və qoyuna yaxşı baxan, yaxşı maldar; 2. maldar (Nurs) – *Bizə malavan deyillər* (Mob.); *Malvan malın dilin bilən adamdı, hər işləri yaxşı bilir, otarmağın yerin bilir.*
- MALAĞAN** (Dəm.), is. – kərənti – *Malağannan ot piçillər.* (Dəm.)
- MALCANNI** (Şer.), sif. – xəsis.
- MANDA** (Ş.), is. – yeməli yabanı ot, göyerti – *Manda qəşəng oldu yeməyə.* (Ş.)
- MANDAL** (Bul.), is. – cəftə – *Mandal qapıda olar.*
- MANSIRA** (Dəm.), is. – mühasirə – *Ordamınkıları mansırıyə salmışdılar.* (Dəm.)

- MANCIRIX** (A.), is. – toxum səpildikdən sonra torpağı örtmək üçün şumun üzərində gəzdirilən dişli mala.
- MARIĞA DURMAQ**, f. – pusquya durmaq.
- MARIX //MARIĞ** (A., M., X.), is. – pusqu.
- MASAN** (T.), is. – xışın əyri ağacı, qol hissəsi.
- MATAH**, is. – nadir tapılan şey.
- MATQAB**, is. – deşən alət (бурав).
- MAFAL**, is. – imkan – *Yeməkdə mənə mafal vermirsən.*
- MAX VERMƏMƏK**, f. – imkan verməmək.
- MAHTABAN** – qadın adı.
- MAHNA** (Qd., Şab.), is. – səbəb, bəhanə – *Haylə mahna qoyurdular.* (Qd.)
- MAC** (Vən., Qaz., Bül.), is. – kotanın və ya xışın dəstəyi – *Mən macı tutdum.* (Qaz.)
- MAĞI** (Ord.), is. – qoca (nənə).
- MAÇI //BACI** – öpüş (uşaq nitqində).
- MAŞ** (T., Bül., N.), is. – lobyə – *Nərgiz maş getdi.* (T.); *Bil birez maş əhmişdim, onu da şoqərib dolu korradı getdi.* (N.); *Yer maşı az əkərix.* (T.)
- MEVİZ** (A., Bəh.) // **MÖVÜZ** (Dəs., T., Cam.) // **MÖÜZ** (Mil.), is. – qurudulmuş üzüm – *Mövüz quru üzümdü.* (T.); *Qəylə daşı isladmışıq ki, böyün mövüz bişirəcəyik.* (Cam.)
- MEVRƏ** (Mil.), is. – tənək odunu.
- MEJMEYİN** (Cam.), is. – mis qab – *Seyinləri qoy mejmeyinə.* (Cam.)
- MEZER** (Bəh.), is. – toxum səpmək üçün işlədilən döşlük.
- MEYXOŞ**, sif. – 1. turşməzə, azcaturşa (Şer.); 2. az isti (su). (Y.)
- MERAT //MİRAT**, is. – ölmüş adamın paltarı.
- MEROTAJ** (Kır.), is. – ölü torpaq.
- MƏZMUN OLMAQ**, f. – uduzmaq, fürsəti əldən vermək, aldanmaq.

MƏDƏDÇİ (Nax.), is. – köməkçi – *Adam gerəy elə iş görə ki, dara düşəndə heç olmasa mədədçisi olsun.*

MƏZƏ – 1. gülünc; 2. eyləncə.

MƏZƏGÜN (Bəh.), sif. – zarafatçı, məzhəkəçi (adam) – *Məmməd məzəgün adamdı, bəməzə sözlər danışır, adamı güldürür.* (Bəh.)

MƏZMƏZƏ (Qd.), is. – ağız su ilə təmizləmə, yaxalama – *Məzməzə ağız təmizləmədən ötründü.* (Qd.)

MƏKƏ (S., Mah., Y., Səd., Mil., Kir., Dir., Vən., Vəl.), is. – qarğıdalı – *Məkəni yiyəllər çörəh kimin.* (Kir.); *Məkə həftədə bir kərəni su içər.* (Dir.); *Qarğıdalını biz demirik, bizdə məkə deyirix.* (T.)

MƏLƏ, is. – zəhərli genə – *Qoyunu mələ vurub.*

MƏLƏZ, is. – hibrid.

MƏLƏFƏ (Ş.) // **MƏNƏFƏ** (Bül.), is. – döşək ağı – *Mələfəni salırx döşəyin üsdünnən* (Ş.); *Mələfə isdol üstündə, qaravatda olar.* (Bül.)

MƏMƏSÜR // **MƏMƏCÜR** (T.), is. – itburnu.

MƏNGƏLƏ (Dir., Cam.), is. – oraq – *Böyün mənğələynən bir put yer bişmişəm.* (Dir.); *Məncələni yaxşı itiləmişəm.* (Cam.)

MƏRƏK, is. – ipək qurdu saxlanılan yer.

MƏRZNA, is. – zəmi sərhəddi, ayırıcı (меха).

MƏRƏGÖYÜZ // **MƏRƏCÖÜZ** (Qç.), is. – qulançar (чупаржа). Bu bitkidən hazırlanan xörək də belə adlanır – *Mərcöüzü tökürsən yağa, üstünə də yumurta vurursan, olur mərcöüz.* (Qç.)

MƏRƏNDİ (Qç.), is. – taxıl biçmək üçün işlədilen iri oraq – *Mərəndi oraxdan böyük olur.* (Qç.); *Taxılı mərəndiynən biçərdik.* (Rem.)

MƏRMƏRİX (Mil.), is. – meyvə ağacı – *Mərmərix ağacı zoğal ağacına oxşayır.* (Mil.)

MƏS, is. – çevrilib geyilən uzunboğaz çəkmə.

MƏSXOR (M.), is. – kiçik mürəkkəb qabı.

MƏT, is. – 1. pomidor pastası; 2. qatı şirə.

MƏTRƏT // **MƏTRƏ**, is. – şirələnmiş iri saxsı qab – Adətən mətrəbə qatıq aşı və ya avdux doldururlar.

MƏRFƏŞ // **MƏFRƏŞ** (T.), is. – içərisinə paltar, yorğan-döşək yığmaq üçün yundan toxunan əşya.

MƏXLƏS (D.) – xülasə – *Məxləs, çatdıx kəndə.*

MƏRKÜZ (Çb.) // **MƏRƏKÜZ** (Qç.) // **MƏRKİZ** (T.), is. – 1. bostan, lək, arx düzəltmək üçün alət; 2. əkin yerinə su buraxmaq üçün kiçik arxlar açan kənd təsərrüfatı aləti – *Mərgüznən arx çəkillər* (Qç.); *Sıfda yeri cütde-rik, elə ki sürdük, on keççək toxum səpərik, unnan sora dimırığı qoşub dimırıqlarıx, sora mərgüzəş çəkirik.*

MƏHLİM – 1. məlumat; 2. məgər.

MƏŞQƏFƏ, is. – qrafinə bənzər su qabı.

MƏŞMƏŞ (T.) // **MƏŞMƏŞİ**, is. – yarı qurudulmuş meyvə (tut, ərik).

MİZ // **MİZ** (K. Şah.), is. – qurd – *Ətə milçək miz/mız salıb.* (K. Şah.)

MİZRAB (Sir.), is. – ox – *Mizrab adama dəysə öldürər.*

MİLAX (Q.) // **MİLAXI** (Qd.), is. – asma, qışda üzüm, asılan ağac (üzüm salxımları bu ağaca üzümü ilə birlikdə bağlanır) – *Adə, milaxı gətir, üzümü yığıllar ona, asıllar.* (Qd.)

MİZİRDAN, is. – meyxana.

MİLLƏMƏK, f. – düz göyə qalxmaq.

MİNTƏNƏ (Dəm., Ə.), is. – toxunma yun parça, qadın paltarı – *Mintənə çuxa geyilərdi.* (Dəm.); *Əynində mintənəsi var.* (Ə.)

MİRAB, is. – tarlalara su bölüşdürən.

MİRQƏZZƏB, is. – cellad – *Ədə, sən nə mirqəzzəb adamsan!*

MİTİL, is. – döşək torbası.

MİCİLƏMƏX (N.), f. – ləng hərəkət etmək – *Tez ye görə, miciləmə.* (N.)

MİŞOV (Q.), is. – kisə, torba.

MIQƏŞŞƏR, is. – noxud ləpəsi.

MIĞMIĞ GÖZ, is. – xırda göz.

MIZQAN //MİZQAN, is. – qarmon.

MIRIX (Kır.), sif. – dodağı kəsik və ya əyri (adam), dovşandodaq, üst dodağı yarıq.

MIRTDANMAQ //MIRTILDAMAQ, f. – mızıldaya-mızıldaya deyirmək.

MISMAX (Dir., Nüs., S., X.), f. – pusmaq, gizlənmək – *Avçı keççiye der ki, sən mısmaxdansa, bir qədər də çıxarib avı qaçırdırsan.*

MISMIRIĞI SALLAMAQ, f. – qaşqabağı tökmək.

MIĞIR (Şər.), is. – ağacın xırda kökü.

MOVALÇA //MAVALÇA, is. – damın üstünə suvax daşımağa məxsus xərək.

MOR //MARI (Bən.), is. – 1. zəncir taxmaq üçün boyunduruğu keçirilən dəmir; 2. meyvənin üstündəki ləkə; 3. palçıq, dam üstə salınan nəm torpaq; 4. taxta qurdunun taxtada əmələ gətirdiyi dəlmə-deşik.

MORA (Qç., Şər., K. Şah.) // **MÜRƏ** (Dir.), is. – 1. kiçik arx; 2. ləklər arasında salınan torpaq mərəz – *Moraynan su gedir buğduya* (Şər.); *Zəmiyə mora çəkirlər.* (Qç.)

MORALAMAX (X.), f. – yeri suvarmaq üçün hazırlamaq, taxtalamaq.

MÖV //MÖY (T., Qd., Cam.) // **MEV** (Nüs.), is. – tənək – *Üzümü mövdən dərdix.* (T.)

MÖVƏ (Aç.), is. – meyvə – *Ərix özü mövədi.* (Aç.)

MÖHRƏ (Cam.), is. – qurudulmuş palçıq laylarından qayrılmış divar – *Palçığı yetişdir ki, möhrə axmasın.*

MÖHÜRQA (Bəh.), is. – ən ağır xəstəlik – *Möhürqa başınnan tutar, öldürər.* (Bəh.)

MURQUS (Z.), is. – sarı keçi.

MUXRU (N., Mob.), is. – iri dəyə; keçə ilə örtülən dəyə, iri keçə alaçıq – *Muxruların Qara babağın adamı tikər.* (Mob.); *Muxru yazdan sonra yeylaxda olardı.* (N.)

MUXUL ÇIXMA, is. – heç şey ödəmədən şerik olma.

MUŞQURMAQ – dodaqları birləşdirib marçıldatmaqla səs çıxarmaq – *Muşqurmamış alçı durur; Bir az deyən kimi hazır olur.* (məcazi mənada)

MÜLƏS (Kot.), is. – bağça – *Yandırmaqçın odunu müləsdən gətirinx.* (Kət.)

MÜSÜNNÜ (Sab.), sif. – yaşlı, təcrübəli – *Mehbalı müsünnü adamdı.* (Sab.)

N

NAVAQQIL (Neh.), is. – körpünün altından su keçən yer.
NAĞALA //NAVALA (Y.), is. – iri undan yoğurulmuş xəmir.
NAĞILLANMAQ (Dəm.), f. – nağıl söyləmək, nağıl etmək – *Uni anamgil nağılladı.* (Dəm.)
NAL (K.), is. – dirəklərin altında olan ağac.
NALÇA (S.), is. – firfıranın ucuna vurulan mıx.
NANA GÖVHƏRİ, is. – nanə tinkurası (мятные капли).
NARBƏND //NARVƏND (Vəl.), is. – qarağacın bir növü (бересклет).
NARIN YAĞIŞ, is. – çisiyən yağış.
NATƏRƏS //KATARAZ, sif. – kobud, yöndəmsiz, zorba (неуклюжий).
NAÇAQ (Cam.), is. – xəstə.
NAÇAXLAMAX (Cam.), f. – xəstələnmək – *Dünəndən bərk naçaxlamışam.*
NACAX (K. Şah.), is. – xırda balta (секира) – *Nacax iti olsaydı, bu odunları əlbəhəl doğruyardım.*
NEYBƏT, sif. – eybəcər, iyrenc, kifir, çirkin.
NEYSAN //LEYSAN, is. – aprel ayı yağışları.
NƏVERİM, sif. – vecə gəlməyən, yaramaz.
NƏQAHƏT, is. – xəstəlik.
NƏCM (Nüs.), is. – yeraltı yol.
NƏZİX (Y.), is. – yağlı çörək – *Nəzix olsaydı, pənirnen yiyərdix.* (Y)
NƏZLƏ //NÜZLƏ (Nüs.), is. – zökəm (насморк).
NƏS //NƏHS, sif. – tərs, uğursuz – *O, nəş adamdır.; 13 rəqəm nəşdir.; Şənbə günü nəşdir.*
NƏSSƏ (Y., N.), is. – ayama – *Adam çağıranda, qabaxça onun nəssəsin deyə çağırallar.*

NƏXÜNƏK //NAXÜNƏK, is. – sahibin gözü önündə yeyinti şeylərini icazəsiz götürüb yeyənə deyirlər.
NİMTƏK (farsca nim – yarı, tək – bədən deməkdir), is. – *cılıqqa* (тельник).
NİN //HİN (Cəh.), is. – toyuq damı, hin – *Nində toyuk olar* (Cəh.); *Toyuxları ninə qat.*
NİRQIZ (N.), sif. – xəsis, bədməcəz – *Nırqızdıq eləmə, pulun çoxdu özünə postaq al, ay irəymətdiyin oğlu.* (N.)
NİX, is. – təkid – *Məmməd nix dediyin deyir.*
NOV (L.), is. – dəyirman pərinə hərəkətə gətirmək üçün taxtadan qayrılmış su axan kanal.
NOVDAN, is. – novalça.
NÖRƏST (Vən.), is. – tez yetişən üzüm.
NÜNÜK (Nax.), sif. – aciz – *Mürşel çox nünük uşaxdı.*

O

- OBA**, is. – dağda köçün düşdüğü yer.
- OV //AV**, is. – arğalı dağ qoçu.
- OVAND**, is. – 1. uğur – *Usta, işin ovand olsun*. 2. parçanın üz tərəfi – *Bu parçanın ovand üzü işləyir*.
- OVRA**, is. – xəmiri açmaq üçün onun üzərinə vurulan un.
- OVSAR**, is. – dəvə noxtası.
- OVLAXQIRAN**, is. – payızın son ayı.
- OYMA** (Kot), is. – 1. paltar, qadın donu. 2. oyuq, oyulmuş yer.
- OYMAQ**, is. – 1. üskük; 2. oba, tayfa, qəbilə; 3. alaçıx, dəyə, çadır, yurd.
- OMAC**, is. – un şorbası.
- ORAŞIN** (T.), is. – dincə (qadınların başa bağadığı pul) tikilmiş qabaqlıq.
- OTURAX İSDOLU**, is. – oturmaq üçün istifadə edilən stul.
- OTAYBUTAY**, is. – o sahil, bu sahil – *Çayın o tayında Əli, bu tayında Vəli yaşayır*.
- OXLAQQIRAN** (K.), is. – payızın son ayı.
- OXLOV DAŞI** (Qç.), is. – gəcdən qayrılmış yuxayayan – *Oxlav daşında xəmir açılar*. (Qç.)
- OCAX** (Nax.), is. – buxarı – *Ağız, ocağın altın yandır*.

Ö

- ÖVRƏ**, is. – qurd eşənəyi (крапивная лихорадка).
- ÖDDƏK** (Q.), sif. – qorxaq – *Böyük qardaşları çox öddək və sifətə bəd olduğu üçün ona tırxəş Həsən dəyərdir*; *Öddək Həsən meşəyə gedə bilməz*. (Q.)
- ÖDÜŞMƏK** (Şt.), f. – başqasının əleyhinə çıxmaq – *Canım, sən mənən nə isdirsən, öddüşməsən məniyən*. (Şt.)
- ÖYƏYAYA** (Nax.), is. – birə böyüklüdə bərk sancan zəhərli həşərat.
- ÖYNƏ //ÖYÜN** (B.), is. – dəfə, kərə – *Əkbər gündə dörd öynə yeyir*.
- ÖGÜL** (Sab.), is. – qoyunlar çöldə otlarkən onların keşiyini çəkən erkək qoyun.
- ÖLAT** (N., Qaz.), is. – zəif, qoca, gücsüz – *Ölat adam işlədiyi bilmir*. (N.)
- ÖMRƏ SÜRƏ** (Mil.), z. – ömrünün axırına, sonuna qədər.
- ÖPGƏ //ÖVGƏ** (Ord.), is. – ağ ciyər – *Həsən bir danə ağ öpgə aldı*.
- ÖRKƏN**, is. – ulağın palanını və atın yəhərini bərkidən enli qayıq. (широкая конская привязь).
- ÖRƏNNƏMİŞ** (Tey.), sif. – otu otarılmış (yer) – *Örənnəmiş yerdə qoyunu saxlamaq olmaz, otu olmadığı üçün*. (Tey.)
- ÖRGMƏX** (Ord.), f. – qorxub qaçmaq (heyvanlarda) – *Qoyunlar örgib qaçdı*. (Ord.)

P

PAZƏHƏR (Ord.), is. – qiymətli daş – *Anamın bir böyük pazəhəri vardır.*

PAZI (Vəl., Tey.), is. – şirin çuğundur, qənd çuğunduru, zılx – *Pazıdan qət olur.*

PAK (Şer., Sir., X., Ah.), is. – qorxu, çəkinmə – *Mənim sənən pakım yoxdu. (Şer.)*

PALANDUZ (farsca palan – palan, duzıdan – tikmək) (Qd.), is. – palantiken.

PAMBIQXLICA, is. – arvadların qalın tumanı.

PAPIŞ (Nax.), is. – 1. heyvanın dırnağı – *Dəvədə papiş olmaz. (Nax.);* 2. başmaq (uşaq nitqində).

PARAĞA (Sb.), is. – dağ ətəyi, dağ döşü.

PARAXLIX (K.), is. – arı saxlanılan yer, arı səbətleri olan yer – *Səbətdər paraxlıxdadı. (K.)*

PARTAPART – dalbadal partlamaq (açılmaq).

PARÇ, is. – qulplu (saxsı və ya metal) su qabı.

PAS, is. – cəhəng – *Qazanımız pas basıbdı.*

PATIL (Kır.), is. – içinə süd tökülən mis qab – *Çoban-nar patılda çöldə süd yeyillər. (Kır.)*

PEZİ (Dj.), sif. – yekə, iri, böyük, yöndəmsiz, kobud – *Pezi Məmməd.*

PEYVƏST //PEYVAS (Max., Ş.), is. – peyvənd. – *Əriy ağacını alçıya peyvəst eləməy olar.*

PEYDAH OLMAQ, f. – görünmək, əmələ gəlmək, meydana çıxmaq – *Kəttə təzə naxoşlux peydah olubdu.*

PEYDƏRPEY, z. – aramsız, dalbadal.

PENCƏR (T.), is. – ot, hər cür göyerti, yeyilən ot.

PEŞARƏ, is. – meyvə və taxıl məhsulunu topladıqdan sonra qalan tör-töküntünü yığma.

PEŞƏRƏMƏK (Şer.), f. – axtarmaq – *Ged ordan peşə-rə, özünə üzün tap.*

PEŞİN – nəqd.

PEŞMƏK (farsca peşi yun deməkdir), is. – pambıq telləri şəklində şirniyyat.

PƏKƏHKƏN (K.), is. – petek.

PƏL //PƏR VURMAQ, f. – pozmaq, mane olmaq.

PƏLƏ (Ord.), is. – çaydan keçmək üçün tuluqdan qayrılmış qayıq – *Pələ ilə keçmək qorxuludu, çünki çox atlanır.*

PƏLƏBAŞ (Ord.), sif. – ağılsız, başsız – *O, çox pələ-baş adamdı.*

PƏLƏVAR (Qb.), is. – talvar – *Pələvarın altı kölgə olur. (Qb.)*

PƏLMƏ (Keç.), is. – tutqun hava, bürkü – *Havanın az tutqun olmağına pəlmə deyilir. (Keç.)*

PƏNDƏM OLMAX (Ord.), f. – 1. tutulmaq – *Su yolu pəndəm olmuşdur.* 2. qəbiz olmaq.

PÖŞƏLƏMƏK (Cəh.), f. – isti su vasitəsilə tükü tökmək, ütmək – *Toyuğu isdi suya basırıx, tükləri çıxır – pöşələnir. (Cəh.)*

PİTİK, is. – ödəniş vərəqi

PUNC //PUŞ, is. – gipsəbənzər bərkidici kütlə.

PURNƏ (Ord.), is. – arx qırağında bitən bitki növü – *Həsən purnə alırdı.*

PURUX (Ord.), is. – qatır quyruğu (yabanı bitki) – *Dağdan purux dərdim.*

PUSTMAHİ (Ord.), is. – tora bənzər baş örtüyü – *Anam pustmahi çərçət aldı.*

PUÇ OLMAX, f. – zay olmaq, xarab olmaq, pozulmaq.

PUŞQAX (Mil.), is. – künc.

PUŞQU (Qç.), is. – kiçik mışar.

PÜLÜK, is. – sünnet dərisi (крайняя плоть).

PÜRSƏX, is. – 1. yağışla, küləklə birlikdə yağan qar;
2. ağac budaqlarının qara bürünməsi – *Bərk qar yağıb, ağaclar pürsək bağlayıb.*

PÜRÇÜK, sif. – pırlaşmış, qarımış – İşim pürçüyə düşübdü.

PÜSTƏQARIN, sif. – az yeyən.

PÜSUS //PUSUS (Cəh.), is. – mazut, gənəgərçək yağı, yaxud da qara neftlə yanan gildən qayrılmış tövlə çirağı, lampa – *Bizdə indi pusus yoxdu.* (Cəh.); *Qabaxda pususu palçıxdan qayırardılar.* (Cəh.)

PÜFƏ, is. – xörək (uşaq nitqində).

R

RAVƏND, is. – yabanı dərman bitkisi (ремень).

RASIX //RASIX //RSUX, is. – qaşa çəkilən rəng (фиксатура).

RİFİDƏNƏ (Vən.), is. – çörək yapan.

RÜKƏM //SADDO (Sab.), is. – zökəm.

- 2 **SAVA** (K.), is. – vaxtı keçmiş, sona qalmış bir iş – *Bıyıl bizim inəh saviya qalıb; doğmayıb.* (K.) (Buna qısır da deyilir).
- SAVA OLMAX** (K.), f. – gecikmək – *Bı il əkinimiz sava olub.* (K.)
- 2 **SAVAND//ZÜVAND**, is. – qavara, yəyə
- SAVDA** (Bəh., Mil.), is. – əlin dərisi üzərində əmələ gələn qoturluğa oxşar xəstəlik.
- 1 **SAVLAMAX** (K., Day.), f. – alətlərin ağzını itilədikdən sonra düzəltmək, qaydaya salmaq – *Ülgücü ya da piçağı itildirsən, ağzın ıraslamax üçün savlıyorsan.*
- 4 **SAVRIX MAŞINI** (T.), is. – taxıl sovuran maşın – *Bizdə savrix maşını olmur.*
- 4 **SAQQA**, is. – su daşıyan (водовоз, водонос).
- SAQQO //SAQQOY// SAQQOV**, is. – atlarda müşahidə olunan infarkt (мыт).
- SAĞIR//SƏĞİR**, sif. – yetim, sahibsiz; 2. tutqun (səs).
- SAZAĞAN** (Şab.), is. – sızağan – *Sazağan elə tez çıxır, tez sönür, onunçun çıxma yara dellər.* (Şab.)
- SAZAX //SAZAQ** (N.), is. – soyuq və sərt külək – *Böyün bərk sazax əsir. Sən ölmüyəsən, çölə çıxmaq olmur, sazax az qalır adamı yıxa yerə.* (N.)
- 2 **SAZDAMAX** (Neh.), f. – hazırlamaq, düzəltmək – *Kəndimizdə indi işıx yanmır, beş gün əvvəl yanırdı, indi sazdıllər sazdasalar işdiyacax.* (Neh.)
- 2 **SAYA** (Neh.), sif. – adi, sadə.
- 2 **SAYAÇI**, is. – Novruz bayramına 50 gün qalmış qapı-qapı qoşquları oxuyan adam.
- 2 **SAY ELƏMƏK** (İ.), f. – görmək – *Mən səni say eləmirəm, gözüm səni say eləmir.* (İ.)

- 1 **SAYIR-BAYIR DANIŞMAX** (Kol., K.), f. – sayıqlamaq – *Sərxañ çox nuxaşdı, sayır-bayır danışır.* (Kol.)
- 4 **SAL** (Ord.), is. – 1. qəbir üstündə qoyulan baş daşı – *Atamun qəbrinə sal qoyməmişəm.*; 2. *bir-birinə bağlanaraq dirəklərdən quraşdırılmış qayıq.*
- 2 **SALBƏND** (Ord.), is. – döşənmiş küçə – *Bu küçə salbənddir.*
- 4 **SALIĞ** (Ə.)//**SALIX** (Day.), is. – xəbər, soraq – *Salığu Qarababaşdan almışam.* (Ə.)
- 1 **SALMA** (Qız.), is. – şirin çay – *Çayın biri acıdı, biri salmadı.* (Qız.)
- SALI** (P.), is. – çərşənbə axşamı, tək.
- 1 **SAPAX** (Ə.), is. – meyvənin saplağı – *Sapax almada olur, zümdə olur, arımda olur.* (Ə.)
- 1 **SAPQINNAMAX** (Dəm.), f. – oğurlamaq – *Bir gecə sapqınnıyb camışını götürüb qaçılar.* (Dəm.)
- 2 **SAPILCA** (N.), is. – tava (uzun qulplu) – *Nənəm sapıl-cada yağ əridip töyhdü aş.* (N.)
- 2 **SAR** (P.), is. – əti yeyilməyən böyük vəhşi quş – *Sar quşu yemillər.* (P.)
- 1 **SARI YAĞ**, is. – ərənmiş qoyun yağı.
- 1 **SARIKÖNƏK QUŞ**, is. – sarısandəl, zərd (иволга).
- SAXÇA** (T.), is. – qarğaya bənzər, əti yeyilən quş.
- SAHİBİ**, is. – üzüm növü.
- 1 **SACAYAĞI**, is. – üstünə qazan qoymaq üçün dəmir-dən qayrılmış üçayaqlı dayaq.
- 2 **SACƏPPƏYİ**, is. – sacın üstündə bişirilən əppək.
- SEVİD AĞACI** (Neh.), is. – söyüd ağacı.
- SEYİN** (Kır., Tey., Ər., Y., Bəh., Qıv.), is. – şirələnmiş çini qab, tas – *Seyində süd olar, su olar.* (Tey.); *Qazanda aş bişirix tökünx seyinə, yerix.* (Ər.)
- SELAB //SELOV** (Ord.), is. – dərə, çaybasar, sel yuyan yer – *Sizin kəntiyizin ortasından bir selav gəlir.*

- SELİM** (Şər.), is. – çox dik dağ.
- SELLƏMƏ** (Dəs.), is. – əkin yerinin çoxlu su ilə suvarılması.
- SELLİMİ //SƏLLƏMƏ BURAXMAX**, f. – suyu özbaşına buraxmaq – *Əhməd suyu zəmiyə sellimi buraxıbdı.*
- SERTUX //SƏRTUQ**, is. – pencek.
- SESƏ** (Y., Dir.), is. – mişar – *Sesəynən taxdaları kəsməx olur.* (Dir.)
- SESON** (Qp.) – mişar.
- SEFTİRİM** (Dəs.), sif. – gic, səfeh.
- SEŞMƏ** (Şər.), is. – 1. ayırma; 2. qırma; 3. qığ və çör-çöplə qarışıq kütlə.
- SƏBA YELİ**, is. – şimal-şərqdən əsən meh.
- SƏBƏT**, is. – söyüd çubuğundan hörülmüş zənbil.
- SƏVƏRƏ** (Q., Kır., Ax., B., Şər.) // **CƏVƏRƏ** (T., Bəh., N.), is. – 1. səbət; qarağac, söyüd çubuğundan toxunan (hörülən) balaca səbət; 2. küləşdən toxunmuş böyük boşqab – *Səvərəni ağaşdan da qayırıllar, küləşdən də qayırıllar.*
- SƏVİZ** (Çb.), is. – pəncərə, göyerti – *Səviz pəncərdi də, göy pəncərə.* (Çb.)
- SƏQQƏ**, is. – iri aşıq – *Səqqəmi girov saxla, gedim aşıq getirim.*
- SƏQƏRXANA** (Ord.), is. – üstü örtülü çeşmə – *Səqərxanadan su gətir.*
- SƏD AFƏRİNİ** – Əhsən!; Var ol!; Yaşa!
- SƏDBARİ** (Çb.), is. – yumurta növü – *Sədbarı da bir soy yumurtadı.* Sədbarı yumurta xırda olur.
- SƏDƏMƏ VURMAX** (Nax.), f. – ziyan vurmaq – *Bizə sədəmə vurma.* (Nax.)
- SƏDƏF** (Neh., Sir.), is. – dırnağın dib hissəsi (tərəfi).
- SƏHƏNG//SƏHƏNC**, is. – saxsıdan qayrılmış bir qulplu su qabı – *Ay qız, səhənci gətgə, gedək çeşməyə.*

- SƏZBARAN** (Qıv.), is. – bərk yumurta – *Səzbaran yumurta Həşdərəxannan gələn toyuxda olur.* (Qıv.)
- SƏYƏN** (Ord.), is. – çini yemək qabı – *Səyəne bozbaş tök.*
- SƏYMÜRƏ** (X.), is. – evin üstünə döşənmiş ağacın kərpiclə hörülmüş ara hissəsi.
- SƏKU** (B., Nor.), is. – kənd evlərində ayaqqabı çıxarılan yer.
- SƏKÜL** (Mil.), is. – ayağında ağ nişanı (ağ tükler) olan at.
- SƏLAMİ** (Dəs.), is. – şaftalıya oxşayan, iri və gözəl iyli meyvə – *Mən səlamini çox yiyərəm.*
- SƏLƏ //SƏLƏK**, is. – 1. qoyun qarnından (işgənbəsindən) hazırlanmış dəri parçası, qabların ağzına çəkilir; 2. söyüd çubuqlarından hörülmüş süzgəc.
- SƏLƏK** (Nax.), is. – doşab, yağ, pendir bardaqlarının ağzına bağlanan qoyunun mədə dərisi.
- SƏLƏSOVLAMAX** (Nax.), f. – hamarlamaq – *Buğdanın şərti odu ki, yeri sələsovlayasan.*
- SƏNGƏKPƏZ** (Nax.), is. – səngək bişirən – *Maşallah, səngəkpəz Həsən qərībə səncək pişirir.* (Nax.)
- SƏP QUZEY** (Kır.), is. – gün tutmayan yer.
- SƏRAB** (Kot.), is. – əkinə verilən üçüncü su.
- SƏRQIFAL**, is. – dəbbə pulu.
- SƏRDƏN**, is. – sağın yeri.
- SƏRLİ** (Ord.), sif. – kobud, qaba – *Sən nə sərlı adamsan.*
- SƏRMƏ** (Ord.), is. – qadınların ziynət üçün işlətdikləri muncuq, boyunbağı.
- SƏR MÖHRƏ** (Sir.), is. – axırıncı möhrə, hörgü.
- SƏRNIC** (Cam.), is. – süd sağmaq və qatıq çalmaq üçün iki qulplu saxsı və ya mis qab (подойник) – *Sərnıcdə qatıx çalırım.* (Cam.)
- SƏROV**, is. – səpindən 15 gün sonrakı suvarma.
- SƏRPAH**, is. – hərflı menada ayaqüstə duran.
- SƏRPUŞ**, is. – çilovun üstünə qoyulan mis qapaq.
- SƏRÇİ** (B., Nor.), is. – əkin yerinin qurtaracağında su-

yun başqa sahələrə keçməməsi üçün qazılmış kiçik arx – Əkin suvaranda su başqasının yerinə keçməsin deyər bir sərci qazarux. (B., Nor.)

SƏTİL, is. – 1. od çıxarmaq üçün çaxmaq daşına vurulan polad parçası; 2. misdən qayrılmış su qabı, yeke parç, dolça; 3. iri et bıçağı.

SƏFƏNG //SAPAND, is. – yundan toxunmuş, içine daş qoyulub atan uzun qollu vəsait.

SƏFƏRİ BİXƏTƏR – səfərin xətersiz olsun.

SƏHLƏB, is. – dərman bitkisi.

SƏHLƏM (Mil.), is. – ot adı: zökəm xəstəliyinin müalicəsi üçün istifadə olunur.

SEÇMƏ (Ord.), is. – odun əvəzinə işlənən təzək xırda-sı – Təndirə seçmə tök.

SƏCƏLƏ (Ord.), is. – cavan adam öldükdən sonra qəbri üzərinə sancılan söyüd ağacı – Həsənin səcələ-sini yel yıxıb.

SƏCCADƏ, is. – üzərində namaz qılınan xırda xalça.

SƏFRA, is. – öd – Ay balam, çaqqala yemə, o, başdan ayağa səfradı.

SƏHHƏT-VÜCUD – salamat olasan.

SİVİŞQULİYA DƏM VERMƏK, f. – ekilmək, qaçmaq, aradan çıxmaq.

SİDR-KAFİR, is. – insan öləndən sonra dini ayinlərə görə meyitin üzərinə səpilən sidr və kafur yağı.

SIYƏCƏN (N.), is. – kisə – Dünən tükənnən bir siyə-cən un aldım. (N.)

SİLKMƏ, is. – qayqanaq, nimru (яичница, глазунья).

SİLKMƏX (Qç.), f. – çırpmaq. – Anam tuti silkir. (Qç.)

SİMƏLƏK (Q.), sif. – kəm.

SİMLƏMƏ, is. – infeksiyanın qana keçməsi (сепсис).

SİNDİRMƏK//SİNİRMƏK, f. – yeyilən qidanı həzm etmək – Yağlı pilov ağır xərəhdı, onu sindirməh çətindi.

SİNİ, is. – 1. iri yastı boşqab; 2. dəyirmi mis qab (поднос).

SÜRÜTDƏMƏ (N.), is. – köhnə ayaqqabı – Əvdə kişinin bir sürütdəməsi var, mənəim də biri.

SÜRÜŞÜB GETMƏK, f. – ekilmək, yavaşcadan getmək.

SÜRÜŞQULUYA //SUVAŞQULUYA DƏM VERMƏK, f. – ekilmək, götürülmək.

SÜTÜL (Dır.) – 1. yetişməkdə olan taxıl; 2. cavan, təzə, yetkinləşməmiş.

T

- TAB**, is. – taqet, dözümlük – *Bu zərbəyə tab gətirə bilmirəm.*
- TAVAZA** (Neh.), is. – quruluş, forma – *Hər yerin özünün bir tavazası var.* (Neh.)
- TAVALANMAX** (Dəm.), f. – qovmaq, yüyürmək.
- TAVLAMAX**, f. – 1. aldatmaq; 2. qovurmaq; 3. ip əyirmək.
- TAVLAMIX**, is. – ayı bağlamaq üçün yerə vurulmuş mix.
- TAVLAR** (Sal.), is. – toyuq saxlamaq üçün ağacdan düzəldilmiş yer.
- TAĞ**, is. – qarpız, xiyar və qovun kolu.
- TAĞALAX** (K., Kır., N.), is. – 1. ip əyirmək üçün iynə üzərində olan alət, cəhrənin iynə keçirilmiş taxta və ya karton lövhə; 2. cəhrənin bir hissəsi (Kır.); 3. sap sarımaq üçün makara (катушка) – *Tağalax iynədə olur.*
- TAĞARA**, sif. – yekə, şişman.
- TAĞARAQARIN**, sif. – yekəqarın.
- TAĞARAQULAX**, sif. – yekəqulaq.
- TAMARÜL**, is. – bir xörəyi dadma arzusunda olma.
- TAMASA** (Dır.), is. – haşiyələrin bir-birilə bitişdiyi yerə vurulmuş taxta parçası (рейка).
- TAPAN** (Şir.), is. – dırmıq, mələ (борона) – *Ağacı dəlib, dırmıx eliyib, toxumu bassırıq, ona da tapan deyirix.*
- TAPANNAMAQ** (Dır., Şah.), f. – əkin yerini malalamaq – *Yer keşələndə tapannan tapannıyıq, olur yumşaq.*
- TAPE** (Sab.) // **TAPI** (Nax.), is. – təndirdə bişirilən yağsız çörək, balaca təndir çörəyi – *İsdi tapını üzli pənir-nən yiyəsən.*
- TAPQIR**, is. – atın və ya eşşəyin qarınaltısı (подпругный ремень).
- TAPIL ETMƏK** (Ded.), f. – xorum etmək üçün otu ayaqlayaraq lay bağlamaq.

- TAPILÇI** (Ded.), is. – otu bir yerə yığan adam – *Tapılçı yığır otu bir yerə, tapıl eliyir.* (Ded.)
- TAR** (Məz.), is. – 1. toyuq yatan ağac – *Toyuq yatan ağaca tar deyirix.* (Məz.); 2. toyuq hini.
- TARAQQA** (Dəs.), is. – içinə barıt doldurularaq burulub ipliklə bağlanmış kağız fişəng (хлопушка).
- TATAR**, is. – qamçı (плеть, хлыст) – *Ağam mənə bir-iki tatar çekdi.*
- TEL** (Dəs., Nüs.), is. – sap.
- TELMƏX** (Day.), is. – saçaq, saç bağının ucu.
- TELMƏKLİ**, sif. – saçaqlı.
- TER** (Cam.), is. – heybə, xurcun – *Teri sal ulağın üsdünə, doğulan quzuları daşı dölçəyə.* (Çam.)
- TƏBƏRZİ ALÇA**, is. – göycə, peyvənd alça.
- TƏBƏRRİK**, is. – nadir tapılan şey.
- TƏBÇƏY** (Cam.), is. – belin üst tərəfində ağacdan ayaqlıq.
- TƏVAN** (B.), is. – lobyə.
- TƏVƏRƏ**, is. – dəyirmanın üst daşını fırladan dəmir.
- TƏZƏTƏRƏ**, is. – vəzəri, qodem, cəhənnəm pencəri (крес-салат).
- TƏK // TƏH**, is. – 1. salı, xas; 2. dib – *Quyunun təkinə düşdüm.*
- TƏLBƏ**, is. – tərəzinin gözü.
- TƏKCƏ**, is. – cələ, tələ (мышеловка).
- TƏLİS** (B., Vən., Cam., Tey., Sal., K. Şah.), is. – kisə – *Bizdər meşoğa təlis diyerix.* (B.); *Dəyirməndən bir təlis un gətirdim.*; *Təlisə un yığırıx, dən yığırıx.* (K. Şah.)
- TƏLİFÇİ** (K. Şah.), is. – toya adam dəvət edən şəxs.
- TƏLXƏ İLAN**, is. – qırmızı ilan.
- TƏMƏNNƏŞMƏX** (Sal.), f. – görüşmək.
- TƏNDİRƏSƏR** (Bən., Y., K. Şah., Bul., Dır., Ax., ÇB.), is. – mətbəx, içərisində təndir olan yer, təndir damı – *Təndirəsər çörəh yapbaxdan öteri olar.* (Dır.)

TƏNZİF (Bul.), is. – nazik ağ parça – *Tənzif nazik olur.*

TƏNƏ // **TANA**, is. – 1. qulağın sırğa asılan yumşaq yeri (мочка); 2. sırğa.

TƏNƏBİ, is. – böyük qonaq otağı (зал).

TƏNİKAR (Sal.), is. – ağ duz.

TƏNİKƏ (Ord.), is. – içərisinə qənd və s. şey qoyulan qab – *Tənikədə qənd var.*

TƏNİGƏ (Ord.), is. – qarğıdan düzəlmiş alaçıq divarı – *Tənicəmiş də xarab olub.*

TƏNZ (Ord.), is. – at və başqa qoşqu heyvanının qarnı altına bağlanan kəndir – *Eşşəyin tənzini çek.*

TƏNİK (Q.), sif. – tələsik, səbirsiz.

TƏNTİKLİX ELƏMƏK (Q.), f. – tələsmək – *Niyə təntiklilix eliyirsən?*

TƏTƏRƏ TAPAN (N.), is. – gildən hazırlanmış zibill qabı.

TƏPİLMƏX (Bən.), f. – soxulmaq – *Bele hiss elədim ki, canavar bir yannan, sel də bir yannan davarı heç-piça çıxaracaq, həm də canavar da üsdən təpiləcək qoyuna.* (Bən.)

TƏPPƏX, f. – 1. soxulmaq, dürtmək; 2. səs-küy salmaq – *Məmməd bərk havar təpdı.*

TƏPZƏX (Sal.) // **TƏPZƏK** (Bən.), is. – belin torpağa asanlıqla keçməsinə təmin etmək üçün onun sapına keçirilmiş xüsusi taxta yeri (çixıntı) – *Təpzəx torpaqda şudənir.* (Sal.)

TƏRABDUX (Ord.), is. – pərperəndən bişirilən xörək – *Mən bu gün tərəbdux yidim.*

TƏRƏX (Qaz., Cam.), is. – un və doşabdan bişirilən şirin xörək – *Başımə soyux dəyib, bir az yağlı tərəx bişir.* (Cam.)

TƏRƏLLİ (Ord.), is. – mələz, şaftalının bir növü – *Bu il çox tərəlli mirabbası qayırdıx.*

TƏRƏZƏ, is. – rəf, ləmbə (полка).

TƏRLƏ ETMƏK (Qiv.), f. – həzm etmək – *Adam çörəyi yaxşı çeyniyəndə tez tərlə edir.* (Qiv.)

TƏRRİK, is. – atın belinə salınan çul.

TƏRHOVLA (Cəh.) // **TƏRHAVALA** (Qaz.), is. – halva növü – *Bizzərdə tərhovlanı xəmərdən bişirərlər.* (Cəh.); *Dünən dayımgilə gedəndə ollar tərhavala bişirirdilər.*

TƏS (Nax.), is. – at peyini – *Bir az təs qurutmuşux.*

TƏSƏRƏK, is. – boğaz şişi, çənəaltı vəzin iltihabı.

TƏSKABAB, is. – yavan et və soğandan bişirilən xörək.

TƏSKÜLAH, is. – gecə papağı.

TƏSLƏMƏ, is. – heyvanın peyin ifraz etməsi.

TƏFRİHLİ (Ord.), sif. – gülməli – *Həsən çox təfrihli adamdır.*

TƏH, is. – dib (quyu).

TƏHMƏCÜT, is. – uşaq oyunu.

TƏHNƏ (Kür., Bəh.), is. – daşdan ovulmuş böyük qab, tabaq – *Təhnədə dən yüəllər, heyvan suvarallar.* (Kür.)

TƏHRİNNƏN (Şah.), z. – vaxtı ilə – *Təhrinən ora boş yermiş.* (Şah.)

TİÇƏ (Vən.), is. – arakəsmə – *Mən əvi tiçə elədim.* (Vən.); *Tiçə əvi aradan kəsir.* (Vən.)

TİYAN, is. – çuğun qazan.

TİYƏ (Dır.), is. – kotanın ağzı.

TİYƏNÇƏ (Cam.), is. – tava – *Tiyəncəni ver, quymax bişirim.*

TİKANBIĞI, is. – tikan otu cücərtisi.

TİLİŞGƏ (Çk.), is. – 1. doğranan odundan çıxan nazik parçalar; 2. barmağa batan taxta parçası.

TİN VURMAQ (Nüs.), f. – dəm vurmaq.

TİR (Q., Nüs.), is. – evin üstünə qoyulan direk – *Biz əvin üsdünə tir deyinx.*

TİRƏ (Rem.), is. – arı səbətinin içindəki ayrı-ayrı hissələr – *Tirə səbətdə olur anıçın.* (Rem.)

TİRƏ (Kır.), is. – üzüm tənəyinin yerləşdiyi bazı.

TİRKEŞ (Sal.), is. – çeltik əkmək üçün kvadrat şəklində hazırlanmış sahə, yer.

TİSBİRRİX ((Ded.), is. – çətinlik, əziyyət – *Mən çalışıb uşaxları min tısbirriknən böyütmüşəm.*

TİĞ (Xan., Teyy.), is. – 1. xırmanda döyülüb yığılmış ot; 2. sovrulmaq üçün xırmana yığılan döyülmüş həşəm – *Tiği ağac şana ilə əlnən savrır.* (Xan.)

TİĞ VURMAQ, f. – qalaq vurmaq.

TİĞİLLANMAQ (K. Şah.), f. – sovrulmuş taxılı təpə şəklində yığmaq – *Taxıl sıvrılıb sora bir yere tiğillanır.*

TİLF (Şah., Kot.), is. – quru çayın qalığı – *Çayın tılfın boşaldırır eşiye.*

TİRİX //TİRRAX, is. – duru peyin – *At yonca yeyib tırrağa düşüb.*

TİRİXLAMAX, f. – duru peyin ifraz etmək.

TİRƏŞ (Q.), sif. – gücsüz, bədəcə zəif (uşaq).

TİXAC, is. – sənəyin ağzını qaplamaq üçün cındırdan tikilmiş yastıciq.

TİXANC (Əy.), is. – səhəngin ağzına keçirilən əski parça – *Tıxanc sənəyin ağzına qoyulur.* (Əy.)

TİXLAMA, is. – şirin çaya çörək doğrayıb uşaq üçün hazırlanan yemək.

TİXLAMA OLMAX (Q.), f. – doldurmaq, ağzına qədər doldurmaq.

TOV, is. – ipi əyirmə.

TÖRƏ, sif. – qısaboy, gödək.

TREMEŞ UZANMAQ, f. – üzü üstə uzanmaq – *Elə vurdum ki, tremeş uzandı.*

TOV VERMƏX (Dəs.), f. – hədə gəlmək, qorxutmaq.

TOVLAMAQ, f. – 1. aldatmaq – *Uşağı tovluyub aşığını əlindən alıb;* 2. sapı əyirmək, ipi hamarlamaq, sıgallamaq.

TODAR (Qd.), sif. – hamar olmayan.

TOY (K. Şah.), is. – nağara – *Biz üç gün gerek toy çaldırax.* (K. Şah.)

TOYBABASI (K. Şah.), is. – toya başçılıq edən adam.

TOYÇU (Səd., Qb.), is. – 1. musiqi üçlüyü, nağara çalan – *Toyçu toy çalır.*

TOLAĞAYI //TORAĞAYI //TURAĞAY (A., Bul.), is. – quş adı – *Tolağayı çıqqılı serçə kimi quşdu.* (Bul.)

TOLAĞAYI (Sal.), sif. – əyriqıç (adam).

TOPBAŞ (Sab.), is. – ən yaxşı buğda növü.

TOPUR (T.), is. – alaq vurmaq üçün alət.

TORAĞAYI (Bul.), is. – çolaq toyuq – *Bizim toyuxlar torağaydı.* (Bul.)

TOPUXLUX //TAXMACORAB, is. – qadınlarda ayaqdan dizə qədər geyilən corab.

TORATAN (Dəs.), is. – hörümçək.

TORPAX SUYU (Çam.), is. – birinci su.

TOSIN, sif. – qısa boylu.

TOSMAR (B., Şer., Qıv.), is. – kök, alçaq boylu adam – *Tosmar Kamal kolxozdadır.*

TOXAN, is. – aşığın alçı tərəfinin əksi.

TOXAC (Kot.), is. – yun çırpın ağac.

TOXAC, is. – paltar yumaq üçün dəstəkli ağac.

TOXLU //TOĞLU, is. – süddən kəsilmiş quzu, birillik quzu.

TOXLUGÖTÜRƏN, is. – qartal, qaraquş (орел, беркут).

TOXLULUX (Əy.), is. – çobana zəhmət haqqı olaraq verilən qoyun.

TOXMAX (Cam.), is. – ağacdən qayrılmış ətdöyən alət – *Toxmağı verin, ət döyək.* (Cam.)

TOXMƏRƏX (Q.), sif. – gödək – *Əsgər toxmərəx adamdı.* (Q.)

TRIMPA ELƏMƏK, f. – mal dəyişdirmək (товаро-обмен).

TSİVCƏ (Sab.), is. – damarların zərinə çıxan, 10-15 gün davam edən yara.

TUBULĞU //TUBURĞU, is. – çay kənarında yabani bitən kol (тавалга, розга, чубучник).

TUR, is. – yumşaq süpürgə.

TULANBAR (Nax.), is. – keçmiş hamamlarda su qızdırılan yer.

TUMANAGİRƏN (Dəs.), is. – fişəngin bir növü.

TUPARAN (K.), is. – arı səbətini dal tərəfinə qoyulan taxta – *Tuparan arılıxdadı*.

TURATAN (Ord.), is. – hörümçək.

TURNA, is. – qanaxmanı dayandırmaq üçün rezin qayış (жгут).

TURŞAX (Q.), sif. – turş, azca turş, turştəhər – *Bir qara tut var, turşax olur. Bı tutun özü hayl turşaxdı.* (Q.)

TURŞUNU (Ənd.), is. – turşəng – *Turşunu çox yeməli olir.* (Ənd.)

TUTACAX (Sir.), is. – isti qab, qazanı tutmaq üçün bir-birinə bağlı parçalar – *Tutacaq isti şeyləri qavzamaxçundu.* (Ər.); *İsdi qazanı tutacaqnan götürüllər.* (Sir.)

TUTQAL (Çb.), is. – isti qabları tutmaq üçün istifadə edilən parça – *Tutqal olmasa, qazan əlini yandırar.*

TUTMA (Cəh.), is. – 1. qovun; 2. torpaqda basdırılan ağacın göyerməsi.

TUTQUŞU, is. – çəhrayı siğirçin, murad quşu.

TUŞBATUŞ, z. – üzbəüz.

TUŞĞAL (Çk.), is. – ucları yumru ağac.

TÜKÜSDANNIX ETMƏK (Bən.), f. – nadanlıq, avamlıq etmək – *Camaat getmirdi dərsə, tüküsdannix edirdilər.*

TÜLƏK, sif. – cəld, bərkdən-boşdan çıxmış.

TÜLKÜ QUYRUĞU, TÜLÜ (Q.), is. – oğru.

TÜNQA (Çk., Şah.), is. – demir neft qabı.

TÜNÜK, sif. – 1. nazik; 2. gödək, qısa, cırtndan boy.

TÜRƏ //TÜLƏ (Bal.), is. – buğda ölçmək üçün taxtadan qayrılmış səkkiz kiloqramlıq ölçü qabı (çəki vahidi) – *Tülə səkkiz kiloluq buğda olan çənə diyərux.*

TÜRÜK, sif. – cılız, arıq, sısqı.

TÜRKƏÇARƏÇİ, iç. – ara həkim (знахарь).

TÜRÜKLƏMƏ, is. – ishal olma, ayağı işləmə.

TÜSTÜLÜ ÇIRAX //TAULA ÇIRAĞI (Nax.), is. – çırağ – *Hindi tüstülü çırağ yoxdu.* (Nax.)

TÜTYƏ – 1. nadir tapılan, əldə edilməsi mümkün olmayan; 2. çox oynanmış fıfıra.

U

UĞURSAQ, is. – sağılmayan inək.

UZUN SU (Neh.), is. – Araz (çayı) – *Bı uzun su mənım dōrt dəs qəstiyommi aparıb.* (Neh.). *Uzun su olmasa, bıran camati sudan çorrux çəker.* (Neh.)

ULUM, is. – çayın dayaz yeri – *Tülkü Arazın ulmundan keçdi.*

UMAC, is. – xəşil.

UNUCCA //UNLUCA – yeyilən yabanı bitki.

UNNUX (Cəh., Bad.), is. – 150-120 kiloqram un tutan, taxtadan qayrılmış yeşik; dəyirməndə un doldurulan yer – *Taxılı unnuğa yığırıd.* (Bad.)

UR, is. – fir, şiş.

URVA, is. – xəmiri açmaq üçün ona vurulan un.

URUB, is. – 1. meyvədən hazırlanmış turşu; 2. tomat.

URUS BADIMCANI (P.), is. – pomidor.

URFA (Cam.), is. – çörək bişirilərkən (yapılarkən) onun üzərinə səpilən un.

URCAH GƏLMƏK (Sal.), f. – rast gəlmək – *Bıyınnan bir dev bına urcah gəldi.* (Sal.)

UZALANMAQ (Dir.), f. – inkişaf etmək – *Yol olsa, bu adam uzalana bilər.* (Dir.)

USTUPLU //USPUBLU, z. – üsullu, yavaş, ehtiyatla, ehmal.

UÇUX, is. – qızdırma zamanı dodaqlarda əmələ gələn kiçik şiş, səpgi.

UŞQUNMAX (P.), f. – hürkmək.

Ü

ÜZBƏSURAT (Keç.), z. – üz-üzə, üzünə – *Bı noxsanı üzbəsurət deyirəm sana.* (Keç.)

ÜZƏK (Nus.), is. – çarığ bağının keçdiyi delik.

ÜZƏRRİK //ÜZƏRLİK, is. – yabanı halda bitən dərman bitkisi (рута, могильник).

ÜZÜQOYLU, z. – qarnı üstə.

ÜZÜLÜŞMƏK, f. – haqq-hesabı qurtarmaq.

ÜLKƏR //ULKAR (Y.), is. – bürc, yeddi ulduz.

ÜRÜŞÜL //RÜŞÜL, is. – heyvanın çiy haram iliyi ilə qarışdırılaraq yumrulaşdırılmış süd qurusu (qadınlar üzlərinə sürturlər).

ÜSRƏT (Qıv.), is. – çətinlik – *Onlar bizə çox üsrətlə gəlib çatdılar.* (Qıv.)

ÜSTƏLİK (Mk.), is. – yük – *Üstəlik dəvənin üsdünə qoyulan yükə deyilir.*

ÜTÜK (Des.), sif. – hiyləgər, kələkbaz.

ÜÇƏM (Qaz.), is. – aşığı oyunu – *Üçəm oynallardı qabaxlar.* (Qaz.)

ÜFÜRDƏK, is. – top, kos, qovuq.

ÜŞKÜRƏK, is. – fit.

ÜŞTRİNCİ TUTMAQ, f. – oynamaq, rəqs etmək.

F

FALA, is. – kürt yatan toyuğun altına qoyulan yumurta – *Toyuğun falası lax çıxıb.*

FALDA, is. – nişastadan hazırlanmış şirin yemək.

FATMA NƏNƏNİN QURŞAĞI (Nus.) // **FATMA NƏNƏNİN HANASI** (Kəç.), is. – qövsi-qüzeh, göy qurşağı.

FƏLLAX (Səd.), sif. – ayıq – *Uşup çox fəllax adamdı.*

FƏRİX // **FƏRLİ**, sif. – dəyərli, gərəkli.

FƏRŞ // **FƏŞ** (Nüs., Q., Məz., Kot.), is. – 1. döşəmə, döşəmə əvəzinə salınan suvaq; 2. yerə salınan palaz; 3. dərinlik – *Fərş simitdən, torpaxdan, taxtadan olur.* (Nus.); *Əriyağacı bərdə çox yaşamır, yerin fərşinə getmir* (Qç.); *Yerə fərş salırıq.* (Məz.)

FƏHMSİZ, sif. – düşüncəsiz, anlaşıq.

FİRNİ, is. – düyü unu, süd və şəkərdən hazırlanan yemək.

FƏTİR (Cam.), is. – duzsuz, mayasız çörək – *Dəyirmanı un üyüdəndə yaxşı fətir yapmışdım.*

FİNG (Neh.), is. – pencek qolunun ağzı – *Penceyin finki cırıxdı.* (Neh.)

FİNCAN (Bəh.), is. – saxsı kasa – *Fincanda qatıx yerik.* (Bəh.)

FİTTƏMƏK, f. – təhrik etmək, bir nəfəri digərinin üzərinə salmaq.

FİNDIXÇA, is. – qadınlarda barmaqların ucuna qoyulan xına.

FİNCİLİXLAMAX (Day.), f. – qaçmaq – *Xanım fincilixlədi.*

FİR KƏKLİK, is. – ular, dağ hinduşqası (улар, горная индейка).

FİRRANQUÇ // **FİRRANQUŞ** (Qç.), is. – fırlanqıç, fırfıra – *Xızannır firranquç fırradır.*

FİRTIQ // **FİRLİLİQ**, is. – burundan axan selik (сопля).

FİSTRİNQA, sif. – axmaq, yaramaz.

FRAMOK // **KƏLLƏMİX** (Dır.), is. – pəncərənin yuxarı hissəsi.

X

XAM, sif. – 1. təcrübəsiz; 2. işlənmemiş.

XAM GÖN //AŞDI GÖN, is. – çarx tikmək üçün gön.

XAM YER, is. – şumlanmamış torpaq (целинная земля).

XAM İPLİK, is. – ayrılıb tovlanmamış pambıq ipi.

XAM YERİN BELDARI – müftə yeyən.

XANI XARAB, sif. – bədbəxt, evi yıxılmış.

XAPA-XAP, z. – gözlenilmədən, qəflətən (врасплох)

XAPAN QALMAX (Ş.), f. – tək, yalnız qalmaq – *Ay bala, evdə xapan qalmışam.*

XAPANMAQ, f. – qapanmaq, bağlı olmaq – *Yazıx qız xapanıb evdə qalıbdı.*

XAPDAN, z. – birdən-birə, qəfildən, gözlenilmədən.

XAR (Cam.), is. – iki-üç yaşında axtalanmış keçi.

XARRAMAX, f. – müəbbə mətinin qəndləşməsi (засахариться) – *Müəbbə xarramışdı.*

XART //XƏRT (Kür.), is. – bülöv əvəzinə işlədilən çay daşı.

XART DAŞI (Ded), is. – bülöv – *Xart daşından pıçağı itildirik.*

XATINBARMAĞI, is. – üzüm növü.

XAFDAN (Çb.), z. – qəflətən – *Elə küçə ilə yuxarı gəldirdik, Soltangilin iti xafdan gəlir qapdı.*

XAFLIYAX (Xan.), z. – gizlincə, xəlvətcə.

XAŞAL – 1. sallaq – İneyin qarnı xaşaldır; 2. hamilə.

XƏDİM (Cam.), is. – burulmuş, axtalanmış kəl.

XƏZANİ, is. – üzüm növü.

XƏZNƏ, is. – 1. xəzinə; 2. hovuz (hamamda).

XƏYƏTİ //KEÇİ (Cam.), is. – bişirilmiş baramadan əyirilmiş nazik ipək sap – *Xəyəti cecimi yorğan-döşəyin üstünə salırlar.*

XƏKAB (Kot.), is. – əkinə vurulan birinci su.

XƏKBƏÇƏ (S.), is. – xırda milçək.

XƏKLƏNMƏK (Məz.), f. – şumun gün altında qalması, yaxşılaşmaq – *Gün vırır, torpaq xəklənir, avılır.* (Məz.)

XƏKOV (N., Cam.), is. – 1. susuz qalmış əkin yeri; 2. yayın ikinci ayında ikinci suvarma – *Bizim izvenanın yerləri xəkovdu, bəs nələyəx* (N.); *Zəmillərinə xəkov suyun verdik.* (Cam.)

XƏLBİR (T.), is. – kiçik torpaq çıxaran şadara.

XƏLVƏR, is. – 1. 25 put; 2. səpin üçün toxumla ölçülən zəmi.

XƏMRƏ (Cəh, N.), is. – xəmir mayası – *Xəmrəni xəmrə qatıllar.* (Cəh.)

XƏNDAN OLMA, is. – gül ləçəklərinin tökülməsi.

XƏLLİ/XƏLİLİ, is. – üzüm növü.

XƏNƏZİR, is. – boyun vəzilərinin vəremi.

XƏRBEÇƏ, is. – hünü, didtili (москит, мошкара).

XƏRƏ (Məz.), is. – əkilən sahədə qalmış xam yer – *Xərə qalanda bir də çevirib onu aldiracıyox.*

XƏRƏZƏN (Cam.), is. – uzun qamçı – *Cütcünün gəəəx yaxşı xərzəni olsun.* (Cam.)

XƏRƏNCƏ, sif. – kələkbaz, lotu, hiyləgər (хитрый, лукавый).

XƏRŞİDƏ (Vəl.), is. – yalnız kərpicdən tikilmiş tağ, kərpiç ev.

XƏRPÜŞTƏ ZİRZƏMİ (Nax.), is. – yeraltı yaşayış evi – *Böyün xərpüştə zirzəmidə yatmışdım, çox sərindi.*

XƏSİLLƏNMƏK (Dır., Tey., Kol., K.), f. – yetişmək (əkinin və ya yoncanın göy, yetişmiş vaxtı.) *Buğda xəsillənib.* (Kol.)

XƏSPUŞ, is. – oğru, cibgir.

XƏTMİGÜLÜ, is. – bax: gülxətmə.

XƏFƏNG, is. – 1. bürkü yer; 2. toşük (вифизема, одышка).

XƏÇOV, is. – suvarma növü.
XƏCONNİ (Un.), is. – xörək bişirilən yer.
XƏŞƏ (Kol.), is. – yoncaya oxşar yem bitkisi.
XƏŞMƏR //XAÇMAR (Rem.), is. – an səbətine xaç şəkilli qoyulan çubuq parçalar. – Səbətdə bir xəşmə olur. (Rem.)
XİZA YER (Kır.), is. – ekilməmiş yer.
XİZƏR (Səd.), is. – böyük mişar – *Xəzəri iki adam işlədir.*
XİYAVAN (Sir.), is. – zəmi, tarlanın bərabər bölünüb ekilən hissəsi.
XİMİRÇƏK, is. – qığırdaq (хрящ).
XİRNİX (Nax.), sif. – çox bilmiş, hiyləgər – *Çox xirnix adamdı, onnan başarmax çətin məsələdi.* (Nax.)
XİRTİX (Kür.), is. – xırda yeyə – *Bizzər böyüx yayəyə qavara, xırdasına xirtix deyər ix.* (Kür.)
XIDİR, is. – kiçik çillənin son həftəsi.
XIZAN (Qç.), is. – uşaq – *Xızannar hətdə oynayır.*
XİL (Neh.), say – xeyli, dəstə – *Əlinin bir xıl uşağı var.*
XİLLAZ //KƏLƏZ, is. – qaya kərtənkəlesi.
XİLİĞƏN (Nüs.), is. – qapını bağlamaq üçün dəmir.
XİLLIX (T., O.), is. – 1. yapıncı növü; 2. döşənəcək.
XİLTİ, is. – kərə yağını əritdikdən sonra qazanın dibində qalan çöküntü, torpak.
XİLÇIXLANMA, is. – buğda və arpanın zibillənməsi.
XİMİ, is. – otaq çiçəyi (бальзамин).
XİNC (Cx.), sif. – iri, böyük – *Qumnan xınc gəzin bir-ləşməsindən gəc-xəz əmələ cəlir.* (Cx.)
XİRDİXOVALMAX (Cam.), f. – xırdalanmaq, narın döyülmüş vəziyyətə gəlmək.
XİR, is. – kərpic qırıntısı – *Damin himinə xır tökmək lazımdır.*
XİRMƏNGAH (Y.), is. – xırman yeri – *Əvimiz o yanda, xırməncəhın yanındadı.* (Y.)
XİRİT (Vən.), is. – ipək qurdunun ilk yuxusu.

XİRNƏK (T.), is. – dovşan balası.
XİRSİZ (Day.), sif. – güclü – *İki adam biri xırsızdı.*
XİRSİZLAMAX (Ə.), f. – güc, zor getirmək, döymək – *İki xırsız bizi xırsızladı.* (Ə.)
XİRTİLTİ, is. – şaqqıltı (хрыст).
XİRXI //XİRXİRA, is. – balaca mişar, əl mişarı.
XİRXİR (Ə.), is. – iri mişar – *Xırxırnan taxta kəsilir.* (Ə.)
XİS ELƏMƏK (P.), f. – his buraxmaq.
XİTAB (Cam.), is. – soğan, balqabaq və pencərdən hazırlanmış yemək – *Nənəm xıtab içini çox acı eləmişdi.*
XİXLAMAX, f. – camışın quyruğunu yatırmaq.
XODƏK, is. – zəmini şumlayan zaman kotanın (xışın) boyunduruğuna minən adam.
XOJAN (Səl.), sif. – fırıldaqçı – *Bizzərdə culik adama xojan deyirik.* (Səl.)
XOZAN (Səl., Mah.), is. – 1. taxıl biçiləndən sonra alaq basmış zəmi; 2. müvəqqəti dincə qoyulmuş zəmi.
XOP (Çb.), is. – kotanın torpağa keçən hissəsi.
XORRAMAX, f. – qorxmaq, çəkinmək.
XORTUM //QURTUM, is. – udum – *Bir xortum su iç-məyə belə vaxtım yoxdu.*
XORUZƏNC //XORUZƏK, is. – 1. göy öskürək; 2. inaq.
XORUM (Del., Kır., Kür.), is. – bir qucaq ot – *Ata bir xorum ot verdim.; Xorum otun bağına deyilir.*
XORUMLAMAX (Xan., Ded.), f. – biçilib qurumuş otu qucaq-qucaq toplayaraq bağlamaq – *Kərəntiynən oti bişdik, töhdix lay, döndix xorumladıx.* (Xan.)
XORUMÇU (Ded.), is. – ot bağlayan adam – *Xorumçu otu yumuruyur çöldə.* (Ded.)
XOS (T., B.), is. – kilsənin üstündə zəng olan yer.
XOSƏK (Cəh.), is. – balaca, kiçik ev – *Həsən bir dam tikib özünə, o, əv dəl, bir xosəkdir, canım.* (Cəh.)
XOŞGÜVAR, is. – asan həzm olunan.

XUBAN (Xan.), is. – xalq, ümumilik.

XUBUNCA, z. – yaxşıca, lazımcıca – *Şuluq elədiyimə görə anam məni xubunca döydü.*

XUDRİ //XUDRU (Q., D., Çb., Neh., Q., Beh., Sal.) – özləşməyə hərəkət edən, nahaq – *Nə xudru-xudru danışırsan?*

XUDUX ELƏMƏK (Dəs.), f. – dərd, qəm, fikir çəkmək – *Çox xudux eləmə.* (Dəs.)

XUYGİR (Dir.), sif. – dəli, vəhşi (at) – *Bu kətdə xuygir at yoxdu* (Dir.); *Mən xuygir ata minməmişəm.*

XUM (Q., Ş.), is. – böyük saxsı küpə – *Xum üçüz (üç yüz) litr su tutur.* (Q.); *Xuma qabaxlarda yağ doldururdu, doşab doldururdu, indi də çaxır qoyurux.*

XUNAQ – bax: inağ.

XUNU (farsca xun-qan), sif. – qan kimi qırmızı.

XUNU QARPIZ (Dəs.), is. – içi qan kimi qırmızı uzunsov qarpız.

XUNU ÇAY, is. – qan kimi qırmızı çay.

XUŞKABAR //XUŞKBAR (farsca xuşk-quru, bar-meyvə), is. – quru meyvə.

XÜNƏK (farsca), sif. – sərin, soyuq.

XÜNÜX SU, (B. Nor.), is. – ılıq su.

XÜFƏT ELƏMƏK, f. – dərd eləmək, sıxılmaq (толкавать).

XÜŞGƏ, is. – yabanı bitki (живучка).

H

HAVANIN SƏMMİ (Qd.), is. – göyün səthində əmələ gələn dəyişiklik – *Yayda baxırsan görürsən ki, həylə bi(r) belə qırmızı da deyil, bi(r) tər həylə şeydi, ona havanın səmmi deyirik.* (Qd.)

HAVARA GƏLMƏK, f. – köməyə gəlmək.

HAVAR TƏPMƏX (Gül.), f. – səs salmaq.

HAVAR ÇƏKMƏK, f. – köməyə çağırmaq.

HAVLA (Sir.), is. – araqqın.

HAVLAMAX (Y., N.) – 1. şişmək. 2. yaraya qoyulan türkcə dərmən – *Bir yara ki havladı, ona havlamax qoyullar.* (Y., N.)

HAQQ QUŞU, is. – bax dan quşu.

HAVOTİ (Y., N.), is. – şişmiş yaraya qoyulan ot – *Bir yara ki, havladı ona havoti qoyullar.* (Y., N.)

HADAĞA, is. – hədd, hüdud.

HADAĞADAN ÇIXMA, is. – çıxığından çıxma, həddini aşma.

HADI-BUDU //DADI BUZÜ, is. – qovrulmuş qarğıdalı.

HAZARPEŞƏ (G.), is. – stəkan qoyulan çox gözlü mücrü, xırda yeşik, kiçik qutu – *İstəkan hazarpeşədedir.*

HAY, is. – qeyd, qayğı – *«Keçi can hayındadır, qəssab piy axtarın»* (Atalar sözü).

HAKUŞKA //AKUŞKA, is. – qızların yelləncəkdə yellənərək mahnı oxumaları.

HALAQADUZU (Sir.) //HALQADUZU (Mil.), is – demrov xəstəliyi üçün işlədilən ot.

HALAYLAMA, is. – dövrəyə alma.

HALQARƏZƏ (T.), is. – cəftə – *Xalqarəzə qapıda olar.*

HALƏT, is. – hal, vəziyyət (состояние).

HAMAYIL, is. – 1. qızıldan qayrılmış naxışlı qadın ziynəti; 2. iri mis səhəng.

HAM ELƏMƏX, f. – yemək (uşaq tələffüzündə.)

HAMAŞ, is. – bir qabdan yeyən.

HAMBAL (Q.), is. – evin üstünə qoyulmuş uzun ağac.

HAMPA, is. – dövlətli, zəngin.

HAN – vaxt, hovur – Gözləməkdən yoruldu, sən hannan-hana gəlib çıxdın.

HARAYA ÇAĞIRMAX, f. – köməyə çağırmaq.

HARAMZADA (ərəbcə haram – haram və farsca zadə – doğulmuş), sif. – bic, fırılacaqçı.

HARAMI (T.), is. – an ailəsində olan tüfeyli növ – *Arının içindən çıxıb haramı oların urzısın yeyir.* (T.)

HAXVERDİ ƏRİK, is. – erik növü.

HAXIŞDA (Ş.), is. – toyda əl çalınaraq oxunan mahnı – *Toyda sözdəri deyib haxışda gedirik.* (Ş.)

HAXLAMAX (Bən.), f. – çatmaq, yetişmək, gəlib çatmaq – *Elə ki su yerin axırın haxlamadı, unda həmin yerin ortasına bir dənə işdəx çəxirix.* (Bən.)

HACILAR YOLU, is. – kəhkeşan.

HACI LEYLƏK, is. – leylək (аист).

HAŞA – kənar, üzdən iraq – *Haşa, səndən uzak.*

HAŞAN – bax: heşan.

HAŞANNAMAX – bax: heşannamax.

HEY – 1. güc, təqət – *Yeriməyə heyim yoxdur;* 2. tez-tez.

HAŞİL (Nüs.), is. – xəşil, xörək – *Haşil də olar, bişirərix, tərək də bişirərix.* (Nüs.)

HEYBƏT, is. – qorxu, dəhşət – *Yük o qədər ağır idi ki, heybətədən sancıldım.*

HEYBƏTTƏN //HEYBƏTDƏN, is. – gücdən, ağırlıq-dan. – *Yüküm o qədər ağır idi ki, heybətədən belim sərpdi.*

HEYVAQAYLA, is. – heyva, cəviz və ətədən bişirilmiş xörək.

HEYZƏ, is. – ayaqışləmə, ishal (понос).

HEYN, is. – an, dəm, vaxt – *Elə bu heyndə o, gəlib çıxdı.*

HEL //HİL, is. – ədviyyat (кардамон).

HELLƏMƏX (Sal., Day.), f. – dığırlatmaq, yumbalatmaq, yuvarlatmaq, itələmək – *Əhməd mazını helləyib yuvaya saldı. Oğlanı hellədilər saldılar dəryaya.* (Day.)

HER (T.), is. – kiçik su arxı (bostanda).

HERAVAT (Dır.), sif. – yekə, uca – *Heravat Ələsgər.*

HERİK, is. – bir il xama qoyulmuş torpaq.

HEŞ (T., K., Nüs.), is. – xışın dəstəsi – *Heş ağacdən olur.* (Nüs.)

HEŞAN, is. – taxıl.

HEŞANNAMAX (Cam.), f. – küləşi döymək üçün yerə sərmək, xırmanda dərzləri açıb yerə sərmək – *Küləşi heşanla, qəy qurusun, döyex.* (Cam.)

HEŞŞALAT (Bül.), is. – cüt – *Heşşalat qarağacdən, ərikdən olur.* (Bül.)

HƏBBİ-SƏLATİN, is. – sözün hərfi mənası «sultanlar həbi» deməkdir.

HƏVƏ (G.), is. – gevə, palaz toxumaq üçün ağacdən hazırlanan dəmir alət.

HƏVİX (K. Şah.) – heyf – *Həvix sənnən.* (K. Şah.)

HƏVİGİ GƏLMƏX (K. Şah.), f. – heyfi gəlmək – *Həvigim gəldi.* (K. Şah.)

HƏVRƏ (Bül., Nüs.), sif. – cır, yabanı – *Həvrə alça Bilevdə çox olur.* (Bül.); *Həvrə tut.* (Nüs.)

HƏDİH (Nəh.), is. – uşağın ilk dişi çıxarması münasibətilə suda bişirilən buğda.

HƏZƏRAN, is. – məhmızçıçəyi (шпорник).

HƏZMİ-RABE, is. – 1. kövsəyən heyvanlarda IV mədədə həzm olunma; 2. mənimsemə.

HƏYBƏ, is. – boyundan aşırılan kitab çantası.

HƏYƏ (Neh.) – məgər, əgər – *Həyə o gəlsə, mən də cədərəm.*

HƏYİF – heyif.

HƏYLƏ, əv. – elə – *Qızım, həylə niyə eləyirsən, dəli olmamısan ki.*

HƏYLƏNÇİK – elə, o cür.

HƏKİMXANA (Səd.), is. – xəstəxana – *İrəyona gəndə həkimxanaya gedirəm.* (Səd.)

HƏKKİBETƏR //HƏRKİ BEDTƏR (farsca *bedtər* – daha pis) – çox pis, daha pis.

HƏL-HƏLBƏT – mütləq (непреречно) – *Böyün həl-həlbət bizə gələrsən.*

HƏLBƏT, ədat – yəqin ki, əlbəttə (авось, конечно).

HƏLQƏRƏZƏ (Nüs.), is. – qapını bağlamaq üçün istifadə edilən dəmir.

HƏLİM, sif. – xoşxasiyyət.

HƏLLƏM-QƏLLƏM, sif. – *hiyləgər, yalançı.*

HƏLSƏ (Q.), is. – ət ilə yarmanın bir yerdə həddindən artıq bişirilməsi nəticəsində əmələ gələn xörək – *Həlsəni qışda yiyirik.* (Q.)

HƏLMƏHƏL, z. – həddindən çox bişib dağılma.

HƏMƏRSÜN (Cam.) // **HƏMƏSÜR** (Mil., Bəh.), is. – yabanı bitki, itburnu – *Həmərsün meyvəsi yeməli olur.*

HƏMİŞƏBAHAR, is. – ilin bütün fəsillərində gül açan otaq çiçəyi (дикая роза, бычий глаз).

HƏMİL (Neh.), sif. – sakit, yumşaq – *Bizim kətdə hamil at çoxdı.* (Neh.)

HƏMKAR //QAVUN (Kir.) – əsl, həqiqi (qovun).

HƏMSAZ, sif. – uyğun, müvafiq (содружество).

HƏMXANA, is. – kirakeş.

HƏNDƏVƏR (Dir.) – ətraf, yaxın – *Yaman adamdı, onun həndəvərinə yaxın düşmək olmaz.*

HƏNƏQIRNA, is. – üzüm növü.

HƏNƏK, is. – zarafat – *«Hənək-hənək, axırı bir dəyə-nək» (Atalar sözü).*

HƏNCAMƏ, is. – 1. rəzə, ilgək (петля); 2. mərəkə, izdiham, yığnaq (кутерьма, суета).

HƏNNAS-MƏNNAS, sif. – fırıldaqçı, bic, nacins – *Bu oğlanın üzündən hənnas-mənnas yağır.*

HƏNCUMA (Bül.) // **HƏNGAMA** (Bəh.) // **HƏNGAMƏ** (Mil.), is. – rəzə – *Həncumanı qapıya salırıx.* (Bül.); *Həngamanı qapıya vurallar.* (Bəh.)

HƏRBƏ-QADAĞA GƏLMƏH, f. – hərbə-zorba gəlmək, hədələmək.

HƏRBƏ-ZORBA GƏLMƏ, is. – hədələmə, qorxutma.

HƏRƏ (Bəh., Ər., Qaz., Mil.), is. – taxça, rəf – *Hərəyə samavar, istəkan, nəmpə qoyarıx.* (Bəh.)

HƏRƏVAŞ (Neh.) // **HƏRƏBAŞ** (Dəs.) // **İARAĞAŞ** (Cəh.), z. – vaxtından əvvəl və ya tez yetişən – *Bu il meyvə hərəvaş yetişir.* (Dəs.)

HƏRƏY (T.) // **LÜMƏ BUĞDA**, is. – buğda növü – *Hərəy qılçıxsız olar, sünbülləri olar, ağ olar.* (T.)

HƏRZƏ-HƏDYAN DANIŞMAQ, f. – nalayiq danışmaq, çərənləmək (чушь, белиберда).

HƏRİF, s. – usta, bacarıqlı – *Bu çox hərif adamdı.*

HƏSBƏ //ƏSBƏ (Dəs.), is. – yatalaq xəstəliyi – *Bacımı görüm həsbə tutsun.* (Dəs.)

HƏSLƏMƏK, f. – geri çəkilmək.

HƏTƏBAŞ (K. Şah.), is. – toyda yığılan pul.

HƏTƏRƏN-PƏTƏRƏN DANIŞMAQ, f. – çərənləmək.

HƏFTƏBECAR, is. – sirkəyə qoyulmuş yeddi cür pəncər.

HƏFTÜM ETMƏK, f. – kəf gəlmək, oğurlamaq, alıb verməmək.

HƏFTÜMÇÜ – bir şeyi götürüb pul verməyən.

HƏFCOŞ (N.), sif. – qarışıq – *Kişi, yazığın da işi həf-coşdu, heş baş çıxarmax olmur.* (N.)

HƏHBURU, is. – ayaqışləmə, ishal.
HƏCƏMƏT, is. – badkeş (банки).
HƏŞTAN-PÜŞTAN, is. – qadınların arabir toplaşib çölə gəzməyə gedərək təşkil etdikləri qonaqlıq.
HƏŞTƏRXAN TOYUĞU, is. – çil toyuq (цесарка).
HİL – ədviyyat (кардамон)
HİM (Neh., Cəh. G., Nor., Ax., Mah., L.), is. – özül, bünövrə, əsas – *Ey qonax, deyın görüm, bı kəndin kimdi himini qoyan?* (Neh.); *Biz cəhrililər him deyirix, Şahbuzda xim deyəllər.* (Cəh.)
HİRR – eşşəyi anqırtmaq üçün çıxarılan səs.
HOV, is. – iltihab (воспаление).
HOVLAMAQ, f. – iltihablaşmaq – *Barmağım bərk hov-lyıbdı.*
HOVOTU, is. – yabanı dərman bitkisi.
HOVUR, is – müddət, vaxt, zaman – *Get, bir hovurdan sonra gəl.*
HOQQA, is. – 1. tiryək çəkməyə məxsus çubuq; 2. fırıldaq, hiylə.
HOQQA (Neh.), is. – kilo – *Yarım hoqqa – yarım kilodur.*
HOQQABAZ, sif. – fırıldaqçı, kələkbaz, hiyləgər – *Bu adam hoqqabaz adama bənzəyir.*
HOQQUŞ – eşşəyi sürmək üçün çıxarılan səs.
HOZİKİ (Şad.) // **HOZİ** (Y.), sif. – qanmaz, başa düşməyən, gec başa düşən.
HOZİLIX ELƏMƏX (Tay.), f. – qanmazlıq etmək – *Kamal hozilix əliyib qapını sındırdı.* (Tay.)
HOZU // **HOZUKU** // **HOZAKİ**, sif. – qaba, kobud, qanmaz, başa düşməyən (adam).
HOYDA-HOYDAYA GÖTÜRMƏK, f. – ələ salmaq, oynatmaq.
HOYUXMAX (Neh.), f. – təəccüblənmək – *Tunəldə top atanda camaat hoyuxurdu.* (Neh.)

HOL, is. – fırfıra (юла).
HOL VURMAQ, f. – fırfıra ilə oynamaq.
HOPBACA (Rem.), is. – süd ilə doğranmış çörəyin qaynadılmasından hazırlanan yemək – *Payızda hop-baca çox yeməli olur.* (Rem.)
HÖVRƏ GƏLMƏ, is. – buğaya gəlmə.
HÖVSAR, is. – dəvə noxtası.
HÖVSƏLƏ//HÖFSƏLƏ, is. – səbr.
HÖVSƏMƏ, is. – sovurma (buğdanı).
HÖCƏT – 1. mübahisə; 2. tərs, dediyindən dönməyən.
HUMAYIN AĞI, is. – ağ parçanın bir növü (модепалам).
HURREY, nida – ura.
HULĞUM, is. – bax: ülqum.
HÜLÜYAN (Cam.), is. – navalça, novdan.
HÜLÜ//HULU, is. – çəyirdəyi lətinə yapışmış iri şaftalı.
HÜRCÜH (K), is. – bax: küvən.
HÜŞDURUM (Şer., Mhm.K), sif. – ağılı kəm, huşsuz – *Hüşdurumdur, fikir vermə.*

Ç

ÇAQQALA //ÇAĞALA, is. – yetişməmiş ərik, kal ərik. – Xalq qoşması:

*Çaqqala hay çaqqala,
Səni verim baqqala.*

ÇAQQI, is – cib bıçağı, çox ağızlı (tiyəli) bıçaq.

ÇAQQALAGÜL (P), is. – reyhan.

ÇAĞLAMAQ (Max.), f. – pambığın alağını vurmaq.

ÇAYAN, is. – buğumayaqlıların bir növü (сколопендра).

ÇAYDAÇAPAN, is – çayda daşların üstünə qonub quyuqatan quş (трясогузка).

ÇAYLAX, is. – dağdan axan yağış suyunun və ərimiş qarın keçdiyi dərə.

ÇALA, is. – 1. xəndək, çuxur; 2. qatıq mayası.

ÇALAĞAN, is. – yırtıcı quş (коршун)

ÇALAY (G.), is. – azacıq böyümüş yemiş.

ÇALQAX (Cam.), sif. – arıq.

ÇALQU (N.), is. – çubuqdan bağlanmış iri süpürgə – *Evin üstün çalquynan süpürürəm ki, damcıdamıya.*

ÇALĞI, is. – tubulğu və ya yulğun çubuqlarından bağlanmış iri süpürgə.

ÇALSAQQAL, is. – saqqalına dən düşmüş kişi.

ÇALMAQ, f. – 1. qatıq çalmaq; 2. sancmaq. – *İlan Əhmədi yorcalıqda çaldı.*

ÇALXAR (Cəh.), is. – nəhrə – *Çalxarda bir az yağ var.*

ÇAMAX (Bad.), is. – iri gözlü xəlbir – *Çamaxnan əliyirix, sonra da boyul xəlbirən təmizdiyirix.* (Bad.)

ÇAMIR (N.), is. – bataqlıq – *Getdim, gördüm qarayan dəymiş at batıb çamıra, çıxa bilmir.* (N.)

ÇANAX (Qç.), is. – saxsıdan qayrılmış dərin qab.

ÇAP, is. – türk tufengi.

ÇAPACAQ, is. – dəhrə (секач).

ÇARVADAR //ÇALVADAR, is. – mal-qara alveri edən.

ÇARQAT, is. – iri kələyağı.

ÇARIX (I) (Çb.), is. – 1. kotanı dik saxlamaq üçün alət; 2. ayaqqabı növü.

ÇARIX (II) (Sal.), is. – arabanın təkərindəki şini təkər ağacına bərkidən dəmir halqa.

ÇARMIX, is. – dörd mix.

ÇARDAX, is. – talvar (навес).

ÇARPAZ //ÇAPRAZ – çəprast.

ÇARPANAX, is. – metal qəlpə (осколок).

ÇARSI, is. – üstü örtülü bazar (пассаж).

ÇARCAR (Cam.), is. – küleş döyən dəmir dişli alət.

ÇARŞOB, is. – çadra.

ÇAT, is. – yastı səvər.

ÇATMA (K.), is. – nəhrə çalxamaq üçün baş-baş qoyulmuş üç ağac – *Çatmada nəhrə çaxlıyır.* (K.)

ÇAT-ÇAT OLMA (Zir.), is. – carrama, çatma.

ÇAXMAX DAŞI, is. – bərk daş (гранит, кремль, огниво).

ÇAX-ÇAX, is. – bağda quşları qovmaq üçün şıqqıltı salan, bir-birinə bağlanmış taxta parçaları, quşqovan (трещетка).

ÇAXÇUR, is. – qadın şalvarı.

ÇAŞ, sif. – çər, çəp.

ÇAŞIR, is. – dağda yabanı bitən yeməli bitki (борщевик, ферула).

ÇAŞNI (Cəh.), is. – xarlanmış doşab – *Çaşni havlası doşab havlasınnan yaxşı olur.* (Cəh.)

ÇEİL (N.) // **CİL** (Gil.), is. – sucaq yer.

ÇER, is. – çaş, çəpgöz (косоглазый).

ÇERLİK, is. – çəpgözlük.

ÇERT (rusca «четверть» sözünün təhrif olunmuş formasıdır) – bir az da olsa – *Buna mən bir çert qəpik də vermərəm.*

ÇEŞ (A.), is. – torpağın xışla yumşaldılmış hissəsi.

ÇEŞMƏ, is. – bulaq (родник, источник, ключ).

ÇƏKƏRƏX, is. – xörək adı – *Bir balaca çəkərək yeyin.*

ÇƏKİL, is. – cır tut (шелковица).

ÇƏKİŞMƏ, is. – mərcələşmə.

ÇƏKMƏDUZ // ÇƏHMƏDUZ (B., Nor., Çb.), is. – ayaq-qabıtıken, çəkməçi – *Çəhməduz çəhmə tikər.* (Çb.)

ÇƏL (Nüs.), is. – meynənin qolları – *Gəşmiş vaxda belə əkinçilixnan məşğul olmuş, ting tikmiş, mev tikmiş, mevin çəlin öyərmiş, bağlardıx.* (Nüs.)

ÇƏKUZANDI, is. – əzələnin sümüyə bağlanan hissəsi; vətər, qurudamar (сухожилие).

ÇƏLƏKƏN (Dəs.), is. – xörək adı.

ÇƏLİX (Un., Ər.), is. – asa, əl ağacı, dayanacaq – *Çəlix qocalar gəzirellər.* (Ər.); *Məmətrza oğlunun çəliyi var.*

ÇƏM, is. – yol, üsul, qayda – *İşin çəmini tapmışam.*

ÇƏM-XƏM-ELƏMƏK, f. – naz eləmək, əzilib-büzülmək.

ÇƏMBƏRQUYRUQ, is. – əqrəb.

ÇƏMBƏRƏ, is. – qadın ziynəti.

ÇƏMİNİ TAPMAQ, f. – yolunu tapmaq, qaydasını bilmək.

ÇƏMÇİ (Neh.), is. – cənub-şərq küləyi.

ÇƏNG OLMA, is. – qıç olma (сведение, скованность).

ÇƏNGƏ, say – bir ovuc, dəstə.

ÇƏPƏRƏ (K.), is. – tendirə çörək yapmaq üçün taxtadan qayrılmış alət, çörək yapan.

ÇƏPİK ÇALMAQ, f. – əl vurmaq; olça vurmaq (рукоплескание).

ÇƏPİŞ, is. – birillik keçi balası; oğlaq.

ÇƏRƏ AXITMA, is. – hövrə gəlmə.

ÇƏRARAĞI (farsca çahar – dörd, əraq – qətrə), is. – dörd dərman bitkisindən hazırlanmış araç.

ÇƏRƏZ, is. – quru meyvə, xüşkabar (сухофрукты).

ÇƏRƏK, say – dördde bir.

ÇƏRƏNNƏMƏK, f. – boş-boş danışmaq.

ÇƏRƏKƏ (Bül., Kır.), is. – təsbəh – *Çərəkəni əllərinde çövrüllər. Çərəkə qocalarda da olar, cavanlarda da olar.*

ÇƏRPƏLƏNG – kağızdan düzəldilib uçurulan oyuncaq (бумажный змей).

ÇƏRRƏMƏ, is. – soyuq dəymə nəticəsində əmələ gələn xəstəlik (atda).

ÇƏRÇİ, is. – xırdaxuruş satan (коробейник, торгош).

ÇƏT (N.), is. – taxıl yuyulub təmizləndikən çıxan zibil.

ÇƏTƏN (B., Nor., Al.), is. – saman daşımaq üçün arabanın yanına qoyulan qarğı toxuma.

ÇƏTƏNƏ, is. – xırda toxumlu bitki (конопля).

ÇƏRŞOV, is. – çadra.

ÇƏRTİK, is. – dərinin cızılması (насечка).

ÇƏFƏR // KƏFƏR (Çb.), is. – boş daş, su süzmək üçün işlənən daş.

ÇƏXÇAX (T.), is. – dəyirman hissəsi.

ÇƏHMƏ, is. – paxlalı və ələyəzli plov.

ÇƏXMƏCƏ (B., Nor.), is. – 1. şkaf; 2. xörək adı.

ÇƏÇİK, is. – boyunbağı (qızıldan düzölmüş).

ÇİV, is. – paz (клин).

ÇİVZƏ, is. – sızanaq (прыщик).

ÇİVİ (Kır.), is. – xışın hissəsi – *Çivi xışda qılçın qabağına deyilir.* (Kır.)

ÇİYAX OTU (T.), is. – yabanı ot.

ÇİGİRTGƏ, is. – ağağ yapışqanı.

ÇİL KƏHLİK, is. – kəklik növü (рябчик).

ÇİL TOYUQ, is. – toyuq növü (цесарка).

ÇİLİK // ÇİLİNG, is. – 1. çubuq (черенок); 2. şına (тёба-бетё).

ÇİLİNGAĞAC, is. – uşaq oyunu.

ÇİLLƏ, is. – qırx günlük dövr (Böyük çillə – qış başlandıqandan 40 gün sonra; kiçik çillə – 40 gün qurtardıqdan sonra başlayan 20 gün.)

ÇİLOVQANLIQ, is. – hər yerdə işıq yandırma, çıraqbənlilik (иллюминация, фейерверк).

ÇİLOVKABAB, is. – qoyunun bel ətindən (filedən) hazırlanmış kabab – *Böyun anam çilovkabab pişiribdi.*

ÇİLOVSÜZƏN, is. – süzgəc.

ÇİLÇIRAX (farsca çəhil – qırx, çirağ – çıraq), is. – qəndil, qırxcıraq (люстра).

ÇİM, is. – axan suyun qabağına qoyulan, ot kökləri ilə bərkimiş torpağın bir bel ağzı ilə götürülən hissəsi – *Bəndə çim bas!*

ÇİMÇƏSMƏH (K), f. – ürpeşmək, iyrenmək – *Yara gördüm, ətim çimçəşdi.*

ÇİN-ÇİN, z. – qat-qat, laybalay.

ÇİNƏDAN (farsca çinə – quş yemi, dan – qab), is. – dənlik (зоб).

ÇİNİ (B. Nor., Yen.), sif. – büzmə – *Çini tuman hələ indi də var.* (Yen.)

ÇİNNƏMƏK, f. – qat-qat yığmaq – *Ay qız, sulanmış əppəyi çinnə!*

ÇİNNİ (B. Nor.), sif. – büzməli – *Çinni arxalix.* (B. Nor.)

ÇİRİŞ, is. – 1. yabani bitki (асфodelина); 2. tutqal (клейстер).

ÇİÇƏKDÖYMƏ – çiçək xəstəliyinə qarşı peyvənd etmə (оспопрививание).

ÇİÇƏX SUYU (Biç.), is. – taxıla ikinci dəfə verilən su – *Taxılın ikinci suyuna diyərix çiçəx suyu.* (Biç.)

ÇİŞ (Rem.), is. – şan, balı çıxarılmış arı şanı – *Çişi ərindillər, mum olur.* (Rem.)

ÇİQQILI, sif. – xırda, balaca.

ÇİLPAXLIX (Yen.), is. – paltar, ayaqqabı.

ÇİNTİRQAYIŞ, sif. – arıq, dözümlü, cəld (adam); qayışbalıdır (худосочный).

ÇİPMA, is. – çırpma.

ÇİRAĞBANLIQ, is. – bax: çilovqanlıq.

ÇIRAXBA (K.), is. – çıraq qoyulan yer – *Çirax çiraxbanın üstündədi.* (K.)

ÇİRİXMAX, is. – özünü itirmək, çaşmaq, qarışmaq – *Müəllimə cavab verəndə çirixdim.*

ÇİRİXDİRMƏX, f. – karıxdırmaq, çaşdırmaq.

ÇİRPACAX, is. – yunçirpan ağac.

ÇİRPI // **ÇİR-ÇİRPI**, is. – kəsilib qurudulmuş ağac budaqları (хворост).

ÇİRT, is. – tüpürçək (плевок).

ÇİRT ATMAX, f. – tüpürmək.

ÇİRT ÇUBUQU, is. – tənəki muştuğu (курительная трубка).

ÇİRTMAX // **ÇƏRTMƏK**, f. – yonmaq, qələm qəddəmək – *Yoldaşım mənim qələmimi çirtədi.*

ÇİMİX // **ÇİRTMİX VURMAX**, f. – çirtiq vurmaq.

ÇİRTTAMAX, f. – cücərmək.

ÇİX (Cam.), is. – çörək yapmaq üçün istifadə olunan söyüd çubuqlarından qayrılmış alət – *Şiv yığmışam çix toxuyam.* (Cam.)

ÇOBANALDADAN, is. – quş növü (козодой).

ÇOBAN DÜDÜYÜ, is. – yabani halda bitən dərman bitkisi (ропец).

ÇOBAN YARMASI, is. – yaz yağışı.

ÇOBANYASTIĞI, is. – yabani halda bitən dərman bitkisi (ромашка).

ÇOĞAN, is. – sabunotu (мыльный корень, мыльнянка).

ÇOD DAŞ (L.), is. – bərk, möhkəm daş.

ÇOR, is. – pambıq və üzüm kolu xəstəliyi.

ÇORTAN (B. Nor., Yen., S.), is. – süzülmüş ayran.

ÇÖZ – mezenterium – bağırsaqları qarın boşluğunun dal divarına bağlayan periton бүküşü (брыжейка).

ÇÖZLƏMƏK // **ÇÖZDƏLƏMƏK**, f. – yumağı açmaq – *Nənəm corabı çözlədi.*

ÇÖLQAZI, is. – vəhşi qaz (казарка).
ÇÖLDONUZU, is. – vəhşi donuz (кабан, вепрь).
ÇÖLGÖYƏRÇİNİ, is. – vəhşi göyərçin (сизый голубь).
ÇÖLMƏH (k), is. – xərek bişirməyə məxsus saxsı qab – *Çölməh digirranıb duağını tapdı. (Atalar sözü).*
ÇÖLÖRDƏYİ, is. – vəhşi ördek (кряква, свиязь).
ÇÖLPİŞİYİ, is. – bax: dəvəboğan.
ÇOLSİÇANİ, is. – tarla siçanı (полевка).
ÇÖLTOYUĞU, is. – bax: çil kəhlik.
ÇÖNGƏ (Mil., T.), is. – cavan öküz, qoşulmaq ərəfəsində olan cavan öküz.
ÇÖPATMA //PÜŞKATMA, is. – qırtə (жеребьевка).
ÇÖPLƏMƏ //BURUNQANA, is. – alağ otu (чемерица).
ÇÖPÇÜ – bax: burun püləyən.
ÇÖRƏX BƏNALAMAX (Bül.), f. – çörək hazırlamaq.
ÇÖRƏK DAŞI (Q.), is. – yuxayayan.
ÇÖSKÜ (K.), is. – köçün müvəqqəti düşdüyü yer – *Gəlmələr vəngdə yalançıx çöskü salıblar. (K.)*
ÇÖÇƏ (T., Qaz.), is. – yağlı, yumurtalı, südlü çörək (içərisinə qoz və ya mərcimək qoyulur) – *Bayram olanda çöçə yapırıx. (T.)*
ÇÖŞƏ (T.), is. – çarığın yan bəndləri.
ÇUBUX, is. – muştıq.
ÇUBUX ZİRİ, is. – kül qabı.
ÇUVALDIZ (farsca çuval – çuval, duzidən – tikmək), is. – ucu əyri qıyıq.
ÇUĞUN (Bəh.), is. – mina, emal – *Çuqun druşdaynan su içirx. (Bəh.)*
ÇUL, is. – 1. atın belinə salınan tərlik (попон); 2. palazın bir növü.

C

CAVANƏZƏN (farsca zən – qadın), is. – cavan arvad.
CAB (B., Nor., İ.), is. – dağ zirvəsi, təpəsi; dağın ovuq hissəsi.
CAĞ (K.), is. – iyne.
CAD, is. – danı və qarğıdalı çörəyi.
CADA (YOL) (Neh.), sif. – qırlı, asfaltlı yol – *Bı şoş yoluna bizzər cada yol diyərix. (Neh.)*
CADAR-CADAR OLMA, is. – çat-çat olma – *Soyuqdan yer cadar-cadar olmuş.*
CADU, is. – ovsun (колдовство).
CADUGƏR //CADUKÜN, is. – cadu edən (колдун).
CAYDAX, sif. – uzunqıçlı (долгоногий, долговязый).
CALXAX (Ə.), is. – calağ, peyvənd – *Əriy hülüyə calxax olur. (Ə.)*
CAM, is. – mis kasa.
CAMADAR (farsca camə – alt paltarı, daridən – vermək), is. – hamamda paltar saxlayan qadın və ya kişi (банщик, банщица).
CAMAX //CAMAĞA, is. – qurbağa nəcisinin suyun üzərinə qalxmış kütləsi.
CAMTAYİ (K. Şah.), is. – çanta, şey qoymaq üçün boyundan asılan torba.
CANBAKƏLLƏ (Dəs.), z. – təcili, tez.
CAN ƏTİ, is. – onurğa boyunca uzanan ət (филе).
CAN KÖNƏYİ (Bad.) // **AT KÖYNƏYİ** (A.), is. – alt köynəyi.
CANTÖVRÜ (Dəs.), z. – təcili, tələsik.
CANCANI (Yen.), is. – qardaş arvadı – *Züleyxa mənim cancanımdı. (Yen.)*
CAR, is. – çat, yarıq.

- CARKES** (farsca car – qışqırtı, keşidən – çəkmək), is. – sarçəkən (глашатай).
- ✓ **CARRAMAQ**, f. – çatlamaq – *Divar carryıbdı.*
- CAR ÇƏKMƏK**, f. – ucadan xəbər vermək (возглас).
- **CARCAR**, is. – dəmir dişli vəl (валек молотильный).
- ✓ **CACIX**, is. – yabanı yem bitkisi (бутенц).
- ✓ **CEY** (N.), is. – tayfa.
- ✓ **CEYDAX** (Tey.), is. – çox uzun (adam) – *Təyyub ceydax adamdı.* (Tey.)
- ✓ **CEHR** (Sab.) // **CAHRƏ** (Cam.), is. – çəltik döyülərkən qoşqu malının bir-birinə bağlanması.
- CECİM**, is. – ipək və ya yundan toxunmuş zolaqlı parça.
- CƏBBƏXANA**, is. – silah anbarı (арсенал).
- ✓ **CƏVƏRƏ** (T.), is. – xırda səbət.
- CƏVİZ**, is. – qoz.
- ✓ **CƏVCI**, is. – bax: cəhəng.
- ✓ **CƏĞ VURMAX** (Sab.), f. – mala çəkmək (əkinçilikdə).
- ✓ **CƏĞ ÇƏHMƏX** (Sab.), f. – mala çəkmək.
- ✓ **CƏKO** (B. Nor.), is. – arabanın qabağına qoşulmuş at, mal.
- ✓ **CƏLƏ**, is. – 1. at quyruğunun tükündən qayrılmış tələ – *Sıqırqın tutmaq üçün cələ qurmuşam*; 2. boğaz xəstəliyi (verəmi).
- **CƏMİ-CÜMLƏTANI** – hamısı.
- ✓ **CƏMLƏ**, is. – qış fəslinin axırncı ayı.
- ✓ **CƏNƏ** (N.), is. – cəmdək, heyvan ölüsü – *Canavar yen qoyunnarın cənəsin çoban tapıb gətirip.* (N.)
- ✓ **CƏNG**, is. – pas, paxır – *Qazanı cəng basıbdı.*
- ✓ **CƏNGİZ** (Sab.), is. – yandırmaq üçün istifadə olunan odun.
- CƏNCƏL**, is. – qarma-qarışıq (кляуза).
- CƏRİ** (A., Bul.), is. – igid, qoçaq, cəsəretli.
- CƏRGÖV** (Cam.), is. – dörd öküz qoşulan cüt.
- ✓ **CƏRCİ** (T.), is. – damın pərdilərinin üstünə qalanan xırda ağaclar, çirpi.

- CƏFTƏ**, is. – qapını bağlamaq üçün dəmir halqalardan ibarət zəncir (затвор, задвижка).
- ✓ **CƏHƏ**, is. – heyvanın ilk südü.
- ✓ **CƏHƏNG**, is. – ağır yarığının yan bucağı (заеда, угол рта).
- CƏHƏNNƏM**, is. – atəşxana, hamamda suyu qızdıran ocaq.
- CƏHT** (Cam.) – görə, üçün – *Soyux apardığına cəht üzüm olmadı.* (Cam.)
- ✓ **CƏCƏX** (Ax.), is. – qarğıdalının şaxı, gövdəsi – *Cəcəyi mal-qara yeyir, yandırmaq da olar.* (Ax.)
- CİBƏLƏY** (N.), sif. – alçaqboy, cırtan – *Atasını da görmüşəm, cibələyin biridi.* (N.)
- ✓ **CİQOLU**, sif. – bazar oğlu, düdəmə, səfeh.
- ✓ **CİDA**, is. – nizə, mızraq.
- CİDARLAMA**, is. – hörükləmə (atı), atı ayağından bağlama.
- ✓ **CİYƏV** (Çb.), is. – kürəkən – *Soranın ciyəvidir.* (Çb.)
- ✓ **CİYƏRRİ** (Cam.), sif. – cəsür, igid, qoçaq.
- CİYİLLİK**, is. – kol-kosluq (заросль).
- ✓ **CİYNAX**, is. – quşlarda V şəklində birləşmiş iki körpücük sümüyü, caynaq (вилка).
- CİYCIYƏ** (B. Nor.), is. – bəzək üçün taxılan qızıllar.
- CİL // CİĞ** (Kür., K.), is. – rişə, ağacın əmici telləri, kökü – *Ağacın cili olsa qurumaz.* (K.)
- ✓ **CİLİF**, is. – bir həyətdən qonşu həyətə hasarın altından keçən su yolu.
- CİL QUŞU**, is. – cüllütlərin bir növü (авдотка).
- ✓ **CİLLƏMƏK**, f. – zilləmək.
- CİNNİ CƏFƏR QOŞUNU**, is. – oğul-uşaq dəstəsi.
- CİNGİR**, is. – xırda ördək (чирок).
- CİRƏ**, is. – bax: zirə.
- CİCİ**, sif. – təzə (uşaq tələffüzü).
- ✓ **CİBİLDİRİX ÇIXARMAX**, f. – soymaq, qabığını (dərisini) çıxarmaq.

- ✓ **CIBILIX** (Dəs.), sif. – qabıqsız (fındıq, qoz və s.)
CIBRIX (K.), is. – yeməli ot – *Cıbrıx çöldə olar.* (K.)
✓ **CIQQA**, is. – şah tacının önündəki lələk (вихор, султан).
CIQQILI, sif. – xırda, kiçik, balaca.
CIQQIŞ (Cam.), say. – balaca – *Undan bir ciqqış urfa ver.*
CIĞQER, sif. – xırda, balaca.
CIĞA, is. – 1. qırmızı xoruz; 2. ələ qoyulan xına.
CIĞARA, is. – nazik kağıza bükülmüş tütün.
CIĞ-CIĞA, is. – gəlinin başına və cavan adamın cənəzəsi üzərinə tökülən qızılı kağız.
✓ **CIZDAX**, is. – qoyun quyruğunu əritdikdən sonra qalan hissə.
CIZDIXLI (Dəm.), sif. – cizgili (шквара) – *Əli cızdıxlı dəfərdə isdir.* (Dəm.)
✓ **CILIQQA //CIRIQQA**, is. – qolsuz sırtqılı.
CILIZ (N.), is. – ariq – *Ay qız, tay bı giyəvi az təriflə, görmüşəm dayna, bir cılızın biridi.* (N.)
CILFIR (Qç.), sif. – yersiz danışan.
CIMBILI, sif. – xırda (крошечный).
CINQIR, is. – səs – *Uşağa süd verdikdə cıncırını belə çıxarmır.*
✓ **CINDA**, sif. – cındır.
✓ **CIR**, sif. – vəhşi, yabanı, peyvənd edilməmiş.
✓ **CIR TUT**, is. – peyvənd edilməmiş tut (дикорастущая шелковица).
✓ **CIRRAMA**, is. – bərk isti (знойный).
✓ **CIRDAQOZ //ÇIRTQOZ**, sif. – özündən tez çıxan, yüngül xasiyyətli, atılıb düşən.
CIRTLAX, is. – ocaq çəyirtkəsi (сверчок).
CIRHACIR, is. – bərk isti.
COD – 1. ağır (cod su); 2. dənli bitkilərin qədim çəki ölçüsü.
✓ **COMALAX** (K. Şah.), is. – qazma, yeraltı tikinti – *Comalaxda heyvan da saxlıyıllar, adam da yaşayar.*

- CORTAN**, is. – süzülmüş bərk qatıq – *Bizim kəttə cortannan ürüşül qayrılar.*
COŞ VERMƏX (Day.), f. – cuşa gəlmək.
CÖŞƏ //CUŞA GƏLMƏ, is. – həyəcana gəlmək.
COMƏRD, sif. – əliaçıq, mərd, səxavətli (щедрый).
CÖHƏRNANƏ, is. – bax: nanəcöhər (мятные капли).
CU (Vəl.), is. – kötüyün üstü.
✓ **CUVAN //CUVAR**, is. – çay suyunu zəmilərə və bağlara bölüşdürməyə nəzarət edən adam.
CUMULDAX, is. – ördək növü (нырок).
CUMCULLUX OLMA, is. – başdan-ayağa qədər islanma.
CUMCULUX ELƏMƏX (N.) – başdan-ayağa qədər möhkəm islanmaq – *Dünənnəri kəvşənnən gələndə yağış bizi cumculux elədicənə, qoydu orda.* (N.)
CUNQUŞ, sif. – xırda, balaca (малыш).
CÜVƏLLAQI, sif. – bic, haramzadə, kələkbaz (плут).
– **CÜYÜR//CIVAR** (Çb.), is. – söyüd ağacına bənzər ağac növü; damın üstünü örtmək, çəpər çəkmək, səbət toxumaq üçün istifadə edilir.
✓ **CÜNCÜLÜ BARMAX** (Bül.), is. – çeçələ barmaq.
CÜRƏ, sif. – xırda, balaca.
CÜRƏ ÖRDƏK, is. – xırda ördək (чирок, нырок) – *Böyün bir cürə ördək vurdum.*
CÜRƏ SAZ, is. – xırda saz.
CÜRÇÜNƏX (K. Şah.), is. – keçə geyimi, çiyinə atılan yapıncı əvəzi – *Cürçünəx çobanın çiyinə saldığı keçəyə deyilir.* (K.Şah.)
CÜT, is. – 1. xış (coxa); 2. suvarma işinin 4 ev arasında bölünməsi – *Dörd öyə bir cüt deyirix.* (Sir.)
CÜCÜ, is. – heşərat.

S

- ✓ **ŞABACI**, is. – böyük qardaşın arvadı.
- ✓ **ŞAQQILDAX**, is. – qoyunun quyruğu altındakı tüklərə yapışmış qurumuş peyin.
- ŞADARA**, is. – qumu ələmək üçün iri metal xəlbir.
- ŞAY** (Ax., X., sif.) – şad – *Pambix planı dolsa, biz şay ollux.* (Ax.); *Bir qahımım gəlsə, şay oluram.* (X.)
- ŞALAX**, sif. – uzunsov şirin qovun.
- ŞALLAX** (Sir.), is. – qamçı, qırmanc.
- ŞAMI**, is. – döyülmüş ət, yumurta, sarıkök və noxud unundan bişirilmiş xörek.
- ŞAPALAX**, is. – sille.
- ✓ **ŞAPPILTI**, is. – şappıltı.
- ✓ **ŞAR** (Bən.) – yarı, vaxt – *Biz Qarağan ağlında yatmışdım, gecənin bir şarında onda baxdım gördüm itdə basır.* (Bən.)
- ŞATƏRƏ**, is. – dərman bitkisi (дымянка).
- ŞATIR**, is. – çörək bişirən (хлебопек).
- ŞAHAD**, is. – dəyirməndə buğda üyüdən zaman dəyirman haqqı olaraq verilən un.
- ŞAHNAZ**, is. – qadın donu.
- ŞAX**, is. – 1. bitkinin təbii vəziyyətdə dik durması (не-помятый); 2. budaq.
- ŞEYTAİ** (Dəs.), is. – 1. xəbərci; 2. içərisində hava dol-
durulmuş qovuc.
- ŞEYTAN AYAĞI** (Cəh.), is. – velosiped.
- ŞEYTAN MUNCUĞU**, is. – xırda ilbiz çanağı.
- ✗ **ŞEYTANI OLMA**, is. – gecə yuxuda torum püskürmə (поллюция).
- ŞELMXƏK**, is. – fırlanğıc (вертушка).

- ŞENNI**, sif. – güllü, bəzəkli, güllü-çiçəkli.
- ŞEŞALİQA //ŞEŞƏLQƏ** (A., K., Tey.), is. – boyundu-
ruqla xışı bir-biri ilə birləşdirən qarmaq – *Şeşalqa zən-
cirdə olar ki, arabıya lazımdı.* (Tey.)
- ŞEŞƏRİ** (Kır., Ə.), is. – yazlıq arpa – *Şeşərinin altı şa-
pəri olur.* (Kır.)
- ŞƏBBƏXEYİR**, is. – yeni doğulmuş uşağın ad qoyulan
gecəsi.
- ŞƏBBU** (farsca şəb – gecə, bu – xoy iy), is. – otaq
güllü (левкой).
- ŞƏBEH GƏTİRMƏK**, f. – oyun çıxarmaq.
- ŞƏBƏDƏ**, is. – oyunbazlıq.
- ŞƏBKORLUQ**, is. – bax: gecə korluğu.
- ŞƏBKÜLAH** (farsca şəb – gecə, külah – papaq), is. –
gecə papağı.
- ŞƏBNƏM** (farsca şəb – gecə, nəm – yaş), is. – gecə-
dən düşmüş şəh.
- ŞƏBÇİRAX**, is. – işıldayan böcek, atəş böcəyi.
- ŞƏVƏ**, is. – qiymətli daş (arar).
- ŞƏBPƏRƏ //ŞƏPPƏRƏ**, is. – yarasa, gecəquşu.
- ŞƏQQƏVƏTTİ //ŞƏQQƏVƏTLİ**, sif. – yaraşıqlı.
- ŞƏKALTI**, is. – 1. fırfıra, hol oyununda ortaya atılan
fırfıra; 2. alçaq (düşgün) adam.
- ŞƏKƏRİ ARMUD**, is. – armud növü.
- ŞƏLTƏ**, is. – qadınlarda darbalağı əvəz edən alt tu-
mani (панталон).
- ŞƏMBƏLLƏ** (Şab., Kır., S., İ., X., Nus.) // **ŞƏNBƏLLƏ**
(T.), is. – yem otu, dərman otu – *Şəmbəllədən xəmir
əldix, qararıya qoyardix, deşməx üçün.* (Şab.)
Şəmbəllə yoncaya oxşar otdu, özü də yazda əkilir. (S.)
- ŞƏNK** (Bən.), is. – atın üstünə (belinə) qoyulan yüngül
yük.
- ✓ **ŞƏPİR**, is. – qoyun ətinin nazik qatı.

ŞƏR, is. – 1. böhtan – *Sən mənə şər atırsan*; 2. axşam vaxtı – *Şər qarışandan sonra gələrəm*.

ŞƏRƏLLİ //ŞƏLƏLLİ, is. – melez meyvə.

ŞƏRİD (T.), is. – yuyulmuş paltarı sərmək üçün ip.

ŞƏRM, is. – həya, abır – *Sənin üzündə heç şərm-həya yoxdur*.

ŞƏROV (farsca şorab sözünün təhrif olunmuş formasıdır: şor – duzlu, ab – su), is. – duzlu su.

ŞƏRÇİL (Day.), is. – şər atan, iftiraçı – *Gözü qırmızı adam şərçil olar*. (Day.)

ŞƏST, is. – qəddi-qamət.

ŞƏSTLƏ, z. – təkəbbürlə, qūrurla.

ŞƏTƏL – fırıldaq, hiylə, kələk, hoqqa (проделка).

ŞƏTƏL QATMAQ, f. – mane olmaq, pozmaq.

ŞƏF //ŞAF, is. – babasil şamı.

ŞƏF ETMƏ, is. – anusa şam qoyma.

ŞƏFƏİ, is. – üzüm növü.

ŞƏHD, is. – 1. nektar, şirə; 2. bal.

ŞƏHD BAL, is. – təmiz (süzülmüş) bal.

ŞƏHRƏ, is. – 1. qoyunda dəri ilə əzələ arasındakı piy; 2. açıq yara.

ŞƏHRƏLİ, sif. – yağlı, piyli.

ŞİBİLİT (Biç.), is. – boğazlı ayaqqabı – *Keşmişdə şibilit geyərdüx ayağımıza*. (Biç.)

ŞİV//ŞÜY, is. – ağacın düz çubuğu, qələm (побер).

ŞİVƏN, is. – qışqırıqla ağlama.

ŞİVƏRƏK, sif. – yüksək, qəddi-qamətli.

ŞİKƏRİ PAPAX (Vəl.), is. – hündür dəri papaq.

ŞİL, is. – əlləri iflic olmuş adam.

ŞİLAŞI, is. – xəstə üçün buğda yarmasından hazırlanan şorba.

ŞİLİM-ŞƏHRƏ, is. – açıq yara, nekrozlaşmış xora.

ŞİLƏ, is. – 1. qırmızı sətir (красная бязь); 2. sıyıq (каша).

ŞİL-KÜT ETMƏ, is. – xincim-xincim etmə; vurub adamın əl-ayağını sındırma.

ŞİNQRİQ (Un.), is. – səs.

ŞİRƏKİ (Cam.), is. – yundan toxunan nazik adyal.

ŞİR, is. – yağlı boya – *Bazardan şirri sini aldım*.

ŞİRƏŞUM (Məz.), is. – yaz şumu – *Bizzər yaz şumuna şirəşum deyirix*. (Məz.)

ŞİRƏXANA (Cam.), is. – üzüm əzilen yer – *Şirəxanada üzüm əzdix, indi doşab bişiririx*. (Cam.)

ŞİRİN BİYAN, is. – yabanı halda bitən darman bitkisi (лакричник, солодковый корень).

ŞİRİN BULAMAC (Nüsr), is. – xörək növü – *Şirin bulamac bişirərx, hovla bişirərx*. (Nusb.)

ŞİRRƏMƏ, is. – yağlı boya ilə boyama.

ŞİTƏNMƏK, f. – şuluq salmaq, dəcəllik etmək.

ŞİTƏNCİ, sif. – şuluqçu.

ŞİŞƏK, is. – 4 yaşlı doğmamış qoyun.

ŞİBİXTİR, is. – rusca «инспектор» sözünün təhrif olunmuş forması.

ŞİQQILDAX, is. – yabanı bitki (пузырек).

ŞİĞİMA, is. – birdən-birə baş aşağıya doğru hücum etmə – *Qırğı şığıyib siçanı tutdu*.

ŞİDIRĞI, z. – tez, cəld, sürətlə.

ŞİLXOR (T.), is. – üçillik erkək və ya dişi at balası.

ŞİPPİLİM, is. – traxoma xəstəliyi nəticəsində göz qa-paqlarının iltihablaşması.

ŞİRRAĞAN, is. – şələlə.

ŞİRTİ, sif. – həyasız, abırsız (вульгарный, пошлый)

ŞİXGİL (Cam.), is. – xəlbir.

ŞOBA (P.), is. – zökəm, qripp – *Şoba olanda bırından su gəlir*. (P.)

ŞIRIM (Kol.), is. – zəmidə olan kiçik su arxı – *Moraynan, şırımnan zəmini suvarmaq üçün su gedir.* (Kol.)

ŞORƏKƏT, is. – şoran yer, şor torpaq.

ŞORAYİ (Nax.), is. – duzlanmış gön – *Şorayı hazırdır.*

ŞORRATAN (Cəz.), is. – navalça – *Bı damın şorrtanı yoxdu.* (Cəh.)

ŞORUN ÇIXARMAX, f. – ləzzətini qaçıрмаq, şit etmək.

ŞOTTAMAQ, f. – tikmək.

ŞULFA (Ord.), is. – keçi dərisini qaşımaq üçün istifadə edilən alət – *Şulfəni axtar tap.*

ŞURAQƏZƏLƏ (Ord.), is. – sağsağan – *Bizim evdə şuraqəzələ yuvası var.*

ŞÜVƏN SALMA, is. – ağlaşma, fəryad etmə.

ŞÜVƏRƏ, sif. – nazik, incə, yaraşıqlı.

ŞÜVƏRƏK, is. – yabani halda bitən dərman bitkisi (рылявник).

ŞÜDELLƏMƏX (Dəs.), f. – çox danışmaq.

ŞÜMŞƏ QOYMAX (Neh.), f. – hamarlamaq.

ŞÜMŞÜRÜX (Ə., X.), is. – ildırım, şimşək – *Şümşürüx dağda yağış yağanda olar.* (Ər.)

ŞÜRƏ, is. – talan.

ŞÜŞƏK //ŞİŞƏK, is. – üçyaşar qoç.

ŞÜŞƏMƏX (X., T.), f. – taxılı təmizləmək, döyülmüş kövşəni sovurub taxılını çıxartmaq – *Kürəynən dənə şüşəliyirix (T.); Yel gələndə savırrıx, samannan çıxardırıx, qaydırıx kürəynən uni şüşəliyirix.* (X.)

ATALAR SÖZLƏRİ VƏ ZƏRBİ-MƏSƏLLƏR

A

Abbasını bəyənməyən beş şahı çıxarar.
Avazın yaxşı gəlir, oxuduğun Quran olsa.
Ağ at arpa yeməzmi?
Ağ gün adamı ağardar, qara gün qaraldar.
Ağ pulu saxla, qara gündə lazım olar.
Ağ üzde qara xal zinətdir, qara üzde ağ xal neybet.
Ağa, ağa girdi bağa, bir quş tutdu, o da qurbağa.
Ağa buyurur: sür dərəyə; sür dərəyə.
Ağa ilə xanım savaşıdı, arada nökerin canı çıxdı.
Ağanın malı gedər, nökerin canı.
Ağac bar verəndə başını aşağı öyer.
Ağac meyvəsi ilə tanınar.
Ağac səmtinə yıxılar.
Ağaca əl atanda oğru it özünü bildirər.
Ağacları ayaq üstə ölürlər.
Ağacı qurd içindən yeyər.
Ağac dolu olanda dil danışmaz.
Ağızdan çıxanı qulaq eşitmir.
Ağız istəyir yerdədir.
Ağızına qaya dəysin.
Ağızına çullu dovşan yerləşmir.
Ağızından qan iyisi gəlir.
Ağızından süd iyisi gəlir.
Ağızını aç, qulağını yum.
Ağıl yaşda deyil, başdadır.
Ağıllı başa daş dəyməz.
Ağıllı quş öz yuvasını batırmaz.
Ağıllı düşmən ağılsız dostdan yaxşıdır.
Ağır qazan gec qaynar.
Ağır otur – batman gəl.
Ağılamayan uşağa süd verməzlər.
Adam ağızından söz, qazan altından köz.
Adamın başına nə gəlsə, dilindəndir.

Adam var ki, adamların yaxşısıdır, adam var ki, heyvan
ondan yaxşıdır.
Adam var ki, dindirərsən, can dəyər, adam var ki, din-
dirməsən yaxşıdır.
Adamın yavan çöreyi özgenin plovundan yaxşıdır.
Adamın yerə baxanı, suyun lal axanı.
Adamın sonrakı ağılı.
Adın nədir? — Deyirmançı! Çağır gəlsin də Koroğlu.
Adın nədir? — Daşdəmir! Yumşalısan, yumşalı.
Adın nədir? — Rəşid! Birin də, birin eşit.
Adın çıxınca canın çıxsın.
Adını çək, qulağını bur.
Az danış, çox eşit.
Azar batmanla girər, misqalla çıxar.
Azar təmizlikdən bezardır.
Azarlığın yanında turşu yeməzlər.
Azacıq aşım, ağırılmaz başım.
Azacıq aşın duzu deyilsən.
Ayağını yorğanına görə uzat.
Ay daş atan bəxtəvər, daşın da bir vaxtı var.
Ay kişi, saqqala salam vermirsən.
Ay güvəndiyim dağlar, sənə də qar yağarmış.
Ayaq üstə ölmək diz üstə yaşamaqdan yaxşıdır.
Ayağı bir-bir qoyarlar nərdivana.
Ayda-ildə bir namaz, onu da şeytan qoymaz.
Ayı meşədən küsüb, meşənin xəbəri yox.
Ayrıq adamın ürəyindəki məst, adamın dilində olar.
Ayını öldürməmiş dərisinə qiymət qoyma.
Ayının yüz oyunu bir armudun başındadır.
Ay kişi, bu daşı ətəyindən tök.
Ağaşsız bağ olmaz, nöqsansız insan, tikansız gül.
Ala itdən məşhurdur.
Aldım qoz, satdım qoz.
Aləmə it hürər, bizə də Mazandaran çaqqalı.
Alim olmaq asandır, adam olmaq çətin.

Alıcı quşun dimdiyi əyri olar.
 Alıcı quş dimdiyindən bilinər.
 Allah dağına baxar qar verər, bağına baxar, bar verər.
 Allah dəvəyə qanad versəydi, dam-daşı uçurardı.
 Allah sağ eli sol ələ möhtac etməsin.
 Allah xatirinə etmə, eləmə.
 • Allahdan buyuruq, ağzına quyruq.
 • Alma öz ağacından uzağa düşməz.
Alçaq dağa qar yağmaz.
 • Aman Allah!
 • Aman deyənə, qılınc qalxmaz.
 • Anam mənə kor deyib, gəlib gedəni vur deyib.
 • Anadan emdiyim süd burnumdan gəldi.
 • Anan namaz üstündə idi.
 • Anası gezen ağacı qızı budaq-budaq gezər.
 • Anasına bax qızını al, qırağına bax — bezini al.
Anqır tayını tap!
 • Anlayanın quluyam, anlamazın ağası.
Araz axır, gözün baxır.
Araz aşığım dandır, Kür topuğumdan.
 • Araza susuz aparıb, susuz gətirəm.
 • Arvad yıxan evi fəlek yıxa bilməz.
 • Arvaddan vəfa, zəhərdən şəfa.
Arvadı əri saxlar, pendiri dəri.
 • Arvadın ağılı topuğundadır.
 • Arvadın deyingəni kişini tez qocaldar.
 • Arifə bir işarə bəsdil.
 • Arı yeyib namusu dalına atıb.
 • Arı yuvasına çöp uzatmazlar.
 Arım var, arım var — eşşək arısı.
 Arının tikanını gördüm, balından əl çəkdim.
 Armudun yaxşısını meşədə ayı yeyər.
 Arsıza bir sillə kar eləməz.
 Arsıza üz vermişlər, astarın da istəmiş.
 Artıq tamah daş yarar, daş qayıdar baş yarar.

Arxalı köpek qurd basar.
 Aslanı yaralamışlar.
 Aslanın ağzından şikar alınmaz.
 Aslanın erkəyi, dişisi olmaz.
 Asta gedən yorulmaz.
 Asta gedən tez gedər.
 Asta gedən çox gedər.
 Astarı üzündən bahadı.
 At almamış tövlə tikdirir.
 At vurdu dizimə, indi gəldim özümə.
 At da dörd ayağı üstündə bürdrər.
 At kimindir? — minənin; don kimindir? — geyənin.
 At meydanında eşşək anqırmaz.
 At olmayan yerdə eşşək də atdır.
 At ölər, meydan qalar, igid ölər, ad-san qalar.
 At öləndə itin bayramıdır.
 At təpiyinə at dözer.
 Ata oğula bir bağ qıydı, oğul ataya bir salxım üzüm qıymadı.
 Ata olmayan ata qədri bilməz.
 Atan soğan, anan sarımsaq; sən hardan oldun gülmeşəkər?
 Atanla atamı deyincə, özünlə özümü de.
 Atı at yanında bağlasan, həmrəng olmasa da, həmxasiyyət olar.
 Atılan ox geri qayıtmaz.
 Atın arpası çox olduqda sonuqlar.
 Atlanmamış hop demə.
 Atının piyadadan nə xəbəri?
 Axan qan damarda dayanmaz.
 Axırkı peşimanlıq fayda verməz.
 Axmaq dostun olmaq darsa, ağıllı düşmənin olsun.
 Axtar tayını tap!
 Axtaran tapar.
 Axşam səbri xeyir olar.
 Axşamdan oduna gedən çox olar.
 Axşamın xeyrindən sabahın şəri yaxşıdır.

Açaram sandığı, tökərəm pambığı.
 Açarın gücü qifildan zordur.
 Ac ayı oynamaz.
 Ac qalmaq borclu qalmaqdan yaxşıdır.
 Ac qılınca çapar.
 Ac qulağım, dinc qulağım.
 Ac deyər «doymaram», tox deyər «açmaram».
 Ac toyuq yuxusunda darı görər.
 Acıqlı adam tez qocalar.
 Acığın dövlətə zərəri var.
 Acığın gəlir, su iç.
 Acın qarnı doyar, gözü doymaz.
 Acın imanı olmaz, toxun insafı.
 Acın yuxusu gəlməz.
 Acından günorta durur, biğini yağla burur.
 Acını dadmayan şirinin nə olduğunu bilməz.
 Aclıqda darı çörəyi halvadan şirin olar.
 Aşağı tüpürürəm saqqal, yuxarı tüpürürəm biğ.
 Aşağı başda oturmur, yuxarı başda da yer yoxdur.
 Aşı bişirən yağ olar, gəlinin üzü ağ olar.
 Aşığı alçı durub.
 Aşığı yığarlar oynamağa.
 Aşığın sözü qurtaranda «nəynim-neynim» çağırar.
 Aşna-aşna, çıxdı ocaq başına.
 Aşpaz çox olanda şorba şit olar.

B

Bağa baxarsan, bağ olar, baxmazsan, dağ olar.
 Bağa qınından çıxıb qının bəyənmədi.
 Bağda ərik var idi, salaməlik var idi, bağdan ərik qurtardı, salaməlik qurtardı.
 Bağçalar barı, heyvalar nani deyinsə, sən deyinsə barı.
 Bayquş xarabalıq sevər.
 Bala baldan şirindir.
 Balaca qazan tez qızar.
 Bal-bal deməklə ağız şirin olmaz.
 Balıq başından iylənər.
 Balıq istəyən, ayağını suya salar.
 Barsız ağaca daş atmazlar.
 Basabas eləməyin, dəxildər uşaqdı.
 Bacarana can qurban.
 Baş-başa verməyincə, daş yerindən qalxmaz.
 Baş bədənə tacıdır, gözler onun daş-qaşı.
 Başa dil getirəni əl getirə bilməz.
 Başı daşa dəyməyincə ağı başına gəlməz.
 Başa düş, başımı yar.
 Başda oturan bəy olmaz.
 Başına gələn başmaqçı olar.
 Başdan gələn, ayaqdan yalın.
 Başını itirən, tük üçün ağlamaz.
 Başmaqçının başmağı yırtıq olar.
 Başımı yarib etəyimə qoz tökmə.
 Başından yekə danışma.
 Başın keçəl, malın şəkər.
 Başın yekəliyi devletdir, ayağın yekəliyi neybet.
 Beş barmağın beşi də bir deyil.
 Beşdə alacağım yox, üçdə verəcəyim.
 Bəzən dəli ağıllıya məsləhət verər.
 Bəy verən atın dişinə baxmazlar.
 Belə elə ki, nə şiş yansın, nə kabab.

Bəylə bəy savaşıdı, ortada kasıbın başı yarıldı.
 Bəlkeni əkərsən, çuğundur biter.
 Bizim də məhlədə toy-bayram olacaq.
 Bizim də bacadan səadət ulduzu görünəcək.
 Bıkarlıq kifirlik gətirər.
 Bilmir harda bəşib, deyir: — bir çömçə də bura tök.
 Bilməmək eyib deyil, soruşmamaq eyibdir.
 Bildirçinin bəyliyi dəri soyuluncandır.
 Bir adamın payı iki adamı ac qoyar.
 Bir belə damdaşın ola, bir də qulaq yoldaşın.
 Bir biredən ötrü yorğanı yandırmaq olmaz.
 Bir de, bir eşit.
 Bir ayağı burda, bir ayağı gorda.
 Bir atımlıq barın var.
 Bir qaşlıq qatran bir çəllək balı xarab elər.
 Bir qoyundan iki dəri soyulmaz.
 Bir qəpiyə güllə atır.
 Bir damla qan dənizi bulandırar.
 Bir dana bir naxırın adını korlar.
 Bir dəli quyuya bir daş atdı, yüz ağıllı çıxara bilmədi.
 Bir dəfə görmək, min dəfə eşitməkdən yaxşıdır.
 Bir əldə iki qarpız tutmaq olmaz.
 Bir əldən səs çıxmaz.
 Bir əli yağda, bir əli balda.
 Bir yemirəm deyəndən, bir də oturmuram deyəndən qorx.
 Bir gözü ilə ağlayır, bir gözü ilə gülür.
 Bir güllə bahar olmaz.
 Bir güllə ilə iki dovşanı vurmaq olmaz.
 Bir gün gələr, dəmir qapının da taxta qapıya işi düşər.
 Bir «mən ölümə» su dayanır.
 Bir xəmirdən yağrılmışdır.
 Bir həsir, bir də Məmməd nəsir.
 Biri vardı gecədən, biri də düşdü bacadan.
 Biri ölməyə, o biri dirilməz.
 Bıçaq vursan, qan çıxmaz.

Bıçaq xirtəyə dayanıb.
 Bışmış toyuğun da gülməyi gəlir.
 Boyaqqana küpü deyil ki, basıb çıxarasan.
 Boynu qıldan nazikdir.
 Boyuna xam iplik tutum.
 Borclu borclunun sağlığını ister.
 Bostanı ver saxlar, arvadı ər.
 Böyüyə hörmət vacibdir.
 Böyük danışanı kiçik götürər.
 Böyük olan yerdə kiçik danışmaz.
 Bökçünün börgü olmaz, kürkünün kürkü.
 Bu daş, bu da tərəzi.
 Bu daşı etəyindən tök.
 Bu ilki sərgə bildirkinə çiv-çiv öyrədir.
 Bu iş mənə açmır.
 Bu işin bir qəmbərqulusu var.
 Bu, kov deyildi.
 Bu, köhnə bayatıdır.
 Bu günün işini, sabaha qoyma.
 Bu meydan, bu şeytan.
 Bu, hansı yuvanın quşudur?
 Bu həna o hənadan deyil.
 Bulaq başdan bulanar.
 Bulaşılıq səhəngdən bulaşılıq su tökülər.
 Bundan Fatiya tuman olmaz.
 Bunlar dovşanı araba ilə tuturlar.
 Burada alaqarğa bala çıxarmaz.

V

Vağzala qar yağıb.
Varını verən utanmaz.
Varlının xoruzu da yumurtlar.
Varlığa nə darlıq?
Vaxtsız açılan gül tez solar.
Vaxtsız qonaq öz kisəsindən yeyer.

Q

Qaz vur, qazan dolsun, sərçədən nə olacaq?
Qazanın qarası gedər, üz qarası getməz.
Qan bahasına başa gelib.
Qanı qanla yumazlar.
Qanana can qurban.
Qanlıni qan tutar.
Qananın quluyam, qanmazın ağası.
Qanan it dişini göstərməz.
Qapıdan qovsan, bacadan girər.
Qapısı bağlanıb, açarı dama atılıb.
Qara məni basınca, mən qararı basım.
Qara günün ömrü az olar.
Qararı yumaqla ağarmaz.
Qara xəbər tez yetişər.
Qarğa qarğanın gözünü çıxarmaz.
Qarğa, məndə qoz var.
Qarın başa bələdir.
Qatıq dağılar, yeri qalar, ayran dağılar, bəs nəyi qalar?
Qatıra dedilər: — kimin oğlusan? Dedi: — anam atdır.
Qaçmaq da igidlikdəndir.
Qaş-qabağı yer süpürür.
Qaşın aldığı yerdə vurdu gözün də çıxardı.
Qeyrətinə atılım, düşüm.
Qəbiristana gedən ölü qayıtmaz.
Qələm yazanı qılinc pozammaz.
Qəssab piy hayındadır, keçi can hayında.
Qisas qiyamətə qalmaz.
Qismətdən artıq yemək olmaz.
Qızılgül tikansız olmaz.
Qızılgülə nə ad versən, yenə həmin ətri verəcək.
Qızım, sənə deyirəm, gəlinim, sən də eşit.
Qırağına bax bezini al, anasına bax qızını al.
Qılincinin dalı da kəsir, qabağı da.
Qırqovul başını kola soxar, quyruğundan xəbəri olmaz.

Qırxında öyrənən, gorunda çalar.
 Qoy ovcuma, qoyum ovcuna.
 Qoyunu-qoyun, keçini-keçi ayağından asarlar.
 Qoyun derisində canavar.
 Qoyunu qurda tapşıрма, qurddan çoban olmaz.
 Qonşu iti qonşuya hüzməz.
 Qonşunun toyuğu qonşuya qaz görünər.
 Qorxan gözə çöp düşər.
 Qoç döyüşünə qoç dözər.
 Qoçun buynuzu qoça ağırlıq etməz.
 Quyuğu qapı arasında qalib.
 Quyu su tökməklə quyu dolmaz.
 Quyu tüpürmə, suyundan bir gün içməli olarsan.
 Quyunun suyu qurumayınca, suyun qədrini bilmirik.
 Qulağına qurğuşun.
 Qurbağa gölüne daş atma.
 Qurban olum zərgara, saldı məni pərgara.
 Qurd bəfası qurd olar.
 Qurddan qorxan, meşəyə getməz.
 Qurddan qorxan, qoyun saxlamaz.
 Qurddan olan, qurd olar.
 Qurd dedim, qulağı çıxdı.
 Qurd yuvasından sümük əskik olmaz.
 Qurdla qiyamətə qalacaqsan?
 Qurd dumanlı gün axtarar.
 Qurdla qoyunun nə əşnəliyi!
 Qurdla dost olan, ulamaq öyrənər.
 Qurdu nə qədər yedirdirsən yedirt, yenə gözü meşədədir.
 Quru-quru qurbanın olum?
 Qurunun oduna yaş da yanar.
 Qusduğum qandırsa, qızıl tas nəyimə gərəkdir?
 Quş var ətın yeyərlər, quş var ət yedirdərlər.
 Quş qızıl qəfəsdə də olsa, yenə dustaqlıdır.
 Quş dimdiyiindən, insan dilindən.
 Quş hara uça da, öz yuvasına gələr.
 Quşu quşla tutarlar.

D

Dağ dağa qovuşmaz, adam adama qovuşar.
 Dağ səfasız, gözəl vəfasız olmaz.
 Dad yarımçıq əlindən.
 Dadı damağında qalmaq.
 Dadanmısan dolmaya, bəlkə bir gün olmaya?
 Dayan, doldurum.
 Dayanan su tez iyiyər.
 Daldan atılan daş topuğa dəyər.
 Dama-dama göl olar, dada-dada heç.
 Dama-dama göl olar, axa-axa sel.
 Danışmaq gümüşdürsə, danışmamaq qızıldır.
 Daş qayaya rast gəlib.
 Dabbaqzanada gözüne bələdəm.
Deve gördün? – Qığıni da görmədim.
 • Deve oynayanda qar yağar.
 • Deve nə qədər ölü olsa da, derisi bir eşşəyə yüküdür.
 • Deve ölsə, derisi bir yüküdür, toyuq ölsə, bir çəngə
 • tüküdür.
 • Devəyə dedilər: — Boynun niyə əyridir?, — dedi: —
 • haram düzdür ki, boynum da düz olsun?
 • Devədən böyük fil var.
 • Devəni çömçə ilə suvarır.
 • Devənin qanadı olsa idi, damları uçurardı.
 • Devənin harası düzdür ki, boynu da düz ola.
 • Devəçi ilə dost olanın, darvazası gen gerek.
 • Dədəm mənə kor deyib, hər yetəni vur deyib.
 • Deli qırmızı sevr, gic sarı.
 • Deliyə hər gün bayramdır.
 • Deli dostdan ağıllı düşmən yaxşıdır.
 • Dəliden doğru xəbər.
 • Deliyə yel ver, əlinə bel.
 • Dələkiliyi bizim başımızda öyrənir.
 • Deliyə qanun yazılmayıb.

Demir qapının da taxta qapıya işi düşər.
Demiri isti ikən döyərler.
Demiri kürədən demir çıxarar.
Dərdi verən, dərmanın da verər.
Dərd xalvarla gələr, misqalla çıxar.
Dərdimi dağa desəm, dağ ərİYər.
Dərə xəlvet, tülkü bəy.
Derziyə köç dedilər, iynəsini yaxasına sancdı.
Deryada balıq sövdası olmaz.
Deryaya daş atmaqla suyu bulanmaz.
Div qurbağaya aşiq olub.
Dil başa bəladır.
Dil var bal gətirər, dil var bəla gətirər.
Dil qılıncdan kəskindir.
Dil yanılar, doğrusunu deyər.
Dil yarası qılınc yarasından yamandır.
Dilotu yeməmişən ki?
Dil öldürəni, qılınc öldürə bilməz.
Dilənçinin torbası dolmaz.
Dilənçinin torbası cırıq olar.
Dilənçinin üzü qara olub, torbası dolu.
Dilini saxlayan, salamat olar.
Dilim-dilim olasan, dilim.
Dinmə, ver.
Dinsizin öhdəsindən imansız gələr.
Dişin ağrıyır, çək qurtar; qonşun pisdır, köç qurtar; ar-
vadın pisdır, boş qurtar.
Dişsiz ağız, daşsız dəyirman oxşar.
Dovşanı araba ilə tuturlar.
Dovşana dedi qaç, taziya dedi tut.
Doğru danışanın papağı yırtıq olar.
Doğru söz acı olar.
Doğruya zaval yoxdur.
Doymadıq istisindən, kor olduq tüstüsündən.
Dolu deryaya yağar.

Donuzdan bir tük da qənimətdir.
Dost ağladar, düşmən güldürər.
Dost başa baxar, düşmən ayağa.
Dost-dostla tən gerek, tən olmasa, gen gerek.
Doşab almışdım, bal çıxdı.
Döymə qapımı, döyərəm qapını.
Duran öküz yatan öküzün başını batırar.
Düzdə gəzə bilmir, şumda şıllaq atır.
Dünən bu vədə mənim toyuğum sağ idi, derisi dolu
yağ idi. Seni yanasan toyuq tutan, oddanasan toyuq
tutan.
Dünənki cücə bugünkü toyuğa civ-civ öyrədir.
Dünya malı dünyada qalar.
Dünya xali deyil.
Dünyada bir pislik qalar, bir də yaxşılıq.
Düşmən zeif olsa da, ehtiyatı eldən buraxma.

E

Evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib.
 Evin yıxılsın, müşkülli Məmməd!
 Evinde ölməyəsən kasıb, balaların qorxar.
 Ev oğrusuna it hüzməz.
 Eyibsiz gözəl olmaz, ay üzündə də ləkə var.
 El gücü, sel gücü.
 El üçün ağlayan, gözsüz qalar.
 Elə etgilən ki, nə şiş yansın, nə kabab.
 Elə yerdə otur ki, altına su çıxmasın.
 Elə söz deyirsən ki, bişmiş toyuğun gülməyi gəlir.
 Elə ki, işin düşdü arvada, ölənin gününü sal yada.
 Elm şima məlum əst.
 Elçiye zaval yoxdur.
 Ehtiyat igitin yaraşığıdır.
 Eşqin tərsi-avandı olmaz.
 Eşşeye dedilər: — mərifətini göstər, yıxıldı, ağnadı.
 Eşşeye gücü çatmaz, palanı tapdalar.
 Eşşeye minmək bir eyib, düşmək iki eyib.
 Eşşeyin anqırması özünə xoş gəlir.
 Eşşeyin arpası artıq düşəndə, yiyəsinə təpik atar.
 Eşşeyinə şükür, Allah.
 Eşşək olasan, çulun məxmər.
 Eşşək anqırır tayını tapar.
 Eşşək bir yerdə palçığa batsa, ölsə də ora girməz.
 Eşşək gətir, mərəkə yüklə.
 Eşşək nə bilir, zəfərənplöv nədir.

Ə

Əvvəl evin içi, sonra bayırı.
 Əvvəl eşit, sonra danış.
 Əvvəl təam, sonra kəlam.
 Əvvəli hənək, axırı dəyənək.
 Əvvəlcə yağlayır, sonra dağlayır.
 Əqrəbin işi sancmaqdır.
 Ədə, nə olub, dil otu yeməmişən ki?
 Ədəbi kimdən öyrəndin? — Ədəbsizdən.
 Əynim parıldar, qarnım quruldar.
 Əyri oturub düz danışmaq.
 Əz bərai, xali nəbudən.
 Əldən qalan əlli ilə qalar.
 Əldən tutan olmaz, daldan itələyən çox olar.
 Əldən gedən ələ gəlməz.
 Əl əli yuyar, əl də üzü.
 Əli boş olanın üzü də qara olar.
 Əl işlər, baş buyurar.
 Əl yarası tez gedir, dil yarası sağalmaz.
 Əli yanan, ağzına tərər.
 Əl mənim, ətək sənin.
 Əl mərd olar, göz namərd olar.
 Ələyi ələlib, xəlbiri göydə fırlanır.
 Əl tutanın əlindən tutarlar.
 Əli aşından da olduq, Vəli aşından da.
 Əli ələ vurmasan, səs çıxmaz.
 Əli işdədir, gözü oynasda.
 Əl kəsənin əlini kəsərlər.
 Əlim boşdursa, gözüm doludur.
 Əlin böyükklər etəyindədir.
 Əlin yağlıdır, öz başına çek.
 Əlin vurub dizinə, indi gəlib özünə.
 Əlin uzundursa, öz cibinə uzat.
 Əlindən iş gəlməyən adam çox danışqan olar.

Əlindən gəlməsə də, dilindən gəlir.
Əlini qısa elə ki, dilin uzun olsun.
Əlinlə ver, ayağınla getir.
Əlinlə qoymadığın şeyi götürmə.
Əlisi dəli, Vəlisi dəli, qırılmışın hamısı dəli.
Əlindən gələnə beş qaba çək.
Əlindən gəlsə, məni bir qaşığı suda boğar.
Əlifi Kilif oxuyur.
Əmanətə xəyanət olmaz.
Əmdiyim süd burnumdan gəldi.
Əri ər edən arvad olar.
Ərsiz arvad cilovsuz at kimidir.
Ətə pul verməz, küftənin böyüyündən yapışar.
Əslin itirən, haramzadədir.
Ətəyində namaz qılmaq olar.
Ətin qanı, igidin canı.
Ət yeyən quş dimdiyindən bilinər.
Əti ətindən, qanı qanındandır.
Ətlə dirnaq arasına girmək olmaz.

Z

Zaman sənə saz olmasa, sən zamana saz ol.
Zatı qırıq.
Zehni kor olan, aləmi də kor sanar.
Zər qədrini zərgər bilər.
Zərərin yarısından da qayıtmaq, xeyirdir.
Zəhmətsiz bal yemək olmaz.
Zəhmətsiz bitən ağacın kölgəsi sərin olmaz.
Zimistan görməyən bülbul, baharın qədrini bəlməz.
Zülmə abad olan, axırı bərbad olar.

I

İynə ilə gör¹ qazır.
 İki arvadlı ev zibilli olar.
 İki qarpızı bir əldə tutmaq olmaz.
 İki dovşan ardınca qaçan heç birini tutmaz.
 İki qoçun başı bir qazanda qaynamaz.
 İki qılinc bir qına sığmaz.
 İki eşit, bir danış.
 İki əl bir baş üçündür.
 İki kəndirbaz bir ipdə oynamaz.
 İki güləşənin biri yıxılır.
 İki ovu bir güllə ilə vurmaq olmaz.
 İki tərəfə baxan çaş qalar.
 İgidin adını eşit, özünü görmə.
 İlan vuran ala çatıdan qorxar.
 İlan vuran yatar, ac yatmaz.
 İlan qabığını dəyişər, xasiyyətini dəyişməz.
 İlan yuvasına çöp uzatma.
 İlan ulduz görməyincə ölməz.
 İlana ağrı verən kərtənkələdir.
 İlan hara əyri getmə, yuvasına düz gedər.
 İlana zəhər verən kərtənkələ.
 İlani Seyidehməd əli ilə tutur.
 İlanın ağına da, qarasına da lənət.
 İlanın quyruğunu basmasan, səni sancmaz.
 İlanın yaxşısı, yamanı olmaz.
 İltifatın artıq olsun.
 İnek su içər, süd olar, ilan su içər, zəhər.
 İnnən //indən belə — bundan sonra.
 İnsanı qəm, dəmiri nəm çürüdür.
 İnsanın üzü üreyinin aynasıdır.
 İnsaf dinin yarısıdır.

¹ Gör — qəbir deməkdir.

İnsafı olmayanın imanı da olmaz.
 İslanmışın yağışdan nə qorxusu.
 İsti aşə soyuq su qatma.
 İt ayaqlamış soğan kərdisi.
 İt apararı olsun.
 İt araba kölgəsində yatar, elə bilər ki, öz kölgəsidir.
 İt qorxusundan aya hürər.
 İt qulaq kəsəndən qorxar.
 İt qursağı yağ götürməz.
 İt də getdi, ip də getdi.
 İt el çəkdi, motal əl çəkmədi.
 İtlə yoldaş ol, çomağı əldən vermə.
 İt itin ayağını basmaz.
 İt itin etini yeməz.
 İt itliyini tərgitsə də, sümsünməyini tərgitməz.
 İt kimi peşman olub.
 İt nədir ki, yunu nə ola?
 İt özünü murdar bilməz.
 İt hürər, karvan keçər.
 İti öldürənə sürütdürərlər.
 İt sümükdən əl çəkdi, sümük itdən əl çəkmədi.
 İtə bax! Qarpız yeyir.
 İtə hörmət edərlər, yiyəsi xatirinə.
 İtlə pişik kimi yaşamaq.
 İçdin üzüm suyunu, tökdün üzün suyunu.
 İçərəm çaxırı, açaram paxırı.
 İçərim özümü yandırır, bayırım özgeni.
 İş adamın cövhəridir.
 İşin avand olsun!
 İşin xatirəsi üçün moltanıya dayı deyərim.
 İşini möhkəm tut, qonşunu oğru tutma.
 İşləyən dəmiri pas tutmaz.
 İşləməyən dişləməz.
 İştaha diş altındadır.

Y

• Yavaş gedən çox geder.
 Ya vəlvelədən, ya zəlzələdən.
 Yağmasan da, gurulda.
 Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük.
 Ya əli qulağındadır, ya da qulağı əlində.
 Ya keçəl Həsən, ya da Həsən keçəl.
 Ya lələ şələni, ya da şələ lələni.
 Yaz yağışı bar gətirər, qış yağışı qar.
 Yay gününün yağışı, ər-arvadın döyüşü.
 Yaz var, qış var, nə tələsik iş var?
 Yazda çalan qışda oynar.
 Yazıya pozu yoxdur.
 Yayda işlər, qışda dişlər.
 Yalançının evi yandı, heç kəs inanmadı.
 Yalançının şahidi yanında olar.
 Yaman qonşu, yaman arvad, yaman at.
 Yaman günün yarağıdır.
 Yaman günün ömrü az olar.
 Yara var bağlarlar, yara var dağlarlar.
 Yaxın qonşu uzaq qardaşdan yaxşıdır.
 Yaxşı adı itirmək asandır, qazanmaq çətin.
 Yaxşı at bürəməz.
 Yaxşı atadan pis oğul.
 Yaxşı başlanğıc işin yarısıdır.
 Yaxşı qonşu pis qohumdan yaxşıdır.
 Yaxşı dost qardaşdan irəlidir.
 Yaxşı dost yaman gündə tanınar.
 Yaxşı yerdə axşamladıq.
 Yaxşılıq elə, balığı at deryaya, balıq bilməsə də xalıq bilər.
 Yaxşılıq yerdə qalmaz.
 Yeddi ölç, bir biç.
 Yeginen qaz ətini, görgünən ləzzətini.

• Yeməyinin malı yeyənə halaldır.
 Yeməkdən ümid yaxşıdır.
 Yənə nə olub, papax günortada durub.
 Yer altından yasa gedir.
 • Yerin də qulağı var.
 Yersiz gəldi, yerli qaç.
 Yetənə yetər, yetməyəne bir daş atar.
 Yetim dirilecek, Əzrayılın pisiyi özünə qalacaq.
 Yetim yaza çıxacaq, amma yamanlıq qışa qalacaqdır.
 Yetimə öyüd verən çox olar, çörək verən az.
 • Yetimə can-can deyən çox olar, amma çörək verən az.
 Yıxılan doymaz.
 • Yıxılana balta vurmazlar.
 • Yol böyüyündür, su kiçiyin.
 • Yoldaşını mənə de, sən kim olduğunu deyim.
 • Yolçu yolda gərək.
 • Yorganına bax, ayağını uzat.
 • Yumurtadan yun qırılır.
 • Yumurtlamamış qaqqıldama.
 • Yumurtası ters gəlib.
 • Yuxarıya tüpürürsən bıqdır, aşağıya tüpürürsən saqqal.
 • Yüz gün hənək², bir gün deyenək.
 • Yüz ölç, bir biç.

² Hənək – zarafat deməkdir

K

Kabab qanlı, igid canlı gerek.
Kabab iyinə gəlmişdi, gördü eşşək dağlayırlar.
Kababı köz öldürər, igidi söz.
Kar eşitməz, uydurar.
Karın könlündəki.
Kasıb, evində ölməyəsən, balaların qorxar.
Kasıb itinin adını Gümüş qoyar.
Kasıb pul tapdı, yer tapmadı.
Kasıbın ağzı aşa çatanda, başı daşa çatar.
Kasıblıq ayıb deyil, oğurluq ayıbdır.
Kasıblıq ayıb deyil, kasıblıqdan utanmaq ayıbdır.
Kasıblayıb qepiyə güllə atır.
Kasıblığın üzü qara olsun.
Keçəl dərman bilse, öz başına yaxar.
Keçəl suya getməz.
Keçəl Həsən, Həsən keçəl.
Keçəlin dərdi, başı: bir qazan ayran aşı.
Keçəlinə baxma, baxtına bax.
Keçən günə gün çatmaz, günü-günə calasan.
Keçənə güzəşt deyərler.
Keçi can hayındadır, qəssab piy axtarır.
Keçinin buynuzu gicişəndə çobanın çomağına sürtür.
Keçinin qoturu bulağın gözündən su içər.
Keçmə namərd körpüsündən, qoy aparsın sel səni.
Yatma tülkü kölgəsində, qoy yesin aslan səni.
Kəllə suyu.
Kəmkəm bixur, həmişə bixur.
Kiminin əvvəli, kiminin axırı.
Kiçiyin kiçik, böyüyün böyük dərdi var.
Kişi tüpürdüynü yalamaz.
Kişinin sözü bir olar.
Kor atın kor da nalbəndi olar.
Kor da bilir, balıq şordur.

Kor-kor, gör-gör.
Kor kora kor deməse, bağı çatlar.
Kor nə ister — iki göz, biri — əyri, biri — düz.
Kor tutduğun buraxmaz.
Kotan işlədikcə parıldar.
Kovxanı gör, kəndi çap.
Könlü balıq istəyən özünü suya vurmaq.
Könül seven göyçək olar.
Könülden könülə yol var.
Köpəyin quyruğunu kəsməklə tula olmaz.
Köhnə dost düşmənlə olmaz.
Köhnə saqqızı çeynəməzlər.
Köhnə hamam, köhnə tas.
Köhnə şəhərə təzə nırx qoyma.
Kül başına, beçə də səni bəyənmir.
Küləyə tüpürən üzünə tüpürər.
Kürü atlan, sonra bərekallah de.

G

Gah nala vurur, gah mixa.
Gedər qiling yarası, getməz söz yarası.
Get əlindən gələnı yeddi qaba çek.
Getdi feleyin dəminə.
Getdim gördüm, lələ köçub, yurdu qalıb.
Getmə gözüməndə, gedərəm özüməndə.
Gecənin xeyrindən, gündüzün şəri yaxşıdır.
Gezən ayağa daş dəyer.
Gəzməyə qərrib ölkə, ölməyə vətən yaxşıdır.
Gəl bu daşı eteyindən tök.
Gəl əyri oturub, düz danışaq.
Gəl mənı gör, derdiməndə öl.
Geldi qaşın qayırsın, vurdu gözün çıxardı.
Gəldik çıxdıq Mərəndə, tamaşa budur gələndə.
Gəldim kabab iyinə, gördüm eşşək dağlayırlar.
Gəmidə oturub, gəmiçi ilə dava edir.
Goru var idi ki, kəfəni də olsun.
Göbəyinə çöpəndə dirək.
Göz verir, işıq vermir.
Göz gördüyünü sever.
Göz kördüyündən qorxar.
Gözəndə uzaq, könlüdəndə iraq.
Gözəndə pərdə asmaq.
Gözəllik ondur, doqquzu dondur.
Gözəl ağa çox gözəlidi, vurdu bir də çiçek çıxardı.
Gözəllər açıq gəzər, çirkinlər gizləner.
Gözü hədəqədən çıxmış.
Gözüm səndən su içmir.
Gözünün odu alındı.
Gönü vermisen suya.
Gördün yemək, daha nə demək.
Gördüyünü qoyub, eşitdiyinə inanma.
Gül bədət, gül başəd, nəinki zir-zibil başəd.

Gül istəyən, tikanını da ister.
Gülmə qonşuna, gələr başına.
Gülün qədrini bülbul bilər.
Gün hayızdan çıxdı.
Günah cəhrədə, heydə də var.
Gündüzün şəri, gecənin xeyrindən yaxşıdır.
Günəş şəfəq saçanda, ay görünmez.

L

Lalın dilini anası bilər.
Ləzgi nədir, güzgülü nədir?
Lənət sənə, kor şeytan.

M

Mal yiyəsinə oxşamasa, haramdır.
Mart çıxdı, dərd çıxdı, keçilər yaza çıxdı.
Meyvəli ağaca daş atan çox olar.
Meşə çaqqalsız olmaz.
Meşədə armudun yaxşısını ayı yeyer.
Meşədən çıxmamış, sevinmə.
Mədən həftim kiyan, yeni şəhər — Naxçıvan.
«Mən ölüm» — deyəndə, axar su durar.
Məni cin atına mindirmə.
Mənimlə qoz-qoz oynama.
Mərdimazarı axtarmaqla deyil, rast gəlməkdir.
Məscid tikilməmiş, kor hasasını dayadı.
Məhəbbət bir belə şeydir.
Mılçək özü bir şey deyil, ancaq könül bulandırır.
Mirzağa girdi bağa, bir quş vurdu, saldı yara, verdi qonağa, qonaq yemədi, verdi özünə, özü yedi, düşdü tırağa.
Molla tulum zurnasına bənzər: qarnı dolmasa, səsi çıxmaz.
Moltannı qan gördü, öldü.
Moltannı deyər: müsəlmanın sonki ağı mənim olsun.
Mus-mus deyincə, Mustafa də.
Muşqurmamış alçı durur.
Müftə sirke baldan şirindir.

N

Nankor olma.
Naxçıvanın qızı, duzu, qarpızı.
Neyləyirəm o qızıl teştə ki, içinə qan qusum.
Nə vecinədir — Araz belindən, Kür topuğundandır.
Nə qanır, nə də qandırır.
Nə qır-saqqız olub yapışmısan yaxamdan?
Nə evdə bişib, nə də qonşudan gəlib.
Nə əvvəli görünür, nə axırı.
Nə yeyib bu günə düşmüşsən?
Nə yoğurdum, nə yaptım, hazırca kökə tapdım.
Nə yemisen turşulu aş.
Nə ekərsən, onu da biçərsən.
Nə tökərsən aşına, o çıxar qaşığına.
Nə şiş yansın, nə də kabab.
Nənə mənə qax ver, oğul, taxçıya bax.
Nisyə baldan, neqd sirkə yaxşıdır.
Nisyə girməz kişiye.
Nöker nədi, bikar nədi?
Nuh əyyamından qalmış (допотопный).

O

Ovqatım təlxdir.
Ovun qanlı olsun.
Ovçu ovda, yolçu yolda.
Ovcumun içini iyləməmişəm ki?
Oğlan evində toydur, qız evinin xəbəri yoxdur.
Oğlanı kamal ilə, qızı camal ilə.
Oğluna qız axtarınca, qızına oğul axtar.
Oğru elə bilər ki, hamı oğrudur.
Oğrudan oğruya halaldır.
Oğruluğa da getsən, insafını əldən buraxma.
Oğrunun yadına daş saldın.
Odlə oynamaq olmaz.
Odlə pambığın nə aşnalığı.
Od yanmasa, tüstü çıxmaz.
Odu söndürüb külü ilə oynayır.
Oynamayın, gülməyin, kəndə dağa gəlibdi.
Oynaşa ümud olan ərsiz qalar.
Olan oldu, keçən keçdi.
Olan oldu, torba doldu.
Olacağa çarə yoxdur.
Olum və ya ölüm.
On iki imama yalvarınca, bir Allaha yalvar.
On ölç, bir biç.
Onun ağzına qurud verən kimdi.
Onun qanını yerdə qoymaq olmaz.
Onun ipi ilə quyuya düşmək olmaz.
Onun ipinin üstünə odun yığmaq olmaz.
Onun işi bitib: ələyi ələlib, xəlbiri göydə fırldayır.
Ortada yeyib, qıraqda gəzir.
Ot kökü üstündə bitir.
Oturduğum yerdə oyuna düşdüm.
Oxun atıb, yayın gizlədir.
Oha var, dağa mindirər, oha var, dağdan endirər.

Ö

Övladdan nəvə, dövlətdən dəvə.
 Öz arşınınla ölçmə.
 Öz bucağım, toz bucağım.
 Öz qabağından yemiyəndi.
 Öz gözündə tiri görmür, özgənin gözündə qılı seçir.
 Özge atına minən tez düşər.
 Özge tikəsinə göz tikmə.
 Özgeyə quyu qazan özü düşər.
 Özgenin sirrini sənə söyləyən, sənənin də sirrini özgeyə
 söyler.
 Özümə yer eylərəm, gör sənə nə eylərəm.
 Özünə qıymadığını, qonşuya qıyma.
 Özünə umac ova bilmirsən, özgəsinə erişmə kəsirsən.
 Özünüz doğub, özünüz də göbəyini kəsirsiniz.
 Özü yıxılan, ağlamaz.
 Öyrənmək heç bir zaman gec deyil.
 Öküz ölür, gönü qalar, igid ölür, adı qalar.
 Öküzün yekəsi hələ tövlədə qalıb.
 Öldü var, döndü yoxdu.
 Ölmə eşşəyim, ölmə, yaz gələr, yonca bitər.
 Ölmək ölməkdir, xırıldamaq nə deməkdir?
 Ölen canın qurtardı, vay qalanın halına.
 Ölü eşşəyin nalını axtarır.
 Ölüm istəyirsən, get Mazandarana.
 Ölülər elə bilir, dirilər halva yeyir.
 Ölüni öz başına qoysan, şıllaq atıb kəfeni yırtar.
 Ölüni öz başına qoysan, tabutu batırar.
 Ölünin dalınca danışmazlar.
 Ömrü xoş keçən, çox ömür sürər.
 Ördek qaz yerişi yerişəndə, paçası aralı qalar.
 Örkən nə qədər uzun olsa, yenə də doğanaqdan keçər.
 Örtülü bazar, dostluğu pozar.

P

Palaza bürün, ellə sürün.
 Paltarını bezəmə, ağılını bəzə.
 Pambıqla baş kəsir.
 Paxıl artmaz.
 Pələngin quyruğu ilə oynamazlar.
 Pəndiri dəri saxlar, arvadı əri.
 Pir mənimdir, kərəmətinə bilirəm.
 Pis olmasa, yaxşının qədri bilinməz.
 Pis xəbər tez yayılır.
 Pis xəbər qanadlı olar.
 Pisə rast gəlməyincə, yaxşının qədri bilinməz.
 Pişik balasını istədiyindən yeyər.
 Pişik olmayan yerdə, siçanların bayramıdır.
 Pişik olmayanda, siçanlar ova çıxar.
 Pişiyimiz oğlan doğub.
 Pişiyin ağzı ətə çatmaz, dəyər iy verir.
 Pişiyin arxası yerə dəyməz.
 Pişiklərin hamısı gecə qara görünər.
 Polad sınar, əyilməz.
 Pul qazanmaq asandır, saxlamaq çətin.
 Pul əl çirkidir, uyarsan, gedər, yumazsan qalar.
 Pulluya «bəli» deyərlər, pulsuza «dəli».
 Pulu az olanın dərdi də az olar.
 Pulun oldu əlli, adın oldu belli.
 Pulun oldu yüz, gir içində üz.

S

Saqqala salam vermirsən.
Saqqalı ələ vermirsən.
Saqqalı uzundursa, ağılı qısadır.
Saqqalım yoxdur, sözüm ötmür.
Saqqalımı dəyirməndə ağartmışam.
Sağ əlin mənim başıma.
Sağlıq böyük dövlətdir, qədrini bilmək gerek.
Sayanın quluyam, saymayanın ağası.
Saman altından su yeridir.
Saman sənə deyil, samanlıq ki sənindir.
Sanbalı xoş, içərisi boş.
Saxla samanı, gələr zamanı.
Saxta dostdan açıq düşmən yaxşıdır.
Səbr ilə halva bişər, ey qora, səndən, bəsləsən, atlas
olar tut yarpağından.
Səksən, doxsan, bir gün varsan, bir gün yoxsan.
Sən ağa, mən ağa, inəkləri kim sağa?
Sən Allah! Ətimizi tökmə.
Sən vurmادين, mən yixilmadım, bəs buna nə oldu?
Sən mənə dostlarımdan qoru, düşmənimdən özüm qo-
runaram.
Səndən gözüüm su içmir.
Səndən hərəkət, məndən bərəkət.
Sən ki yumurtadan təzə çıxmısan, ağzından süd iyi gəlir.
Sən sağ, mən səlamət.
Sən saydığını say, gör fəlek nə sayır?
Sənə güvəndiyim dağlar, sənə də qar yağarmış.
Səni görəndə ələ bil anamın oynasını görərem.
Sənin ayağın biləni mənim başım bilmez.
Sənin ipinlə quyuya düşmək olmaz.
Səhsiz insan olmaz.
Sivişquluya dəm vermə.
Sirkə nə qədər tünd olsa, öz qabını sındırar.

Sifarişlə hac qəbul olmaz.
Siçanın aslanı pişikdir.
Soğan yeməmişən, için niyə acışır?
Soğan olsun, nəqd olsun.
Soyub-soyub quyruğunda mürdarladı.
Sonrakı peşimanlıq, fayda verməz.
Soruşa-soruşa haca getmək olar.
Söz vaxtına çəkər.
Söz qılıncdan kəskindir.
Sözle yox, işlə göstər.
Sözü ağzında bişir, sonra çıxar.
Sözü söz gətirər.
Sözün doğrusunu uşağıdan xəbər al.
Sözün doğrusunu zarafata salıb deyərler.
Söyləsən, söz olar, söyləməsən dərd olar.
Söhbətin şirin yerində miltanı gəldi ki, «Allah saxla-
sın».
Su aydınlıqdır, ehsandır.
Su axar, çuxuru tapar.
Su axdığı yerdən bir də axar.
Subaylıq sultanlıqdır.
Su bir yerdə qalanda iylənər.
Suda boğulan ilana sarılar.
Su qabı suda sınar.
Su yaranıb axmağa, göz yaranıb baxmağa.
Suda boğulan saman çöpündən yapışar.
Sudan quru çıxmaq.
Suya çatmamış çırmama.
Suyun lai axanı, adamın yere baxanı.
Su səhəngi suda sınar.
Süddən ağzı yanan, qatığı üfləy-üfləy içər.
Südlə giren, sümüklə çıxar.
Sünbül olduqca başını aşağı eyər.
Sürüdə ayrılan qoyunu qurd yeyər.

I

Tavadan atılıb oda düşmək.
Taylı tayın tapmasa, pis keçər axır günü.
Tamahkarın gözünü bir ovuc torpaq doydurar.
Tamahkarı dəli də aldadar.
Tez qızan tez soyuyar.
Tez gedən tez yorular.
Tez-tez gələn qonağa üz göstərməzlər.
Tez gedən yolda qalar.
Təzə bardaq suyu sərin saxlar.
Tək əllə düyün düyülməz.
Tək əldən səs çıxmaz.
Tələsən gecəyə düşər.
Tələsən tendirə düşər.
Tənbel deyər: ver yeyim, ört yatım, gözle canım çıxmasın.
Tənbelə iş buyur, sənə ağıl öyrətsin.
Təpədən dırnağa qədər ıslanmış.
Tikan olub ayağa batınca, gül olub yaxaya sancıl.
Toz bucağım, öz bucağım.
Toydan sonra nağara, xoş gəldin, Bayramağa.
Toyuq bir su içər, bir yuxarıya baxar.
Toyuq istər qaz yerisi yerisin, öz yerisini də itirər.
Toyuğun bir derisi, bir gerisi.
Toyuğun falası lax çıxıb.
Tox evin ac pişiyi.
Toxun acdan nə xəbəri.
Tutdu qatıq, tutmadı ayran.
Tükez xala, tendiri qala, aşı bişir, çömçəni yala, köso-
vu götür, məni qovala.
Tülkü Arazın ulumundan keçər.
Tülkü tülküyə buyurur, tülkü də quyruğuna.
Tülkü tülküyünü sübut edincə, derisini boğazından
çıxarırlar.
Tülkünün meydanda nə işi var ki, derisinə qiymət qoyula?
Tüstü gözələ.
Tüstüsü düz çıxsın.

U

Uzaqdan baxana döyüş asan gələr.
Uzundraz beynamaz, xeyrə, şərə yaramaz.
Uzun sözün qısaşı.
Uman yerdən küsərlər.
Usta Mehdi yatdı apardı.
Ustadına kəc baxanın, gözlərinə qan damar.
Utandığımdan ayağımın altından yer qaçır.
Utananın oğlu olmaz.
Ucuz etin şorbası olmaz.
Uşaq yığıla-yığıla böyüyər.
Uşağı buyur, dalınça yüyür.

Ü

Üz verəndə astarın da istər.
Üz-üzdən utanar.
Üzrü günahından betər.
Ürəkdən ürəyə yol var.
Üstü bəzək, altı təzək.

F

Falımız lax çıxıb.
Fəqirin ağzı aşı yetişəndə, başı daşı yetişər.
Fələk bunu da çox gördü.
Fürsəti əldən vermə.
Fürsətdən istifadə etmə.

X

Xain adam xoflu olar.
Xala xətrin qalmasın.
Xalqa it hürendə, bizə də çaqqal hürər.
Xanım sindiran qabın səsi çıxmaz.
Xanla plov yemirəm ki, biğim yağa bulaşar.
Xəmir suyu çox götürər.
Xəncər yarası sağalar, dil yarası sağalmaz.
Xəncərinin qaşsı düşməzdi ki.
Xəncər çıxdı, qan çıxdı.
Xər, həmin xər əst, çul digər əst.
Xoruz bannamasa, sabah açılmaz?
Xoruzunu verib qoltuğuna.
Xoruzun quyuğu göründü.

H

Haqq yerini tapar.
Haqq söz acı olar.
Haqq-hesab dinar-dinar, bəxşeyiş tümən-tümən.
Haqq işə zaval yoxdur.
Haqqa ləkə düşməz.
Hadağadan çıxmaq.
Hazırın naziridir.
Hayla gələn, vayla gedər.
Halal süd əmmiş.
Halva-halva deməklə, ağız şirin olmaz.
Halvaçı qızı daha şirin.
Hamam suyu ilə dost tutmaq.
Hamam hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəl-
ləklik edər köhnə hamam içində.
Hansı quşun yumurtasıdır.
Harda aş, orda baş.
Hansı yuvanın quşudur.
Həznəzərəm, belə gezərəm, bir vuranda, qırxın əzərəm.
Hesabı pak olanın, üzü ağ olar.
Heç ağına-bozuna baxmır.
Heç bilməz harda bişib, deyər: — mənə də bir çömçə ver.
Heç kəs öz ayranına turş deməz.
Heç olmamaqdansa, gec olması yaxşıdır.
Həvesdi, bəsdı.
Həzrət Suleymana qalmayan dünya, sənə də qalmaz.
Hələ duza gedir.
Hələ yumurtadan çıxmamısan.
Həm ziyarət, həm ticarət.
Həmədan uzaq, kərdi yaxın.
Həmin daş, həmin dibək.
Həmişə şaban, bir gün də ramazan.
Həmişə ayaq üstə (xəstəlikdən sonra edilən arzu).
Həmişə təmizlikdə (hamamdan sonra).

Hənək-hənək, axırı bir dəyənək.
 Hər quş öz mahnısını sever.
 Hər quş öz yuvasının ağasıdır.
 Hər dərдин bir dərmanı var.
 Hər yenişin bir yoxuşu var.
 Hər kəs öz arşını ilə ölçər.
 Hər kəsə öz yuvası xoş gələr.
 Hər kəsə öz səsi xoş gələr.
 Hər kəsin qarğası özünə bir qırğıdır.
 Hərki badə-bad (hər nə olacaq olsun).
 Hər gecənin bir gündüzü var.
 Hər gözəlin bir eybi var.
 Hər məscidə gedən, vaiz olmaz.
 Hər nə gedər bağdan gedər, bağbandan nə gedər?
 Hər oxuyan Molla Penah olmaz.
 Hər parıldayana qızıl deməzlər.
 Hər saatin bir hökmü var.
 Hər şeyin təzəsi, dostun köhnəsi.
 Hər şeyimiz qurtarmışdı, qalmışdı bircə saqqal darağı.
 Hər üzünə gülən dost olmaz.
 Həftə səkkiz, mən doqquz.
 Həsən də qəlyan çəkər, Hüseyn də qəlyan çəkər, tən-
 beki bol olanda, ənsəm də qəlyan çəkər.
 Həsir, bir də Məmməd nəsir.
 Hüren it qapmaz.

Ç

Çağrılmamış qonaq süpürülməmiş yerdə oturur.
 Çay həmişə qırmızı alma getirməz.
 Çaya susuz aparıb, susuz gətirəm.
 Çaya çatmadan, çıрманma.
 Çalasızsız qatıq olmaz.
 Çatana çatır, çatmayana bir daş atır.
 Çatı nə qədər uzun olsa da, axırı doğanaqdan keçər.
 Çaxır xumunun dibində yatan.
 Çəkişməsen, bərkişməz.
 Çibin murdar deyil, amma könül bulandırar.
 Çibin şirəyə yığılar.
 Çıraq öz dibinə işıq salmaz.
 Çıxan qan damarda dayanmaz.
 Çobanın könlü olsa, təkədən pendir tutar.
 Çox aşna axtaran, aşnasız qalar.
 Çox bilən, az danışar.
 Çox bilən, tez qocalar.
 Çox bilirsən, az danış.
 Çox eşit, az danış.
 Çox yaşıyan çox bilməz, çox gezen çox bilər.
 Çox da özünə güvənmə.
 Çox yemək, adamı az yeməkdən qoyar.
 Çox gezen, çox bilər.
 Çox peşəni pis bilməkdənsə, bir peşəni yaxşı bilmək
 lazımdır.
 Çoxu getdi, azı qaldı.
 Çövrür tət, vur tət.
 Çömçənin qədri aş daşanda bilinər.
 Çörəyi ver çörəkçiyə, bir çörək də üstəlik.
 Çörəyi dizi üstündədir.
 Çünki oldun dəyirmançı, çağır gəlsin dən Koroğlu.
 Çürük taxta mix tutmaz.

C

Cavanlıqda daş daşı, qocalıqda ye aşı.
Camadar müştəridən çoxdu.
Can de can deyənə.
Cananı seven, canından keçər.
Cahıl ilə bal yemə, ahıl ilə daş daşı.
Cənnətdə qul olmaqdansa, cəhənnəmdə şah olmaq
yaxşıdır.
Cəfa çəkməsən, səfa görməzsən.
Cəfasını çəkməyən səfasını görməz.
Cəhənnəmə gedən özünə yoldaş axtarar.
Cəhənnəmdən biletsiz qaçıbdı.
Cidarı cuvalda gizlətmək olmaz.
Cin atına minmək.
Cin başqa, şeytan başqa.
Cücələri payızda sanarlar.

S

Şahbudağın bağı var, hayvası yox, narı var.
Şeytan şapalağı.
Şeytana papaq tiken.
Şər deməsən, xeyir olmaz.
Şərəfli ad dövlətdən yaxşıdır.
Şərti şumda kəsək ki, xırmanda yaba davası olmasın.
Şirin dil ilanı yuvasından çıxarar.
Şüurlu oğul ata malını neyləyir?
Şüurlu uşaq nəcisindən məlum olar.

İXTİSARLAR

Nax. ş. – Naxçıvan (şəh.)

ORDUBAD

1. A. – Aza
2. B. – Bist
3. Bül. – Bülöv (Bilöv)
4. Vəl. – Vələvir
5. Vən. – Vənənd
6. Dəs. – Dəstə
7. Dır. – Dırnis
8. Əy. – Əylis
9. Kəl. – Kələki
10. Kot. – Kotam
11. G. – Gənzə
12. Nüs. – Nüsnüs
13. Ord. – Ordubad (şəh.)
14. Sab. – Sabir
15. T. – Tivi
16. Un. – Unus

CULFA

1. BK. – Başkənd
2. Bəh. – Boyəhməd
3. Bən. – Bənəniyar
4. Qaz. – Qazançı
5. Qız. – Qızılca
6. Əb. – Əbrəqunus
7. Ər. – Ərəfsə

8. Ə. – Ərəzin
9. Kır. – Kırna
10. L. – Ləkətaq
11. Mil. – Milax
12. Nr. – Noraşen
13. Ok. – Ortakənd
14. Sal. – Saltaq
15. Tey. – Teyvaz
16. Xan. – Xanağa
17. Xk. – Xoşkeşin
18. Cam. – Camaldın
19. Cul. – Culfa (şəh.)
20. Y. – Yayıcı

ŞƏRUR

1. Al. – Alışar
2. Ax. – Axura
3. CK. – Cəlilkənd
4. Qb. – Qarabağlar
5. Qıv. – Qıvraq
6. Dəm. – Demirçi
7. D. – Dizə
8. Yen. – Yengicə
9. İ. – İbadulla
10. Kür. – Kürdçülü
11. Max. – Maxta
12. MK. – Mahmudkənd
13. Nor. – Noraşen
14. Püs. – Püsyən
15. Səd. – Səderek
16. S. – Siyaqut
17. X. – Xanlıqlar

18. Çerb. – Çərçiboğan
19. Şt. – Şahtaxtı
20. Şəh. – Şəhriyar
21. Y.Y. – Yuxarı Yayı
22. Şer. – Şerur

ŞAHBUZ

1. Ağ. – Aşağıqışlaq
2. Bad. – Badamlı
3. Biç. – Biçenek
4. Əz. – Əzizbəyov
5. Keç. – Keçili
6. K. Şah. – Kənd Şahbuz
7. Kol. – Kolanı
8. K. – Kükü
9. Kül. – Külüs
10. Mob. – Mahmudoba
11. Məz. – Məzrə
12. N. – Nurs
13. Rem. – Remeşin
14. Səl. – Sələsüz
15. Tır. – Tırkeş
16. Ş. – Şada
17. Şah. – Şahbuz (ray.)

BABƏK

1. Q. – Qaraçuq
2. Qd. – Qoşadizə
3. Ded. – Didivar
4. Neh. – Nehrem
5. Sir. – Sirab

6. Çb. – Çəşməbasar
7. Cəh. – Cəhri
8. Şab. – Şəkərabad

is. – isim

sif. – sifət

f. – fel

z. – zərf

əv. – əvəzlilik

m. – modal söz

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

ÖN SÖZ

5

NAXÇIVAN Qrupu
ŞİVƏLƏRİNİN LÜĞƏTİ

8

ATALAR SÖZLƏRİ VƏ
ZƏRBİ-MƏSƏLLƏR

120

İXTİSARLAR
164

REDAKTOR:

Z.Ə.Əhmədova

RUS DİLİNƏ TƏRCÜMƏ:

Z.Ə.Əhmədova

KOMPÜTER DİZAYNI:

Z.Abdullazadə

KORREKTORLAR:

S.A.Salmanova

E.M.Əzizova

Kitabı nəşrə hazırlayanlar bu işdə böyük zəhməti olan Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun şöbə müdürü, filologiya elmləri doktoru İsmayıl Məmmədova və nəşriyyat-mətbəə xərclərinin ödənilməsini öz üzərinə götürmüş qeyrətli vətəndaş Nail Arif oğlu Əliyevə dərin minnətdarlıqlarını bildirirlər.

NAXÇIVAN ŞİVƏLƏRİNİN LÜĞƏTİ
ATALAR SÖZLƏRİ

«ATILLA» NƏŞRİYYATI

ÜNVAN: BƏŞİR SƏFƏROĞLU 168, TELEFON 94 - 33 - 16

YİĞİLMƏGƏ VERİLMİŞ 05.07.2001.

ÇAPA İMZALANMIŞ 31.08.2001.

KAĞIZ FORMATI 60X84 1/16.

FİZİKİ ÇAP VƏRƏQİ 10,6 .TİRAJ 500.

«MARS-PRINT» FİRMASININ MƏTBƏƏSİNDƏ ÇAP OLUNMUŞDUR